

e-ISSN: 2822-4906

UFUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UFUK UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

UFUK UNIVERSITY
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

Yıl / Year: 11

Sayı / No: 22

Yıl / Year: 2022

<https://www.ufuk.edu.tr/enstitu-dergisi>

UFUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Sahibi Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına: Rektör: Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN	e-ISSN: 2822-4906
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	Editör Doç. Dr. Güner KOÇ AYTEKİN
Yayın Kurulu Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Mustafa KILIÇ (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Hakan Naim ARDOR (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi) Prof. Dr. Örsan AKBULUT (Hacettepe Üniversitesi) Prof. Dr. Müslüme NARİN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi) Doç. Dr. Güner KOÇ AYTEKİN (Ufuk Üniversitesi)	Yardımcı Editörler Arş. Gör. Dr. Ozan MUTLU Arş. Gör. Dr. Yasemin YURTOĞLU Arş. Gör. Dr. Vahid SİNAP Arş. Gör. Celal Utku SEKBAN Arş. Gör. Sahra İŞIKDEMİR Dil Editörü Öğr. Gör. N. Oya TOKER

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Örsan AKBULUT (Hacettepe Üniversitesi) Prof. Dr. Habib AKDOĞAN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. M. Nail ALKAN (AHBV Üniversitesi) Prof. Dr. Orhan AYDIN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Hakan Naim ARDOR (AHBV Üniversitesi) Prof. Dr. Şenol BABUŞCU (Başkent Üniversitesi) Prof. Dr. Sertaç HAMİ BAŞEREN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Eyüp BEDİR (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Deniz BÜYÜKKILIÇ ŞEREN (AHBV Üniversitesi) Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK (AHBV Üniversitesi) Prof. Dr. Türkmen DİRDİYOK (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Aral EGE (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Şefika Şule ERÇETİN (Hacettepe Üniversitesi) Prof. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Niyazi ERDOĞAN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Azize ERGENELİ (Hacettepe Üniversitesi) Prof. Dr. Şanal GÖRGÜN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Sadi GÜNDOĞDU (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Nazife GÜNGÖR (Arel Üniversitesi) Prof. Dr. Adalet HAZAR (Başkent Üniversitesi) Prof. Dr. Coşkun İKİZLER (Ufuk Üniversitesi)	Prof. Dr. Cem KARADELİ (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Eda KARACAN (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Raşit KAYA (ODTÜ) Prof. Dr. Mustafa KILIÇ (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Tamer MÜFTÜOĞLU (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Müslüme NARİN (AHBV Üniversitesi) Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Cemal OĞUZ (Gazi Üniversitesi) Prof. Dr. Yelda Hatice ONGUN (Başkent Üniversitesi) Prof. Dr. Erdoğan ÖNER (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Leyla ÖZER (Hacettepe Üniversitesi) Prof. Dr. Refia PALABIYIKOĞLU (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Alaattin PARLAKKILIÇ (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Neşe SONGÜR (AHBV Üniversitesi) Prof. Dr. Burak TANGÖR (Hacettepe Üniversitesi) Prof. Dr. Erdiç TOKGÖZ (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. İlhan TOMANBAY (İstinye Üniversitesi) Prof. Dr. Murat Paşa UYSAL (Başkent Üniversitesi) Prof. Dr. Özkan ÜNVER (Ufuk Üniversitesi) Prof. Dr. Seydi KAYMAZ (Ufuk Üniversitesi) Doç. Dr. Rahşan BALAMİR BEKTAŞ (Ufuk Üniversitesi) Doç. Dr. Çağlar DOĞRU (Ufuk Üniversitesi) Doç. Dr. Rahime Dilek KOÇAK (Ufuk Üniversitesi)
Yerel Süreli Yayın Yayın Tarihi: 30.12.2022	

Dergimizin temel amacı; bilimsel normlara ve bilim etiğine uygun, sosyal bilimler alanında tercih edilen nitelikli ve özgün çalışmalarını yayımlayarak akademik alana katkıda bulunmaktır. Dergiye gönderilen yazılar, derginin yazım kurallarına uygun olarak hazırlanarak değerlendirme sürecine girmek üzere sbdergi@ufuk.edu.tr elektronik posta adresine gönderilmelidir.

Copyright@Aralık2022

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Tüm hakları mahfuzdur.

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi yılda en az bir kez yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan makalelerin dil ve bilim sorumluluğu yazarına aittir. Dergide yer alan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Elektronik ve mekanik (fotokopi dâhil) herhangi bir şekilde izinsiz kullanılamaz ve çoğaltılamaz.

Yönetim yeri: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Mevlana Bulvarı No:86-88 06520 Balgat / Ankara	Tel: 0312 2044449 Faks: 0312 2872390 E-Posta: sbdergi@ufuk.edu.tr İnternet Adresi: https://www.ufuk.edu.tr/enstitu-dergisi
--	--

UFUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Yıl : 11

No: 22

Yıl: 2022

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	5-6
Güner KOÇ AYTEKİN	
PAY SENEDİ YATIRIMLARINDA TEKNİK ANALİZ YÖNTEMLERİNİN UYGULANMASI VE BIST 30 ENDEKSİ ÜZERİNDE TEST EDİLMESİ.....	7-23
Aziz Onur TEK, Şenol BABUŞCU, Adalet HAZAR - Araştırma Makalesi	
TRAVMA SONRASI STRES TANI ÖLÇEĞİ TÜRKÇE FORMU'NUN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI.....	24-42
Sedat IŞIKLI - Araştırma Makalesi	
ORTAKLAŞA YÖNETİŞİM: AB-OECD GENİŞLEME POLİTİKALARI ORTAKLIĞI.....	43-59
F. Müge ALGAN - Derleme	
NESNESİNİ ARAYAN BİR BAŞKA DİSİPLİN: GENEL KAMU HUKUKU.....	60-75
Önder PERÇİN - Teorik Makale	
SOSYAL MEDYA KULLANICILARININ SOSYAL MEDYAYA İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ.....	76-95
Vahid SİNAP - Araştırma Makalesi	
YAYIM ALANI, YAZIM KURALLARI VE YAZILARIN DEĞERLENDİRME SÜRECİ.....	96-98

UFUK UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

Year: 11	No: 22	Year: 2022
----------	--------	------------

CONTENTS

PRESENTATION.....	5-6
Güner KOÇ AYTEKİN	
APPLICATION OF TECHNICAL ANALYSIS METHODS IN SHARE INVESTMENTS AND TESTING ON BIST 30.....	7-23
Aziz Onur TEK, Şenol BABUŞCU, Adalet HAZAR - Research Article	
VALIDITY AND RELIABILITY STUDY FOR THE TURKISH FORM OF THE POSTTRAUMATIC DIAGNOSTIC SCALE.....	24-42
Sedat IŞIKLI - Research Article	
COOPERATIVE GOVERNANCE: EU-OECD ENLARGEMENT POLICY COOPERATION	43-59
F. Müge ALGAN - Review	
ANOTHER DISCIPLINE IN SEARCH OF STUDY OBJECT: GENERAL PUBLIC LAW.....	60-75
Önder PERÇİN - Theoretical Article	
EXAMINATION OF THE SOCIAL MEDIA USERS' ATTITUDE CONCERNING SOCIAL MEDIA.....	76-95
Vahid SİNAP - Research Article	
GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS.....	96-98

SUNUŞ...

Üniversiteler ve akademik çevrelerce ilgi ile izlenen Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, on birinci yılında, yirmi ikinci sayısıyla yayın hayatına etkin ve verimli bir şekilde devam etmektedir. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi olarak geçmiş sayılarımızda olduğu gibi sosyal bilimler alanında yaşanan bilimsel gelişmelerin izlendiği ve özgün çalışmaların yer aldığı bu yeni sayımızda da siz değerli okuyucularımızla buluşmanın mutluluğunu ve gururunu yaşıyoruz. Dergimize göstermiş olduğunuz ilgiye en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Dergimizin 2022 yılı ikinci sayısında, çeşitli alanlarda yer alan biri İngilizce olarak yazılmış olan toplam beş tane bilimsel çalışma bulunmaktadır. Yazarların görüş ve ifadeleri kapsamında;

Bu sayıda yer alan ilk çalışma, **Doktora Öğrencisi Aziz Onur TEK, Prof. Dr. Şenol BABUŞCU ve Prof. Dr. Adalet HAZAR** tarafından ele alınan “**Pay Senedi Yatırımlarında Teknik Analiz Yöntemlerinin Uygulanması ve BIST 30 Endeksi Üzerinde Test Edilmesi**” adlı çalışmadır. Bu çalışmada, teknik analizin temel prensipleri, teorileri, tanımı ve varsayımları açıklanmaya çalışılarak BİST 30 endeksi üzerinde “teknik analiz” ile kazanç elde edilip edilemeyeceği test edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda, teknik analiz yöntemlerinin normal şartlar altında doğru sonuçlar vererek yatırımcılara kârlı sonuçlar elde ettirebilmekte olduğu gözlemlenmiştir.

İkinci sırada, **Doç. Dr. Sedat IŞIKLI** tarafından ele alınan “**Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği Türkçe Formu’nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması**” adlı çalışma yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı, travmatik yaşam olayına maruz kalmış kişilerde, TSSB tanısı ve travmatik stres şiddet düzeyini belirlemek amacıyla, DSM-IV tanı ölçütlerine göre Foa vd. (1997) tarafından geliştirilen ve öz-değerlendirme tarzında bir ölçek olan Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeğinin Türkçe Formunun psikometrik yapısının incelenmesidir.

Üçüncü sırada, “**Ortaklaşa Yönetişim: AB - OECD Genişleme Politikaları Ortaklığı**” adlı çalışma, **Dr. F. Müge ALGAN** tarafından ele alınmıştır. Bu çalışma, OECD SIGMA Programı ve OECD Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Bölgesel Programı üzerinden AB Genişleme Politikalarını ve AB-OECD ortaklaşa yönetim çalışmalarını incelemektedir. Bu çalışma, AB ve OECD ortaklığı ile ortaklaşa yönetim modeline yeni aktörler ve farklı yöntemler katma gayreti göstermektedir.

Dördüncü sırada, **Av. Dr. Önder PERÇİN** tarafından ele alınan “**Nesnesini Arayan Bir Başka Disiplin: Genel Kamu Hukuku**” adlı çalışma yer almaktadır. Bu çalışmada, Genel Kamu Hukuku disiplininin inceleme nesnesinin ne olması gerektiği sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, literatürde alternatif yaklaşım olarak ortaya konulmuş olan, Genel Kamu Hukukunun, Prusya'nın feodal merkezileşmesinden sonra kapitalistleşmeye başladığı dönemde beliren zayıf siyasal alan ve ekonomik alan ayrımında, devlet ve toplum bütünlüklüğü ile hukuk arasındaki ilişkiyi incelemek üzere ortaya çıktığı, takip eden tarihsel süreç içerisinde kapitalistleşmenin yoğunlaşmasıyla artan siyasal alan ve ekonomik alan ayrılığı çerçevesinde ise devleti, toplumdaki soyutlayarak inceleyen bir disipline dönüştüğü, saf kapitalist paradigma çerçevesinde ortaya çıkan Siyaset Biliminin yayılışı ile birlikte ontolojik açıdan tartışılmaya başlandığı şeklindeki görüş verili olarak alınmıştır.

Beşinci sırada yer alan çalışma, **Arş. Gör. Dr. Vahid SİNAP** tarafından İngilizce dilinde yazılmış olan “**Sosyal Medya Kullanıcılarının Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi**” adlı çalışmadır. Bu çalışmada, sosyal medya kullanıcılarının sosyal medya kullanım özelliklerinin belirlenmesi ve sosyal medya tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu sayımızda da Dergimize katkı sağlayan değerli araştırmacı ve bilim insanlarına, çalışmaların değerlendirme sürecinde katkı sağlayan değerli hocalarımıza, basım öncesi ve sonrasındaki hazırlıklarda özveri ile çalışan değerli tüm Üniversite personelimize en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Dergimizin okuyuculara yararlı olması dileğiyle...

Saygılarımla,

Doç. Dr. Güner KOÇ AYTEKİN

Ufuk Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Editörü

PAY SENEDİ YATIRIMLARINDA TEKNİK ANALİZ YÖNTEMLERİNİN UYGULANMASI VE BİST 30 ENDEKSİ ÜZERİNDE TEST EDİLMESİ*

Aziz Onur TEK**

Şenol BABUŞCU***

Adalet HAZAR****

ÖZ

Günümüzde finansal piyasalarda yatırım yapılabilecek birçok finansal araç vardır. Ancak finansal piyasalarda yeterli deneyim ve bilgiye sahip olmayan yatırımcılar büyük zararlara uğrayabilmektedir. Yatırımcıların işlemlerinde kâr elde edebilmesi veya yanlış kararlarında en az zararla işlemlerini sonlandırabilmesi için çeşitli yöntemler vardır. Bu yöntemler finansal araçları hızlı ve doğru bir şekilde yorumlayabilmek için kullanılır. Bu yöntemlerden birisi de “teknik analiz”dir. Teknolojinin yaygınlaşması ile paralel olarak piyasalara olan ilgi ve bunun sonucunda da yatırımcı sayısı ile birlikte piyasada işlem gören pay senedi sayısı da artmıştır. Bu nedenle finansal piyasalarda işlem yapacak yatırımcılar hangi fiyattan, hangi finansal araçlara, ne zaman yatırım yapılması gerektiğine ilişkin sorular ile karşı karşıya kalmıştır. Yatırımcıların alım satım işlemleri yaparken “teknik analiz” yöntemini tercih etmesi sonucunda yöntemle ilişkin, doğru bilgiye ulaşma ihtiyacı doğmuştur. Bu sebepten dolayı yapılan çalışmada teknik analizin temel prensipleri, teorileri, tanımı ve varsayımları açıklanmaya çalışılarak BİST 30 endeksi üzerinde “teknik analiz” ile kazanç elde edilip edilemeyeceği test edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda teknik analiz yöntemlerinin normal şartlar altında doğru sonuçlar vererek yatırımcılara kârlı sonuçlar elde ettirebilmekte olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teknik Analiz, Dow Teorisi, Formasyonlar, Teknik Göstergeler.

JEL Kodları: G11, G23, G29

* Bu çalışma Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

** Doktora öğrencisi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık ve Finans Doktora Programı, tekazonur@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8335-5688

*** Prof. Dr., Başkent Üniversitesi, Ticari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Finans ve Bankacılık Bölümü, ORCID: 0000-0003-2870-6358, babuscu@baskent.edu.tr

**** Prof. Dr., Başkent Üniversitesi, Ticari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Finans ve Bankacılık Bölümü, ORCID: 0000-0002-1483-8360, ahazar@baskent.edu.tr

APPLICATION OF TECHNICAL ANALYSIS METHODS IN SHARE INVESTMENTS AND TESTING ON BIST 30

ABSTRACT

Today, there are many financial instruments that can be invested in financial markets. However, investors who do not have sufficient experience and knowledge in financial markets can suffer great losses. There are various methods for investors to make a profit in their trades or to end their trades with the least loss in their wrong decisions. These methods are used to interpret financial instruments quickly and accurately. One of these methods is “technical analysis”. In parallel with the spread of technology, we see more and more investors and stocks in the market today. As a result, the questions of how true pricing and rational stock portfolio management could be aligned have become the main concern for investors. This leads most of them to prefer “technical analysis” to make their basic investment decision. For this reason, reaching for quality data, data history and the documentation are very critical issues to be cleared. In this study, I will try to explain the basic principles, theories, definitions, and assumptions of “technical analysis”, and find out whether the profit could be yielded by testing on BIST 30 index. As a result of the findings obtained in the study, it has been observed that technical analysis methods can provide profitable results to investors by giving correct results under normal conditions.

Keywords: Technical Analysis, Dow Theory, Formations, Technical Indicators.

JEL Codes: G11, G23, G29

1. GİRİŞ

Son yıllarda teknolojinin gelişmesine bağlı olarak yatırım yapma kavramı insanların hayatında daha fazla yer tutmaya başlamıştır. Gelişen finansal piyasalar sayesinde ekonominin bir parçası olan bireyler ve şirketler tasarruflarını değerlendirmek için geleneksel olarak tabir edilen yatırım araçları yerine, finansal piyasalarda işlem gören finansal araçları tercih etmeye başlamıştır. Günümüzde piyasalar hakkında bilgiye ulaşmanın geçmişe nazaran çok kolaylaşmış olması, piyasalara olan ilginin artmasına neden olmuş ve yatırımcı sayısı da buna paralel bir şekilde yükselmiştir.

Yatırım kararı alınırken, yatırımcıların uygulayabileceği temel olarak iki yöntem bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan temel analiz; ekonominin ve sektörün durumu, yatırım yapılması düşünülen şirketin bilançosu, temettü ödemeleri ve finansal oranları gibi birçok veri incelenerek şirketin pay senetlerinin gerçek değerinin saptanmaya çalışılmasıdır. Gerçek değer saptandıktan sonra pay senetlerinin piyasa fiyatı ile kıyaslanarak yatırım kararı verilmektedir.

İkinci yöntem olan teknik analiz ise temel olarak, temel analizin kullandığı tüm verilerin fiyatlara aktarılmış olduğunu kabul ederek sadece fiyatlar üzerinden analiz yapılması yöntemidir. Teknik analizin temel yaklaşımı “tarih tekerrürden ibarettir” şeklinde tanımlanmaktadır. Teknik analiz; menkul kıymetlerin geçmiş fiyatlarını, işlem hacimlerini, trendi yani arz ve talepteki değişimleri saptayarak gelecekte fiyatların hangi doğrultuda hareket edebileceğini tespit etmeye çalışır. Teknik analiz, insan psikolojisine dayalı bir analiz yöntemi olması nedeni ile yatırımcıların fiyatlarda yaşanan değişimler karşısında nasıl davrandığını, geçmiş fiyat hareketlerine bakarak ne tür davranışlar sergileyebileceklerini belirlemeye çalışmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı ve motivasyonu, pay senedi piyasasında işlem yapan yatırımcıların, işlemlerinde teknik analiz yöntemlerini uygulayarak kârlı sonuçlar alıp almadıklarının tespit edilmesidir. Bu çalışma; daha sonra teknik analiz üzerine çalışma yapmak isteyen araştırmacılara, teknik analiz yöntemlerinin nasıl uygulandığını ve hangi şartlar altında doğru sonuçlar verdiğini göstermek üzere hazırlanmıştır. Bu çalışmada 28.12.2009 ile 05.01.2015 tarihleri aralığındaki BİST 30 (XU030) endeksinin fiyat grafikleri incelenmiştir. Bu grafik üzerinde teknik analiz yöntemlerinden olan Elliott dalgaları, Gann Kuramı, Fibonacci uygulamaları, trendler ve formasyonlar tek tek bulunarak ve uygulanarak test edilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Pay senetlerinin piyasada oluşan fiyatları ve teknik analizle ilişkisi konusunda literatürde yer alan çalışmalardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

Özari, Turan ve Demir, (2016) 02/01/1997 ile 15/07/2015 tarihleri arasında BİST 30 ve BİST 100 endekslerini BB (Bollinger Bantları), RSI, MACD (Moving Average Convergence Divergence), CCI teknik analiz indikatörleri ile ele almış ve aynı dönemde alım satım sinyali verdiği zamanları incelemiştir.

Atmeh ve Dobbs (2006) tarafından yapılan çalışmada, Ürdün borsasında teknik analiz uygulanmıştır. Teknik analiz yöntemlerinden GARCH-M modeli uygulanarak hareketli ortalamaların performansı ölçülmüştür. Çalışmanın sonucunda teknik analiz yöntemlerinin uygulanması ile işlem açan yatırımcıların, al ve tut stratejisi ile işlem açanlara oranla daha çok kâr elde ettiği saptanmıştır.

Chaitanya ve Sahu (2005) Hindistan pay senedi piyasasında 5,10,30,50,100,150 ve 200 günlük hareketli ortalamalar yardımı ile girilen işlemlerde al ve tut stratejisine oranla daha çok kâr elde edildiğini gözlemlemişlerdir.

Chong ve Ng (2008) çalışmasında, FT30 endeksinin 60 senelik periyodu için RSI (Göreceli Güç Endeksi) ve Hareketli ortalamalar indikatörlerinin piyasa oyuncularının kâr oranlarına etkisi test edilmiştir. Uygulama neticesinde RSI (Göreceli Güç Endeksi) ve Hareketli Ortalamalar indikatörlerinin piyasa oyuncuları tarafından uygulanması ile al ve tut stratejisinden daha fazla kâr elde edilebileceği tespit edilmiştir.

Gunasekarage ve Power (2001) teknik analiz metotlarının Güney Asya'da faaliyet gösteren; Karaçi, Bombay, Dakka ve Kolombo piyasalarında uygulanması sonucunda doğru sonuçlar verdiğini gözlemlemişlerdir. Özellikle teknik analiz metotlarından biri olan hareketli ortalamaların kullanılması sonucunda, al ve tut yöntemi ile aynı oranda kâr elde edilebileceği hipotezini reddetmişlerdir.

Brock ve ark. (1992) Dow Jones Industrial Avarage (DJIA) endeksine teknik analiz metotlarından biri olan hareketli ortalamaları kullanarak bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışma, 1987 yılına kadar olan 90 yıllık periyota günlük verilere hareketli ortalamaların uygulanması sonucunda al ve tut stratejisine oranla daha kârlı olduğunu göstermiştir.

Mills (1997) Financial Times 30 (FT30) endeksine teknik analiz metotlarını uygulaması sonucunda teknik analiz yöntemlerinin al ve tut stratejisine göre daha kârlı sonuçlar verdiğini tespit etmiştir.

Kwon ve Kish (2002) New York pay senetleri piyasasında teknik analiz metotlarının uygulanması sonucunda, al ve tut stratejisine oranla daha fazla kazanç elde edilebileceğini saptamışlardır.

Masry (2017) tarafından yapılan çalışmada, teorik ve ampirik incelemeler neticesinde Mısır borsasında verimli olmayan periyodlarda teknik analiz yöntemlerinin al ve tut stratejisine göre daha fazla getiri elde ettiği saptanmıştır.

3. DAVRANIŞSAL FİNANS MODELİ

Bireylerin rasyonel olduğu varsayımı, geleneksel finans modellerinin temelini oluşturmaktadır. Ancak piyasada meydana gelen anomali¹ ve fiyat dalgalanmaları ile bu varsayımın doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Piyasada en çok karşılaşılan sorunlardan birisi anomalilerdir. Anomalilerin oluşmasının asıl nedeni, bireylerin genelgeçer doğrularla ifade edilemeyen ve rasyonel olmayan kararlarıdır.

Geleneksel finansın tersine modern finans modeli olan davranışsal finans bireylerin rasyonel değil, normal olduklarını varsayar. Bireyler bir karar alırken, bu karardan alabilecekleri en fazla faydayı elde etmek isterler ama pratikte bu durum her zaman olmaz. Bu durumun nedeni rasyonel olmayan bireylerin bir karar alırken içgüdülerinden, çevresinden, inançlarından, sezgilerinden ve sahip olduğu tecrübelerden etkileniyor olmasıdır. Bu nedenle bireylerin karar alırken psikoloji, çevre ve tecrübelerin etkisi altında olduğu inkâr edilemez. Bireylerin karar verme sürecindeki davranışlarını açıklamak için devreye davranışsal finans girer. Davranışsal finans sosyal psikoloji, psikoloji, antropoloji ve sosyoloji gibi bilim dallarını dayanak alarak

¹ Piyasada meydana gelen sapmalardır.

bireylerin davranışlarını temel alan kuramlar aracılığı ile finansal piyasalardaki hareketleri ifade etmeye çalışır (Sari, 2019, s. 21).

İnsanlık var olduğundan beri insanlar bazı psikolojik, zihinsel ve fiziksel eğilimlere sahiptir. Geleneksel finansın aksine davranışsal finans kişilerin mevcut davranışlarını ve tavırlarını incelenmesi sonucunda saptanan bulgular ile kişilerin finansal davranışlarını gözlemler. Psikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji ve sosyoloji alanları davranışsal finansın meydana gelmesinde büyük öneme sahiptir (Çelik, 2020, s. 56).

3.1. Davranışsal Finansın Tarihsel Süreci

1913 senesinde John D. Watson tarafından psikolojide davranışçılık yeni bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Davranışı içsel faktörlerin aksine dışsal faktörlerin belirlediğini saptamıştır. 1900'lü yıllarda psikoloji alanında tanınmaya başlamasına rağmen davranışsal ekonominin temeli iktisatçı Adam Smith'in Ahlaki Düşünce Kuramına dayandırılmaktadır. Bunun yanında, filozof Jeremy Bentham'da yarar kavramının psikolojik boyutlarını ele alarak neoklasik iktisada önemli katkılar sağlamıştır. 1955 senesinde Herbert Simon tarafından sınırlı rasyonellik kavramı ortaya çıkarılmıştır. Bu kavram zor problemlerin çözüme kavuşturulmasında kişilerin kapasitelerinin yetersiz olduğunu savunmaktadır. Beklenti teorisini 1978 senesinde Daniel Kahneman ve Amors Tversky ortaya çıkarmıştır. Beklenti teorisi ile risk altında verilen kararların analiz edilmesi sağlanarak davranışsal finansın temelleri oluşturulmuştur (Yürekli, 2019, s. 5-6).

3.2. Davranışsal Finansının Etkileşimde Olduğu Bilim Dalları

İnsanlık var olduğundan beri insanlar bazı psikolojik, zihinsel ve fiziksel eğilimlere sahiptir. Geleneksel finansın aksine davranışsal finans, kişilerin mevcut davranışlarının ve tavırlarının incelenmesi sonucunda saptanan bulgular ile kişilerin finansal davranışlarını gözlemler. Psikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji ve sosyoloji alanları davranışsal finansın meydana gelmesinde büyük öneme sahiptir (Çelik, 2020, s. 56).

4. FİNANSAL PİYASALAR VE BORSA

Belirli mal ve hizmetlerin alış ve satış işlemlerinin gerçekleştirildiği yere piyasa denilmektedir. Bu mal ve hizmetlerin fiyatı piyasadaki arz ve talebe dayalı olarak belirlendiği için bu mal ve hizmetlerin denge fiyatı ve miktarını bulabilmesi için arz ve talebin piyasada kesişmesi gerekir (Özcan, 2018, s. 3).

Mali piyasaların ana fonksiyonu, tasarruf fazlası olanlarla (hane halkı, şirketler) fon ihtiyacı olanlar (hane halkı, şirketler, devlet) piyasada bir araya gelerek finansal araçların piyasa fiyatından alınıp satılmasını sağlamaktadır. Buna piyasanın likidite yaratma fonksiyonu denir. Finansal piyasaların likidite yaratma fonksiyonunun yanında fiyat belirleme fonksiyonu da bulunmaktadır. Fiyat belirleme fonksiyonunun efektif bir şekilde çalışması için fon talep edenler ve tasarruf fazlası olan ekonomik birimlerin mali piyasalara en hızlı şekilde ulaşarak en az maliyetle kullanabilmelerinin sağlanması gerekir. (Tekere ve Özer, 2012, s. 2)

Finansal piyasalar işlem vadelerine, işlem yapılarına, örgütlenme, ödeme ve teslim şekillerine göre sınıflandırılır.

- Vadelerine göre finansal piyasalar para ve sermaye piyasası olarak ayrılmaktadır.

- İşlem yapılarına göre sınıflandırıldığında; birincil, ikincil, üçüncül ve dördüncül piyasa olarak bölümlenmektedir.
- Örgütlenme şekillerine göre sınıflandırıldığında, organize ve organize olmayan piyasalar şeklinde sınıflandırılmaktadır.
- Ödeme ve teslim şekillerine göre ise piyasalar spot ve vadeli olarak ayrılır.

Bu çerçevede borsa, belirli kurallar altında işleyişte bulunan satıcı, alıcı ve bunların temsilcilerinin menkul kıymet, emtia veya bunlara benzer menkul kıymetten sayılan varlıklar veya misli emtia olarak sayılan varlıkların alım satımını yapmak için belirli mekânlarda ve sürelerde faaliyet gösteren organize olmuş merkezi pazarlardır (Işık, 2012, s. 221).

Kuralların belirli olduğu ve mevzuat ile duyurulduğu, gözetim ve denetim fonksiyonlarının sıkı şekilde belirlendiği ve uygulandığı piyasalar olarak borsalar; sermaye piyasası yatırımcılarının dünyada ve Ülkemizde ilgi gösterdiği en önemli yatırım platformları arasındadır.

Bu ortamlarda yatırım yapacak olanlar, çeşitli eğilimler ile karar almayı gerçekleştirmektedir. Temel ve teknik analiz, karar alıcıların uyguladıkları yöntemlerin başında gelmektedir. Temel analizde daha çok firmaların finansal değerleri ön plana çıkmaktadır. Teknik analizde ise yatırımın zamanı, yönü (alım-satım), hangi yatırım aracı gibi sorunların çözümleri aranmaktadır.

5. TEKNİK ANALİZ

Teknik analiz, finansal piyasalarda doğru zamanda işlem açabilmek için kullanılan bir analiz yöntemidir. Teknik analiz genellikle pay senetleri üzerine kullanılıyor olsada tüm finansal enstrümanlara entegre edilebilir. Teknik analiz bir finansal enstrümanın geçmiş fiyat hareketlerini inceleyerek, bu aracın gelecekte hangi yöne doğru hareket edebileceğini saptamaya çalışır. Bu varsayımın sebebi piyasadaki oyuncuların geçmişte sergilemiş oldukları davranış şekilleridir. Teknik analize göre fiyatlar geçmişte bir trend meydana getirmiştir. Bu nedenle yatırımcılar ileride de bu trende uygun olarak yani teknik analizle aynı doğrultuda hareket edeceklerdir. Yatırımcıların yatırım yapmayı düşündüğü finansal enstrümanı teknik analiz ile incelemesi sonucunda, yatırımcılar kârlı sonuçlar elde edebilirler. Teknik analiz temel analizin haricinde, makro ve mikro ekonomik verilerden yararlanarak analiz yapma metodu değildir. Teknik analiz; fiyatın yanında işlem hacminden ve trendlerden yararlanılarak finansal enstrümanları analiz etme metodudur. Yatırımcıların kullandığı en önemli teknik analiz aracı ise fiyat grafikleridir. Fiyat grafikleri; yatırımcılara finansal enstrümanın güne hangi fiyattan başladığını, günü hangi fiyattan kapattığını ve gün içerisinde fiyatın dip ve pik olarak nereye kadar ulaştığını gösterir (Sakınç, 2018, s.136).

Bu bölümde teknik analize ilişkin temel teoriler, kullanılan göstergeler ve temel trendlere ilişkin bilgilere kısaca yer verilmiştir.

Teknik analizin temelini oluşturan ilk teori Charles Dow tarafından 1900 senesinde ortaya koyulan Dow Teorisidir. Bu teorinin üç ana ilkesi vardır:

- **Fiyatlar bütün bilgileri içine alır ve yansıtır**

Ortalama fiyatlar, bütün oyuncuların davranışlarını içerdiği için payların arz ve talebini etkileyen, bilinen ve öngörülebilin bütün girdileri içermektedir. Aynı zamanda oyuncuların

duygu ve düşünceleri, ekonomik ve doğa olayları gibi faktörler de piyasayı etkilemektedir (Perşembe, 2020, s. 62).

Bir finansal enstrümanın fiyatına, o finansal enstrümanla ilgili bütün beklenti ve haberler dâhildir. Piyasaya gelen sıcak bir gelişme, piyasada işlem yapanlar tarafından fiyatlanır ve finansal enstrümanın işlem gördüğü piyasada da bu gelişme ortalamalara yansır. Finansal enstrümanın fiyatı arz ve talebin kesişmesi ile belirlendiği için piyasada oluşan gelişmenin beklentileri nasıl fiyatladığına bakılır (Zaman, 2006, s. 13).

- **Piyasada fiyatlar trendler üzerinde hareket gösterir**

Teknik analiz gereğince, fiyatlar arz ve talebin kesiştiği noktalarda trend yönünde ilerler. Arz ve talebin kesiştiği noktaların değişmesi ve buna paralel olarak da fiyatların değişmesine yol açan bilgiler piyasaya kademeli olarak girer. Bu sebeple fiyatlar ani yükseliş veya düşüş göstermeyip, belirli bir süre içinde hareket eder. Bu şekilde trend ve trendin süresi belirlenir (Orçun, 2010, s. 32).

Trendler 3 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; ana, ikincil ve üçüncül trendlerdir. Ana trend, birkaç aydan başlar ve en fazla birkaç yıla kadar sürer. Piyasadaki asıl eğilimdir. İkincil trendler bir ya da en az birkaç hafta, en fazla ise birkaç ay sürebilir ve ana trend ile zıt olarak hareket eder. Günlük dalgalanmalar en az birkaç saat, en fazla birkaç gün sürer ve ana trend ile aynı veya zıt yönlü olarak gerçekleşen hareketlerdir. (Perşembe, 2020, s. 38-39).

- **Tarih tekerrürden ibarettir**

Teknik analizin son varsayımı geçmişteki fiyat hareketlerinin (takoz formasyon, üçgen formasyon, vb.) devamlı olarak tekrarlanmasıdır. Yatırımcı psikolojisi ile piyasadaki fiyat grafikleri ve seviyeleri yakın ilişkilidir. “Tarih tekerrürden ibarettir” yaklaşımı; piyasada işlem yapanların, daha önceden yaşanmış bir durumla karşılaştığında benzer karar alması veya piyasada işlem yapan kişinin bir olayda karar alırken benzer bir olayın ileride yaşanması durumunda, bu kararına benzeyen bir karar almasına dayanır (Orçun, 2010, s. 33).

Örneğin, borsada %40 seviyesinde aşağı yönlü bir hareketin geldiği durumda pay senedi yatırımcılarının bu seviyede alım yaptıkları varsayımı altında, her piyasanın %40 oranında aşağı yönlü hareketinde alımların meydana geleceği beklentisi vardır. Bu durum hem desteklerin oluşması hem de piyasada işlem yapan kişilerin önceden yapmış oldukları hareketi tekrarlamaları anlamına gelecektir. Yatırımcı psikolojisinin hep aynı olması nedeni ile önceden fiyatlarda oluşan şekiller günümüzde de tekrar oluşabilmektedir ve bu varsayım ile teknik analiz yapan yatırımcı, ilerideki fiyat seviyesini tespit etmeye çalışacaktır (Orçun, 2010, s. 33).

Yatırımcıların piyasada işlem yaparken ihtiyaç duyduğu en mühim bilgi piyasaya nereden girileceğidir. Boğa piyasası, yükseliş trendinde olan piyasalar için kullanılırken, ayı piyasası düşüş trendindeki piyasalar için ifade edilmektedir. Bu çerçevede, boğa piyasasında piyasaya hangi fiyat seviyesinden girilmesinin kâr getirebileceği, eğer yatırımcının elinde pay senedi varsa bunları hangi fiyattan elinden çıkarması gerektiği; ayı piyasasındaysa piyasaya girilebilecek en iyi bölgenin saptanması, fiyatların daha fazla düşüp düşmeyeceği gibi sorular destek ve direnç kavramları ile yanıtlanabilir. Destek kavramı fiyatların daha fazla aşağı inemediği ve alımların gelmeye başladığı noktalardır. Direnç ise fiyatların daha fazla yükselemediği ve piyasadaki oyuncuların kârlarını realize ettikleri alandır (Apaydın, 2009, s.34).

Dow teorisinin üç ana ilkesinin yanında varsayımları da vardır. Bunlar;

- **Ortalamalar birbirini teyit etmelidir**

Piyasanın tersine döndüğünü anlamak için bir endeks (veya ortalama) tek başına yeterli olarak bulunmamaktadır. Birçok endeksin birbirlerini onaylaması gerekir. Piyasanın farklı sektörlerini temsil eden birbirinden farklı iki ortalama aynı doğrultuda ilerlemiyor ise bu gidişattan kuşku duyulmalıdır (Akça, 2005, s. 18-19).

- **Trend işlem hacmi tarafından desteklenmelidir**

Yükseliş piyasalarında işlem hacmi fiyatlar artarken yükselmeli ve piyasaya daraltıcı bir etki vermemelidir. Aynı şekilde fiyatlar düşerken de işlem hacmi azalmalı ve piyasayı daraltmalıdır. Bu daralma, fiyatı yükselen ve azalan pay senetlerinin sayısı olarak kullanılır. Yükseliş piyasasında düzeltme tepkileri fazla oranda daralmaya neden olmaz. Düşüş piyasalarında işlem hacmi fiyatlar azalırken yükselir ve düzeltme tepkilerinde düşer. Piyasadaki düzeltme tepkilerinde fiyatı yükselen pay senetlerinin sayısında fazla artış yaşanmaz. Bu yüzden düzeltme tepkilerindeki piyasanın daralıp daralmadığına ve işlem hacmine bakılarak, devam eden ana trendin sürüp sürmediği ve gücü tespit edilebilir. Dow teorisine göre, artan işlem hacminin muhtemel piyasa dönüşlerini gösterebileceği saptanmıştır. Belirli bir sürede devam eden ayı veya boğa piyasalarında yüksek işlem hacimli bir gün, bu ayı veya boğa piyasasının artık sonlandığının göstergesi olabilir. İşlem hacminde özellikle dikkat edilmesi gereken iki husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki, işlem hacminin günlük olarak değil ortalama olarak takip edilmesidir. Diğer husus ise eğer fiyatlar azalırken işlem hacmi yükseliyorsa ana trend ayı piyasasındadır ancak işlem hacmi azalıyorsa düzeltme tepkisi gelmiştir (Akça, 2005, s. 18-19).

- **Mevcut trend geri dönüş sinyali alınana kadar devam etmektedir**

Piyasaya hâkim olan eğilimin ayı veya boğa piyasası olduğuna karar verildikten sonra o trend doğrultusunda hareket edilmelidir. Ancak trendin artık sonlandığına dair net bir dönüş sinyali alınırsa piyasadan çıkılır. Ayı piyasaları yeni en düşükler ve alçalan en yükseklerle sonlanırken, boğa piyasaları yeni en yüksekler ve yükselen en düşüklerle sonlanır (Akça, 2005, s. 19).

Charles Dow'un ortaya attığı teorisinin üç temel ilkesinden biri olan trend kavramı, piyasanın trendler üzerinde hareket ettiğini ve üç trend tipinin mevcut olduğunu savunur. Bunlar; ana, ikincil ve üçüncül trendlerdir. Bu nedenle teknik analiz metotlarını kullanarak analiz yapacak bir piyasa oyuncusu trendin gidişatını belirledikten sonra trend ile paralel yönde işleme girmelidir. Ana trendler sıklıkla bir yıldan daha fazla varlığını devam ettiren yukarı veya aşağı yönlü hareketlerdir. Peş peşe gelen her yükseliş hareketi bir önceki hareketten daha yüksek artış kaydettikçe ve bütün ikincil trendler geçmiş ikincil trendlerden daha fazla artış gösterdikçe, ana trendin yükseliş eğiliminde olduğunun teyidi alınır. Bu fiyat yükselişlerinin oluşturduğu trend Boğa Piyasası olarak adlandırılmaktadır. Boğa Piyasasının tam zıttı olan düşüş trendlerinde peş peşe gelen her düşüş bir önceki hareketten daha düşük fiyat seviyesine ulaşır. Bütün ikincil trend hareketlerin de geçmiş ikincil trend hareketlerdeki yüksek fiyatlara trendin ulaşamaması sonucunda ana trendin düşüş eğiliminde olduğu saptanır. Bu düşüş trendi Ayı Piyasası olarak adlandırılır. Boğa veya Ayı piyasası mevcudiyetini korurken, finansal enstrümanların fiyatının ana trend ile zıt yönünde hareket göstermesi ikincil trend olarak isimlendirilmektedir. Çoğunlukla birkaç haftadan az devam etmemek şartıyla birkaç aya kadar sürebilir. Finansal piyasada saptanması bir hayli zor olan üçüncül trendler, ikincil trendlerin meydana gelmesini sağlayan rastgele dalgalanmalardır. Sıklıkla birkaç günden birkaç haftaya kadar varlıklarını sürdürebilen trendlerdir (Peşembe, 2020, s. 62-64).

Teknik analizde formasyonlar, fiyat hareketlerinin grafiklerde oluşturduğu şekiller üzerinden analiz yapılarak bu fiyatların hangi yöne doğru ilerleyebileceği hakkında tahmin yürütülmesini ve buna göre yatırımcıların yatırım kararlarını vermesini sağlayan analiz yöntemidir. Teknik analizde formasyon analizi genellikle fiyatların ani artış ve düşüşlerini bu olaylar yaşanmadan önce tespit etmek için ve bu fiyat hareketi başladıktan sonra fiyatın hangi bölgede duracağını saptamak için uygulanır (Birgili, 2013, s. 12-13).

Aşağıda yatırımcılar tarafından sık kullanılan birkaç teknik analiz formasyonu listelenmiştir:

- Omuz baş omuz formasyonu,
- Ters omuz baş omuz formasyonu,
- İkili tepe formasyonu,
- İkili dip formasyonu,
- Üçgen formasyonlar,
- Dörtgen formasyon,
- Bayrak formasyon,
- Takoz formasyonlar,
- Fiyat boşlukları.

Piyasaların eğilimini görmeye olanak sağlayan teknik indikatörler matematiksel formüller ile oluşturulur ve iki gruba ayrılır. İlk grup mevcut trendi izleyen teknik indikatörler, ikinci grup ise ortalama fiyata tekrar gelenler (Osilatörler) olarak isimlendirilir. İlk grup mevcut trendi izleyen teknik indikatörler uzun dönemde daha doğru veri sağlamaktadır. İkinci grup olan ortalama fiyata tekrar gelenler (Osilatörler) ise kısa dönemde daha doğru veri sağlamaktadır (Ergin, 2012, s. 27).

Aşağıda yatırımcılar tarafından sık kullanılan birkaç teknik indikatör listelenmiştir.

- Hareketli ortalamalar indikatörü,
- Bollinger bantları indikatörü,
- Göreceli güç endeksi (RSI) indikatörü,
- M.A.C.D indikatörü,
- Stokastik indikatörü,
- Momentum indikatörü.

Elliott Dalgaları teorisi Ralph Nelson Elliott tarafından ortaya çıkarılmıştır. Dow teorisini inceleyen Elliott, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin pay senetlerini belirli zaman aralıklarında incelemiştir ve fiyatın zaman içerisinde sürekli olarak bir döngüde olduğunu saptamıştır. Bu döngünün büyüklüğü ve tamamlanma süresi ne kadar sürerse sürsün kendinden

önce gelen döngü ile benzer adımlar izlediğini tespit etmiştir. Elliott, bu döngüyü “dalga” olarak tanımlamıştır. Elliott, dalgalar teorisinin uygulanabiliyor olması için piyasanın sahip olması gereken bazı özellikler vardır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır (Çetin ve Manga, 2016, s. 213-214).

- Fiyatlar piyasada arz talebe göre serbest olarak belirlenir.
- Piyasada sürekli ve ölçülebilir parametrelerin var olması gerekir.
- Piyasada fazla sayıda alıcı ve satıcı var olmalıdır.

Gann kuramı William D. Gann tarafından 20.yüzyılın başında ortaya çıkarılan, matematik ve geometri temelli işlemlerden meydana gelen kurallar topluluğudur. Bu kuramın amacı zaman ve fiyat arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Bunu yapmak için zaman, fiyat ve formasyon öğelerinden yararlanır. Ancak fiyat, zaman ve formasyonun etki düzeyi farklıdır. Buna rağmen Gann kuramı ile işlem yapan yatırımcılar, bu üç faktörün toplam etki ve ilişki düzeylerini ortaya çıkarmaya odaklanırlar. Fiyat, zaman ve formasyon faktörlerinin üç değişik çözümleme tekniği vardır. Bunlardan ilki olan fiyat faktörü, Gann açıları ve tepki yüzdelerini kapsar. İkinci faktör olan zaman ise doğal ve sosyal döngüleri kapsar ve zamanı ölçümlemek için Gann karelerini uygular. Son faktör olan formasyon ise piyasada gerçekleşen fiyat dalgalanmalarını ve bu dalgalanmalar sonucunda fiyatın oluşturduğu pik ve dip bölgelerin bağlantısını ortaya çıkarır (Perşembe, 2020c, s. 163-166).

Teknik analizde kullanılan bilgilerden birisi de Fibonacci sayılarıdır. Fibonacci uygulamaları Leonardo Pisano Fibonacci tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu uygulamaların temelinde bir sayı serisi vardır. Bu sayı serisi 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144, 233, ... şeklinde sonsuza kadar devam eder. Bu sayı serisini inceleyecek olursak, serinin ilk iki sayısı hariç diğer bütün sayıların kendinden önceki iki sayının toplamı kadar olduğu saptanır. Yani şu şekilde göstermek gerekirse $1+1=2$, $1+2=3$, $2+3=5$, $3+5=8$, $5+8=13$... olarak Fibonacci serisi sonsuza kadar devam eder. Fibonacci sayı serisinin rakamlarının birbirlerine olan oranı “altın oran” olarak tanımlanmıştır. Fibonacci sayı serisinin ortaya çıkarılması ile Fibonacci sayı serisi ve altın oran kavramları birbirinden ayrılmaz hale gelerek, birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Fibonacci oranları 0.236, 0.328, 0.50, 0.618, 0.786, 1, 1.272, 1.618, 2, 2.618, 4.236 olarak sıralanabilir. Altın oran M.Ö 500 de Yunan matematikçi Pisagor tarafından şu şekilde açıklanmıştır: “Bir bütünün iki parçasından büyük olanın küçük olana oranını, bütünün büyük parçaya olan oranına eşitleyen orandır.” (Tomakin, 2007, s. 195-197). Bu temel veriler çerçevesinde Fibonacci analizleri ile gerçekleştirilen yatırım aracının fiyatına ilişkin orta ve uzun vadedeki destek ve direnç noktalarının tespiti önem taşımaktadır. Nitekim Fibonacci oranları düzeltme, zaman aralığı ve fan çizgilerinin oluşturulmasında katkı sağlamaktadır.

6. UYGULAMA VE BULGULAR

Kurumsal ve bireysel yatırımcılar, yüksek getiri elde etmek ve sahip oldukları tasarrufları nemalandırmak için birden fazla finansal enstrüman ile karşılaşmaktadırlar. Bu uygulamanın amacı finansal piyasalarda tasarruflarını pay senetleri üzerinde değerlendirecek yatırımcılara, işlem açma ya da kapama kararı verirken kullanılacak teknik analiz yöntemlerinin pay senetleri üzerindeki uygulamalarının gösterilmesidir. Bu çalışma <https://tr.tradingview.com/> ve <https://tr.investing.com/> internet siteleri kullanılarak yapılmıştır.

Çalışma kapsamında öncelikle 28.12.2009 ile 05.01.2015 tarihleri aralığındaki BİST 30 (XU030) endeksi incelenmiştir. Çalışma dönemi olarak bu tarih aralığının belirlenmesinde en

önemli kriter kuşkusuz çeşitli olaylar nedeni ile piyasanın volatilitésinin aşırı olmaması, politik ve dışsal olayların etkisinin nispeten daha az olmasıdır.

Uygulamada BİST 30 endeksinin olağan durumları incelenmiş, fiyat grafikleri yardımı ile teknik analiz yöntemleri (Elliott dalgaları, Gann kuramı, Fibonacci uygulamaları, trendler, formasyonlar vb.) uygulanmıştır.

Şekil 1. BİST 30 Endeksi

Kaynak: <https://tr.tradingview.com/> aracılığı ile yapılmıştır.

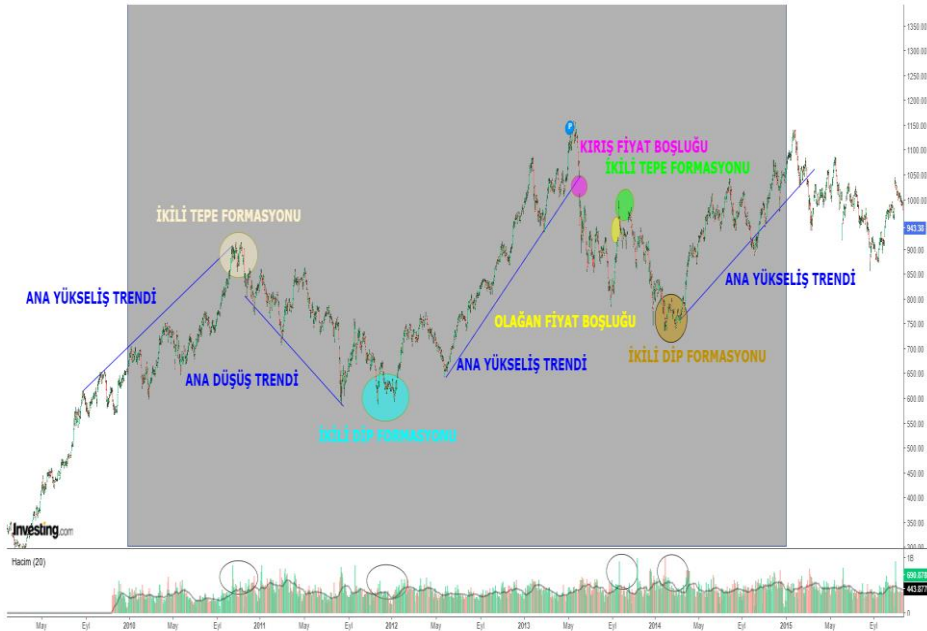
Şekil 1’de 28.12.2009 ile 05.01.2015 tarihleri arasındaki BİST 30 endeksi incelendiğinde endeksin 28.12.2009 tarihinde 702,26 puan seviyelerinden uygulama aralığına başlayan endeksin, 08.11.2010 tarihine kadar düzenli olarak yükselerek 915 puan seviyelerine kadar yükseldiği görülmektedir. Ancak piyasada hâkim olan ana yükseliş trendi 08.11.2010 tarihinde bozulup, düşüş trendine geçilmesi ile piyasa düşüş yaşamaya başlamıştır. 02.01.2012 tarihine kadar BİST 30 endeksi 603 puan seviyelerine gelerek düşüş tamamlanmıştır. 02.01.2012 tarihinde yönünü yukarı çeviren BİST 30 endeksi uygulama için belirlenmiş olan 28.12.2009 ile 05.01.2015 tarihleri arasındaki pik noktasına 13.05.2013 tarihinde gelerek 1141 puan seviyelerine ulaşmıştır. Daha sonra tekrar piyasanın düşüş trendine girmesi ile BİST 30 endeksi 24.02.2014 tarihine kadar değer kaybederek 750 puan seviyelerine gerilemiştir. 03.02.2014 tarihinde piyasanın toparlanmaya başlaması ile çalışma aralığımızın son dönemine kadar düzenli olarak yükselmiştir. 19.01.2015’te tekrar çalışma aralığımızın eski pik seviyelerine ulaşmıştır.

6.1. BİST 30 Endeksi Formasyon Analizi

Şekil 2’de BİST 30 (XU030) endeksinde üç formasyon tipinin birden fazla kez ortaya çıktığı görülmektedir. 10.03.2009 tarihinden itibaren başlayan ana yükseliş trendi 12.10.2010 tarihinde oluşmaya başlayan ikili tepe formasyonu ile trendin döndüğünün sinyalini vermiştir ve işlem hacminin de ilk tepe oluşumundan sonra ikinci tepe ile artmaması nedeni ile piyasa tersine dönmüştür. 10.11.2010 tarihinden itibaren 915 puan seviyelerinden 591 puan seviyelerine kadar

endeks gerilemiştir. 25.11.2011 tarihinde piyasada ikili dip formasyonunun oluşmaya başlaması ile düşüşün sonlanacağı sinyali alınmıştır. İlk dibin oluşması ile gerçekleşen işlem hacmi oranının, ikinci dip gerçekleşirken meydana gelmemesi ile düşüşün artık sonlandığı ve yükselişin başlayacağı sinyalini vermektedir. Böylece, 591 puan seviyelerinden 10.01.2012 tarihinden 17.05.2013 tarihine kadar piyasa yön değiştirmiş ve tekrar 1140 puan seviyelerine gelmiştir. 17.05.2013' den sonra piyasada bir miktar düzeltme hareketleri gelmeye başlamıştır. Ancak ana trend çizgisinin destek kısmından hemen sonra meydana gelen bir kırış fiyat boşluğu ile trendin yön değiştirdiği onaylanmış ve düşüş hızlanmıştır. 28.08.2013 tarihinde 784 puan seviyelerine gerilemiş olan piyasa bir tepki alımı ile yükselmiş ancak 20.09.2013 tarihinde oluşmaya başlayan bir ikili tepe formasyonu ile tekrar düşüşe devam etmiştir. 28.01.2014 tarihinde düşüşün tamamlanması ile yine bir ikili dip formasyonu oluşmaya başlamıştır. 25.02.2014 tarihinde ikinci dibin oluşarak işlem hacminin ilk dip noktanın işlem hacminden daha düşük bir seviyede gerçekleşmesi ile düşüşün bittiğinin sinyalini vermiş ve daha sonra uygulama periyodunun sonuna kadar yükselmiştir. 27.01.2015 tarihinde çalışma aralığının eski pik seviyesi olan 1140 puan seviyelerine gelmiştir.

Şekil 2. BİST 30 Endeks Grafiği (Formasyonlar)

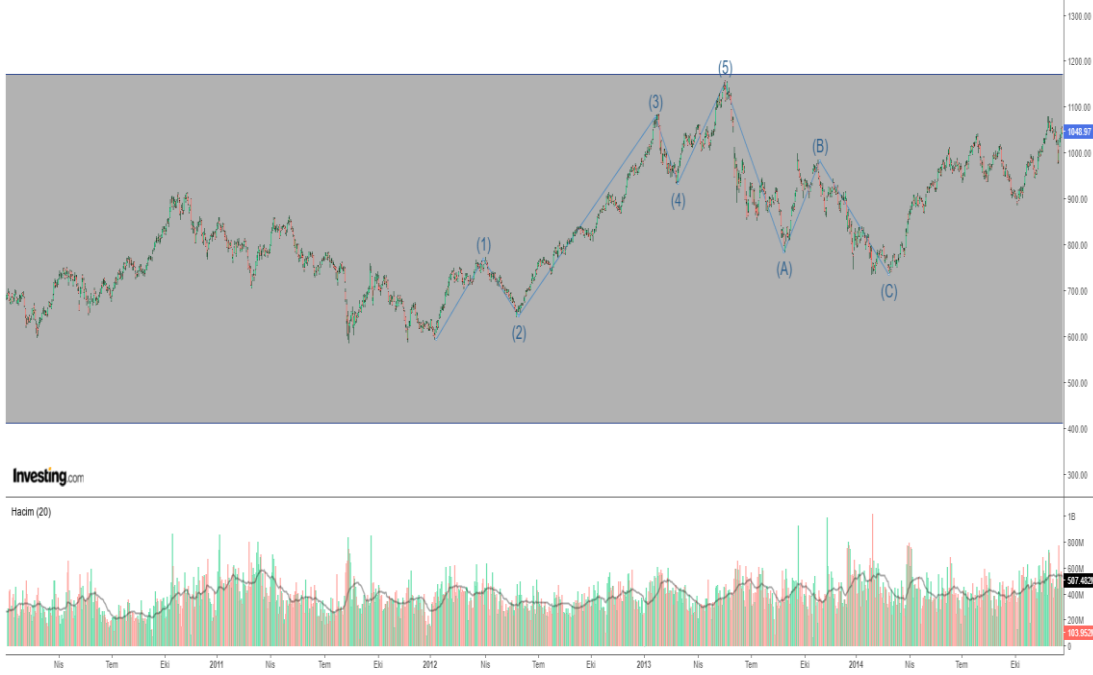

Kaynak: <https://tr.investing.com/aracılıgi> ile yapılmıştır.

6.2. BİST 30 Endeksi Elliott Dalgaları Analizi

Şekil 3'te 28.12.2009 ile 05.01.2015 tarihleri arasındaki BİST 30 endeksi üzerinde meydana gelmiş Elliott Dalgaları gösterilmiştir. Ralph Nelson Elliott tarafından ortaya çıkarılan Elliott Dalgaları teorisi ile belirlenen çalışma aralığındaki 10.01.2012 ile 17.05.2013 tarihleri arasında uygulanması sonucunda yatırımcıların kâr elde edebilecekleri saptanmıştır. İlk 5 dalga (1, 2, 3, 4 ve 5) itki dalgalar olarak bir yükseliş trendini oluşturmuş, ardından oluşan 3 dalga (A, B ve C) ise düzeltme dalgaları olarak zıt yönde bir başka trendi oluşturmuştur.

Şekil 3. BİST 30 Endeks Grafiği (Elliott Dalgaları)

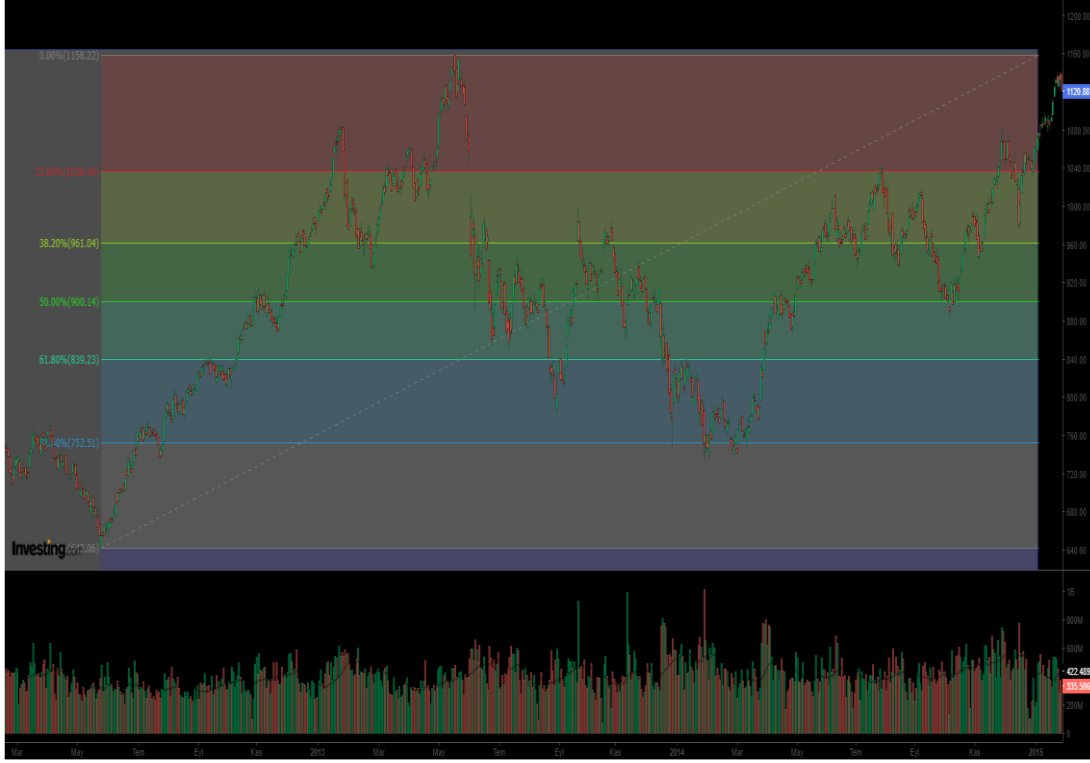

Kaynak: <https://tr.investing.com/aracılığı> ile yapılmıştır.

6.3. BİST 30 Endeksi Fibonacci Geri Dönüş Çizgileri Analizi

Şekil 4'te 25.05.2012 ile 05.01.2015 tarihleri arasındaki BİST 30 endeksi üzerindeki Fibonacci geri dönüş çizgileri gösterilmiştir. Bu çizgiler yardımı ile endeksin destek ve direnç bölgeleri saptanmaya çalışılmıştır. Yatırımcılar işlem yaparken Fibonacci geri dönüş çizgilerini kullanırsa kârlı işlem yapma şanslarını artırabilirler. 25.05.2012 tarihinde BİST 30 (XU030) endeksinin bulunduğu 640 puan seviyeleri dip bölge olarak belirlenmiş ve uygulama aralığımızdaki BİST 30 (XU030) endeksinin 16.05.2013 tarihinde gördüğü tepe bölgesi 1160 puan seviyeleri pik bölge olarak seçilmiştir. Bu belirlenen dip noktadan pik noktaya çizilen Fibonacci geri dönüş çizgileri, grafiğin ileriki seviyeleri için yorum yapma olanağı sağlamaktadır. %0 bölgesine tekabül eden 1160 puan seviyeleri BİST 30 (XU030) endeksi için sağlam bir direnç bölgesidir. Bu durum pay senedi fiyatlarının endeks 1140 seviyelerine gelmesi ile satış baskısı ile karşılaşacağı anlamına gelir ve satış baskısı ile karşılaşan piyasa yönünü aşağıya doğru çevirir. Piyasa yönünü aşağıya doğru çevirdikten sonra ilk destek noktası Fibonacci geri dönüş çizgilerinin üçüncüsü olan %38,2 bölgesi olmuştur. Ancak satış baskısının artması ile burada tutunamayan endeks %78,60 seviyesine kadar yani Fibonacci geri dönüş çizgilerinin altıncısına kadar gerileyerek 750 puan seviyelerinde destek bulmuştur. Endeksin aşağı yönlü kırdığı bütün destek bölgeleri endeks tekrar yükselirken karşısına direnç bölgesi olarak çıkmıştır.

Şekil 4. BİST 30 Endeks Grafiği (Fibonacci Geri Dönüş Çizgileri)

Kaynak: <https://tr.investing.com/aracılığı> ile yapılmıştır.

7. SONUÇ

Geçmişten günümüze finansal piyasalara ve finansal enstrümanlara olan ilgi sürekli olarak artış göstermektedir. Buna bağlı olarak da yatırımcılar finansal piyasalarda alım satım stratejisi belirlerken yön belirleme ihtiyacı ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu nedenle yatırımcılara yön ve strateji belirleyecek uygulamaların geliştirilmesi sağlanmıştır.

Bu uygulamalar içinde en önemli ve kabul gören iki yöntem temel ve teknik analiz yöntemleridir. Yatırım yapılırken hangi finansal enstrümanın seçileceği temel analiz yöntemi ile belirlenirken; yatırım yapılacak olan finansal enstrümanın ne zaman, hangi fiyattan alınacağı ve hangi fiyattan tekrar satılacağı teknik analizle belirlenmektedir.

Teknik analiz kavramının kapsamlı olarak ele alındığı bu çalışmada, teknik analiz kavramının finansal enstrümanın fiyatının gelecekte nereye geleceğini göstermediği neticesine yer verilerek, temel kullanım amacının yatırımcılara finansal piyasalarda oluşabilecek durumlarda bir yatırım stratejisi belirlemek olduğu Borsa İstanbul'un en temel endekslerinden birisi konumundaki BİST 30 endeksi üzerinde analiz edilmek istenilmiştir.

Teknik analiz kavramının kapsamlı olarak incelenmesi sonucunda yöntemin olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle yatırımcıların bir yatırım kararı alırken bu olumlu ve olumsuz yönleri göz önüne alarak bir yatırım kararı almaları tavsiye edilir.

Teknik analiz kavramının en olumlu yönü, temel analizin yanı sıra bir şirketin pay senedi incelenirken o firmanın ve faaliyet gösterdiği endüstrinin mali tablo ve raporlarına gereksinim duyulmamasıdır. Bu nedenle teknik analiz yöntemi ile analiz yapılırken yalnızca finansal enstrümanın endeks ya da fiyat grafiği veri olarak kullanılmaktadır.

Teknik analiz kavramının olumlu bir diğer önemli yönü ise teknik analizin çok kısa periyotlardan örneğin on beş dakikalık, günlük ve haftalık gibi zaman aralıklarından uzun periyotlara kadar aylık ve yıllık olarak uygulanabiliyor olmasıdır. Teknik analiz pay piyasası ile beraber tahvil, bono, kripto para, döviz, emtia, vadeli işlemler piyasaları gibi birden fazla piyasa ve finansal enstrüman üzerinde analiz yapma imkânı sağlamaktadır.

Teknik analiz kavramının olumsuz yanları ele alındığında ilk karşılaşılan eleştiri, teknik analizin geçmiş fiyat hareketlerinin incelenerek gelecekte de aynı hareketi tekrarlayacağı ilkesi ile hareket ediliyor olunmasına yöneliktir. Bu nedenle her zaman teknik analizin tutarlı bir analiz yöntemi olmadığına değinilmiştir.

İkinci olarak yapılan olumsuz eleştiri ise teknik analiz yöntemi ile analiz yapan tüm yatırımcıların, aynı teknik analiz formasyonlarını ve indikatörlerini uygulamaları sonucunda teknik analizin doğru sonuç vermeyeceği bir diğer yıkıcı eleştiri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü olumsuz eleştiri ise teknik analiz kurallarının ve ilkelerinin basit bir şekilde uygulanamıyor olmasına yapılmaktadır.

Teknik analiz yöntemine yöneltilen dördüncü ve son eleştiri ise öznel ve nesnel bakış açıları ile yorumlanabiliyor olması nedeni ile yatırımcıların farklı çıkarımlarda bulunarak farklı yatırım stratejisi belirleyebiliyor olmasına yöneltilmektedir.

BİST 30 (XU030) endeksi, üzerinde 29.12.2009 ile 05.01.2015 tarihleri arasında gerçekleştirilen çalışmanın neticesinde ikili dip, ikili tepe, omuz baş omuz, ters omuz baş omuz ve kırış fiyat boşluğu formasyonlarının oluştukları ve mevcut trendin değişeceğinin işaretini verdiği tespit edilmiştir. Formasyonlarla beraber Fibonacci uygulamaları ve Elliott dalgalar teorisinin, grafiklerde doğru bir şekilde uygulanması ile yatırımcıların doğru yatırım kararı almasında etkili olduğu gözlenmiştir.

Elde edilen bulguların literatürde yer alan Atmeh ve Dobbs (2006), Chaitanya ve Sahu (2005), Chong ve Ng (2008), Gunasekarage ve Power (2001), Brock ve ark. (1992), Mills (1997), Kwon ve Kish (2002), Masry (2017) ile aynı yönde olduğu görülmüştür.

Yapılmış olan bu çalışmanın neticesinde yeterli tecrübeye sahip yatırımcıların, yukarıda değinilmiş olan şartlara uygun hareket ederek teknik analiz yöntemi uygulanması durumunda pay piyasalarında kısa, orta ve uzun vade de kâr elde edebilecekleri gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada teknik analiz yöntemi, yatırım araçları arasından borsaya uygulanmıştır. Ancak teknik analiz yöntemi, geçmiş fiyat hareketleri bilinen herhangi bir yatırım aracına uygulanabilir. Bu nedenle benzer konuda çalışma yapacak kişiler teknik analiz yönteminin uygulanacağı yatırım aracını, seçilen periyodu ve çalışmayı etkileyebilecek şartları iyi değerlendirmeli ve bu şartlara uygun teknik analiz yöntemleri uygulamalıdır. Bu şartlar sağlandığında yapılan çalışmanın doğru sonuçlar verme olasılığı artmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akça, Ö. (2005). Hisse Senedi Piyasasında Teknik Analiz Yönteminin Güvenilirliğinin Test Edilmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Apaydın, F. (2009). Teknik Analizde Optimizasyon Uygulaması ve Bu Uygulamanın İMKB Üzerinde Test Edilmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Atmeh M.A. ve Dobbs I.M. (2004). Technical analysis and the stochastic properties of the jordanian stock market index return, working paper, The Business School, University of Newcastle upon Tyne.
- Aykaç, M. Ç., (2020). Borsa yapılarındaki değişimin borsa performansları üzerindeki etkisi. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.
- Birgili, M. E. (2013). Teknik analiz yöntemini kullanan yatırımcıların davranışsal finans modelleri ile açıklanması Türkiye’ de bir araştırma (Yayınlanmış yüksek lisans tezi) Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Brock, William, Lakonishok, Josef ve Lebaron, Blake. (1992). Simple technical trading rules and the stochastic properties of stock returns. *The Journal of Finance*, 47: 1731-1764.
- Chaitanya, P. ve Sahu, R. (2005). Application of technical trading strategies in indian stock market, thirteenth annual conference on pacific basin finance, Economics, And Accounting.
- Chong, T.T ve Ng, W.K. (2008). Technical analysis and the London stock exchange: Testing the MACD and RSI rules using the FT30. *Appl. Econ. Lett.*, (15): 1111–1114.
- Çelik, İ. (2020). Davranışsal Finans Açısından Sosyal Buhranların Yatırımcı Kararlarına Etkisi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Çetin, A. ve Manga, S. (2016). Elliott dalga prensibi ve altın piyasası üzerine bir uygulama. 12(45), 211-233. doi: 10.14783/od.v12i45.1000020011
- Ergin, A. (2012). Vadeli işlem piyasalarında teknik analiz yöntemlerinin araştırılması (Yayınlanmış yüksek lisans tezi) Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Gunasekaragea A. ve Power D.P. (2001). The profitability of moving average trading rules in South Asian stock markets. *Emerging Markets Review*. (2)1, 17-33. doi.org/10.1016/S1566-0141(00)00017-0
- Işık, O. (2012). Hukuki Açından Borsa ve Türleri. *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (2012/1),216-258.
- Kwon, Ki-yeol ve Kish, Richard. (2002). Technical trading strategies and return predictability: NYSE. *Applied Financial Economics*, 12 (9)
- Masry. M. (2017). The Impact of Technical Analysis on Stock Returns in an Emerging Capital Markets (ECM’s) Country: Theoretical and Empirical Study. 9(3), 92-107. doi:10.5539/ijef.v9n3p91
- Mills, Terence C. (1997). Technical analysis and the London Stock Exchange: Testing trading rules using the FT30. *International Journal of Finance and Economics*, 2: 319–331.

- Orçun, Ç. (2010). Finansal Piyasalarda Alım Satım Kararlarında Teknik Analiz ve İMKB Uygulaması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özari, Ç., Turan, K.K. ve Demir, E. (2016). Teknik indikatörlerin etkinliği: bıst30 ve bıst100 endeksleri üzerine bir uygulama. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6 (1), 94-113.
- Özcan, A. (2018). Yabancı Portföy Yatırımlarının Borsa İstanbul'a (BİST) – İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Etkisi: 2005 – 2015 Dönemi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Perşembe, A. (2020). Teknik analiz mi dedin? Hadi Canım sen de! Birinci Kitap (10). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Perşembe, A. (2020). Teknik analiz mi dedin? Hadi Canım sen de! Dördüncü Kitap (10). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Sakınç, S. Öznur. (2018). Hisse Senedine Yatırım Yaparken Finansal Analiz ile Teknik Analiz Yöntemlerinin Birlikte Kullanılmasının Önemi ve Bist'de Bir Uygulama. Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi, 4(5), 134-153.
- Sari, H. (2019). Bireysel Yatırımcı Davranış ve Kararlarının Davranışsal Finans Kapsamında Değerlendirilmesi: Balıkesir İline Bağlı Ayvalık İlçesi Örneği. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Teker, S., Özer, B. (2012). “Sermaye Piyasaları Yapısal Karşılaştırması: Gelişmiş, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye”. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 55, 1-10
- Tomakin, F. (2007). Teknik analiz ve MACD göstergesinin İMKB' de uygulanması. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yürekli, A. (2019). Bireysel Yatırımcıların Davranışlarına Etki Eden Faktörlerin Davranışsal Finans Kapsamında İncelenmesi: Hizmet ve Üretim Sektörü Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Zaman, M. (2006). Finansal araçların alım satım kararında teknik analiz ve mum grafikler (Yayınlanmış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

TRAVMA SONRASI STRES TANI ÖLÇEĞİ TÜRKÇE FORMU’NUN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI*

Sedat IŞIKLI**

ÖZ

Mevcut çalışmanın amacı, travmatik yaşam olayına maruz kalmış kişilerde TSSB tanısı ve travmatik stres şiddet düzeyini belirlemek amacıyla DSM-IV tanı ölçütlerine göre Foa vd. (1997) tarafından geliştirilen ve öz-değerlendirme tarzında bir ölçek olan Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeğinin Türkçe Formunun psikometrik yapısının incelenmesidir. Çeviri ve geri-çeviri işlemlerinden sonra Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ) Türkçe Formu oluşturulmuştur. Ölçeğin geçerlik sınaması için travma yaşantısı olan kişilerde ortaya çıkması muhtemel ruhsal sorunları ölçmeyi amaçlayan psikolojik ölçme araçları kullanılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların depresif belirti düzeyini belirlemek için Beck Depresyon Ölçeği, yaşanmış travmatik olaya bağlı gelişen stres tepki düzeyini belirlemek için Olay Etkisi Ölçeği-R formu, anksiyete düzeyini belirlemek için Beck Anksiyete Ölçeği ve psikiyatrik belirti düzeyini belirlemek için de Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Çalışmaya en az bir tane travmatik yaşam olayı bildiren 34’ü kadın, 56’sı erkek olmak üzere 90 kişi katılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini sorgulamak için yapılan faktör analizi sonucu büyük ölçüde orijinal ölçeğin 3 faktörlü yapısını desteklemiştir. Ölçeğin diğer psikolojik ölçme araçlarıyla gösterdiği ve ölçüt bağıntılı geçerliği sınamak için elde edilen korelasyon katsayıları tatmin edici düzeyde bulunmuştur. TSSTÖ’nün alt faktör ve tüm maddeleri için elde edilen iç tutarlılık ve madde-toplam test puanı katsayıları ölçeğin güvenilirliği için kanıt oluşturmuştur. Tüm bu sonuçlar TSSTÖ Türkçe Formunun travmatik yaşantısı olan kişilerde travma sonrası stres tepkilerini geçerli ve güvenilir bir biçimde ortaya koyabildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: TSSB, Tanı, Ölçek Uyarlama, Geçerlik-Güvenirlik Çalışması.

* Bu makale, yazarın Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Doktora Programı’nın gereği olarak 2006 yılında hazırladığı “Travma Sonrası Stres Belirtileri Olan Bireylerde Olaya İlişkin Dikkat Yanlılığı, Ayrışma Düzeyi ve Çalışma Belleği Uzamı Arasındaki İlişkiler” adlı yayımlanmamış doktora tez çalışmasının bir bölümünü içermektedir.

** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, psysedat@hacettepe.edu.tr ORCID: 0000-0003-0455-7458

VALIDITY AND RELIABILITY STUDY FOR THE TURKISH FORM OF THE POSTTRAUMATIC DIAGNOSTIC SCALE

ABSTRACT

The aim of the present study was to examine the psychometric properties of the Turkish form of the Posttraumatic Diagnostic Scale (PDS), a self-assessment scale developed by Foa et al. (1997) according to DSM-IV diagnostic criteria in order to determine the diagnosis of PTSD and the severity levels of traumatic stress in people exposed to traumatic life events. After the translation and back-translation processes, the Turkish Form of the PDS was created. Psychological measurement tools aiming to measure the psychological problems likely to occur in people who experienced trauma were used for the validity test of the scale. The Beck Depression Inventory was used to determine the level of depressive symptoms, the Impact of Event Scale-R was used to determine the level of traumatic stress reaction due to the traumatic event, the Beck Anxiety Inventory was used to determine the level of anxiety, and the Brief Symptom Inventory was used to determine the level of psychiatric symptoms. The study included 90 participants, 34 women and 56 men, who reported at least one traumatic life event. The results of the factor analysis conducted to examine the construct validity of the scale largely supported the three-factor structure of the original scale. The correlation coefficients obtained to test the criterion-related validity of the scale with other psychological measurement tools were found to be satisfactory. The internal consistency and item-total correlation coefficients obtained for all items and sub-factors of the PDS provided evidence for the reliability of the scale. All these results indicate that the Turkish version of the PDS can validly and reliably reveal posttraumatic stress reactions in people with traumatic experiences.

Keywords: PTSD, Diagnosis, Scale Adaptation, Validity and Reliability Study.

1. GİRİŞ

Savaş, yerinden edilme, deprem, işkence, terör saldırısı, teknolojik kaza, cinsel ve fiziksel saldırı gibi olaylar insan hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür olaylar ilgili literatürde travmatik yaşam olayı olarak tanımlanmaktadır. Bu tür deneyimler olayı doğrudan ya da dolaylı yaşamış kişileri, yakınlarını ve arkadaşlarını ve olaya müdahale eden profesyonelleri olumsuz etkileyebilmektedir. Travmatik yaşam olayına maruz kalan kişilerde olaya bağlı olarak ruhsal bozukluk boyutuna varan sıkıntıların ortaya çıktığı çok iyi bilinmektedir (Brewin vd. 2000). Travma yaratan olay, ölüm, ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma, kendisinin ya da bir başkasını tehdit eden bir olayın yaşanması, tanık olması ya da bir sevilen birinin beklenmedik ölümünü, şiddete maruz kaldığını öğrenmesi gibi yaşantılardır (APA, 1994). Travmatik yaşam olayına bağlı olarak gelişen stres tepkilerinin zamana bağlı olarak uzaması durumunda ise Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) olarak adlandırılan (APA, 1994) ve yıllarca sürebilecek ruhsal bir bozukluk gelişebilmektedir. TSSB ilk kez Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından hazırlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel Elkitabı'nın (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-DSM) 1980'de yayımlanan üçüncü sürümünde tanımlanmıştır. DSM'nin günümüze kadar olan sürümlerinde de tanımlanan TSSB artık çok iyi bilinen ruhsal bozukluklardan biridir. TSSB tanısı alan kişilerde travmatik stres tepkileri gözlenmektedir. Bunlar, yaşanan olayın tekrardan yaşanması (girici anı, düşünce, imge; olay yeniden oluyormuş gibi hissetme veya davranma; olayı hatırlatan ipuçlarıyla karşılaşınca duyulan yoğun psikolojik sıkıntı), travmatik olayı hatırlatan uyaranlardan kaçınma (olayı konuşmama, olayla ilişkili etkinliklerden kaçınma) enerji ve işlev düzeyinde azalma (ilgi kaybı, duygulanımda kısıtlılık) ve aşırı uyarılmışlık (uyku sorunları, tahammülün düşmesi, öfke ve sinirlilik, dikkati toplayamama) belirtileridir (Taylor vd. 1998; Ehlers ve Clark, 2000). Travmatik bir yaşantıya maruz kalan bireylerin çoğunluğu yaşanan olaydan hemen sonra belirli bir süre stres tepkilerini gösterebilirler. Bu kişilerin önemli bir kısmı zaman içinde bu şikayetlerden kurtulurlar (Ehlers ve Clark, 2000). Öte yandan, travmatik olaya maruz kalmış bir grup insan için stres tepkileri yıllarca sürebilecek, yaşam kalitesini bozan ve topluma ekonomik yük getiren ruhsal bir rahatsızlığa (örn., TSSB ya da Major Depresyon gibi) dönüşebilir (Rothbaum vd. 1992).

TSSB'nin hızlı, isabetli teşhisi ve duruma yönelik erken müdahale kronikleşmeyi önemli ölçüde engelleyebilmektedir. Travmatik bir yaşam olayına maruz kalmış kişilerde TSSB'nin varlığını sorgulayan anket biçiminde hazırlanmış soru formları, sadece stres şiddet düzeyini ölçen psikolojik ölçme araçları (ör., IES-R) ya da SCID-IV (APA, 2000) gibi uygulanması uzun zaman gerektiren yapılandırılmış klinik görüşme kullanılmaktadır. TSSB tanısı koyabilmek amacıyla kullanılagelen bu yöntemlerin kapsam geçerliği sorunu ya da uygulanması için uzun süre gerektirmesi sonucunda Foa vd. (1997) tarafından DSM-IV'ün (APA, 1994) TSSB tanısı için gerekli gördüğü ölçütler (A1, A2, B, C, D, E ve F Ölçütleri) gözetilerek Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ) geliştirilmiştir. DSM-IV'e göre (APA, 1994) TSSB tanısı konulabilmesi için öncelikle kişinin travmatik bir yaşam olayına maruz kalması ya da tanık olması (A1 Ölçütü) ve bu olaya korku, dehşet, çaresizlik tepkisi vermiş olması (A2 Ölçütü) gerekir. Buna ek olarak, bireyin içinde bulunduğu klinik tabloda yeniden yaşama belirtileri (B Ölçütü), kaçınma/duygusal küntlük belirtileri (C Ölçütü) ve aşırı uyarılmışlık belirtilerinin (D Ölçütü) bulunması gerekir. Son olarak, ortaya çıkan stres tepkilerinin bir aydan daha fazla sürmüş olması (E Ölçütü) ve bu durumun bireyin yaşamında belirgin bir işlev bozukluğuna sebep olması (F Ölçütü) gerekir. TSSTÖ DSM-IV'ün TSSB tanı ölçütlerine dayanan, psikometrik özellikleri farklı kültürlerde sınanmış ve kabul edilebilir düzeyde geçerlik ve güvenilirlik özellikleri ortaya konmuş (Griesel vd. 2006; Hearn vd., 2012; Dragan vd., 2012; Itoh vd., 2017; Akerblom vd., 2017) psikolojik ölçme aracıdır. Öz-bildirim tarzında olması ve uygulanması için 10-15 dakika gibi kısa bir zaman gerektirmesi TSSTÖ'ni hem araştırma hem

de uygulama alanında dünyada yaygın biçimde kullanılan bir psikolojik ölçme aracı haline getirmiştir.

Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği travmatik yaşam olayına maruz kalmış kişilerde TSSB tanısını ve stres düzeyini belirlemeyi amaçlayan dört bölümden oluşmaktadır (Foa vd., 1997). Ölçeğin birinci ve ikinci bölümünde travmatik yaşam olayının türü (A1 Ölçütü), zamanı ve koşullarının yanı sıra bireyin travmatik yaşam olayına verdiği öznel tepki (A2 Ölçütü) değerlendirilir (ör., korku, dehşet ve çaresizlik). Yaşanan travmatik olaya ilişkin öznel tepki düzeyini belirlemeye yönelik altı soru bulunmaktadır. Travmatik olayın yarattığı öznel tepki düzeyini belirlemeye yönelik söz konusu 6 soru “Olay Şiddeti Alt Ölçeği” olarak isimlendirilmektedir. İlk iki bölüm DSM-IV’ün TSSB tanısı için gerekli gördüğü ölçütlerden A1 ve A2 ölçütlerini karşılamayı amaçlamıştır. Ölçeğin üçüncü bölümünde DSM-IV’ün B, C ve D ölçütlerini karşılamak amacıyla “yeniden yaşama/girici düşünceler”, “kaçınma/duygusal küntlük” ve “aşırı uyarılmışlık” belirtileriyle ilgili sorulmuş 17 madde bulunmaktadır. Son bir ay düşünülerek her bir maddede tarif edilen stres tepkisinin (şikayetin) bir hafta içerisinde ortaya çıkma sıklığı 0 (hiç rahatsız etmedi) ile 3 (beş ya da daha fazla gün) arasında değişen 4’lü derecelendirme tipi ölçekle sorgulanmaktadır. TSSB’nin merkezi klinik tablosunu oluşturan söz konusu 17 madde “Stres Belirtileri Alt Ölçeği” olarak isimlendirilmekte ve travma sonrası stres tepki düzeyini ölçmek için kullanılmaktadır. On yedi maddenin toplamından elde edilen puan “toplam belirti endeksi”ni oluşturmaktadır. Ayrıca bu alt ölçek TSSB’nin klinik tablosunu oluşturan “yeniden yaşama/girici düşünceler”, “kaçınma/duygusal küntlük” ve “aşırı uyarılmışlık” belirtilerinin şiddetini ölçmektedir. Varlığı onaylanan belirtilerin süresi de bu bölümde sorgulanmaktadır (E Ölçütü). Dördüncü ve son bölümde mevcut şikayetlerin sonucunda ortaya çıkan işlev bozukluğunun derecesi belirlenmektedir (F Ölçütü). Bu bölümde, yaşanan olayın kişinin işlevselliğini bozma düzeyini belirlemeye yönelik dokuz soru bulunmaktadır. Olay Etkisi Alt Ölçeği olarak isimlendirilen bu dokuz soruya verilen yanıtlar travmatik olayın kişinin işlev düzeyini bozma derecesini saptamak için kullanılmaktadır. TSSTÖ’nün başka bir ölçütü TSSB tanısı almış kişileri %82 düzeyinde, tanı almamış kişileri ise %76 düzeyinde ayırt edebildiği rapor edilmiştir (Foa vd. 1997). Ayrıca, psikopatoloji ölçmeyi amaçlayan ölçek puanlarıyla yüksek düzeyde ilişki katsayılarına sahip olduğu bildirilmektedir (Foa vd. 1997). Travmatik yaşam olayı sonrası stres belirtilerini ölçmeyi amaçlayan maddeler için elde edilen iç tutarlılık katsayısının .92 ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısının .83 olduğu rapor edilmiştir (Foa vd. 1997).

Mevcut çalışmanın amacı Foa vd. (1997) tarafından geliştirilen Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği’nin Türkçe Formu’nun psikometrik özelliklerini sınamaktır. Bu bağlamda ölçeğin Türkçe Formu’nun faktör yapısının incelenmesi, geçerlik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Örneklem

Bu çalışma için, yaşamı tehdit eden bir olay yaşadığı bilinen 18-50 yaş arası ($X_{Ort Yaş}=25.3$, $ss=5.98$) kadın ve erkeklerden oluşan 90 kişiden veri toplanmıştır. Çalışma dahilinde olan bireylere Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Yurdu ve Türk Silahlı Kuvvetleri Rehabilitasyon Merkezi’nden ulaşılmıştır. DSM-IV’ün TSSB tanısı için gerekli gördüğü kriteri olan ‘yaşamı tehdit eden bir olaya maruz kalma ya da şahit olma’ ölçütünü karşılayan bireyler çalışmaya dahil edilmiştir. Olay sırasında baş bölgesinden yara alan, bilincini kaybeden, geçmişte nörolojik bozukluğu, madde kötüye kullanım öyküsü ya da psikotik tanısı olan kişiler çalışma dışı bırakılmıştır. Katılımcıların sahip oldukları sosyo-demografik özellikler Tablo 1’de aktarılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri (N=90)

	Sıklık	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Kadın	34	38
	Erkek	56	62
Eğitim	Okuryazar	1	1
	İlkokul	7	8
	Ortaokul	8	9
	Lise	48	55
	Üniversite	18	21
	Yüksek lisans-Doktora	6	7
En Uzun Süreyle Yaşadığı yer	Metropol	22	25
	İl	44	49
	İlçe	19	21
	Kasaba	3	3
	Köy	1	1

Katılımcıların, geçmişte ne tür travmatik yaşantıya maruz kaldıklarına ilişkin bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Geçmişte Yaşadıkları Travmatik Yaşam Olaylarının Dağılımı*

Değişken	Sıklık	Yüzde (%)
Ciddi bir kaza, yangın ya da patlama olayı (örneğin, trafik kazası, iş kazası, çiftlik kazası, araba, uçak ya da tekne kazası,)	43	48
Doğal afet (ör., hortum, kasırga, sel baskını ya da büyük bir deprem)	36	40
Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma (örneğin, saldırıya uğrayıp soyulma, fiziksel bir saldırıya maruz kalma, silahlı saldırı, bıçaklanma ya da silahla rehin alınma)	4	4
Tanımadığınız biri tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma (örneğin, saldırıya uğrayıp soyulma, fiziksel bir saldırıya maruz kalma, silahlı saldırı, bıçaklanma ya da silahla rehin alınma gibi)	6	7
Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin, tecavüz ya da tecavüze teşebbüs gibi)	0	0
Tanımadığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin, tecavüz ya da tecavüze teşebbüs gibi)	1	1
Askeri bir çarpışma ya da savaş alanında bulunma	26	29
18 yaşından daha küçük olduğunuz bir dönemde kendinizden 5 ya da daha büyük yaşta biriyle cinsel temas (örneğin, cinsel organlarla, göğüslerle temas gibi)	7	8
Hapsedilme (örneğin, cezaevine düşme, savaş esiri olma, rehin alınma gibi)	1	1
İşkenceye maruz kalma	0	0
Hayatı tehdit eden bir hastalık	8	9
Sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü	42	47

Bunların dışında bir travmatik olay 16 18

*Birden fazla yaşantı sözkonusu olabilir

Katılımcıların, şu anda kendilerini en çok rahatsız eden travmatik yaşantının ne olduğu sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların “kendilerini şu an en çok etkileyen” Travmatik Yaşam Olayı Dağılımı

Değişken	Sıklık	Yüzde (%)
Kaza (araba ya da iş kazası, gibi)	28	35
Doğal afet	14	17.5
Tanımadığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma	1	1.3
Savaş	13	16.3
18 yaşından daha küçük olduğunuz bir dönemde kendinizden 5 ya da daha büyük yaşta biriyle cinsel temas	1	1.3
Hayatı tehdit eden bir hastalık	6	7.5
Sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü	10	12.5
Bunların dışında bir travmatik olay	7	8.8

En çok etkilendikleri yaşantının ne kadar süre önce olduğuna ilişkin soruya verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. En Çok Etkilendikleri Travmatik Yaşam Olayı Ne Kadar Süre Önce Oldu?

Süre	Sıklık	Yüzde (%)
1-3 ay önce	7	8.3
3-6 ay önce	7	8.3
6 ay-3 yıl önce	21	25
3-5 yıl önce	14	16.7
5 yıldan fazla	35	41.7

2.2. Veri Toplama Araçları

Mevcut çalışmada TSSTÖ Türkçe Formu ve bu ölçeğin geçerliğini sınamak amacıyla aşağıda aktarılan psikolojik ölçme araçları kullanılmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların sahip olduğu bazı özellikleri (ör., yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi) öğrenmeyi amaçlayan anket sorularından oluşmaktadır.

2.2.2. Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ)

Öz-bildirim tarzında olan ve dört bölümden oluşan TSSTÖ DSM-IV’ün (APA, 1994) tanı için gerekli ölçütleri tarif ettiği biçimiyle Travma Sonrası Stres Bozukluğu’nu (TSSB) ve bu bozukluğa bağlı olarak gelişmesi muhtemel olumsuz durumları belirlemek amacıyla geliştirilmiştir (Foa vd. 1997). Ölçek travmatik yaşam olayı sonrası TSSB tanısı alabilecek kişilerin belirlenmesinde ve bu kişilerin travmaya bağlı yaşayabilecekleri olumsuzlukların tespit edilmesinde kullanılmaktadır. TSSTÖ travma yaşantısı olan yetişkin bireylere kısa zaman aralığı içerisinde (10-15 dakika) uygulanabilmektedir. Travma sonrası stres tepkilerini ölçmeyi amaçlayan ölçek maddeleri için hesaplanan iç tutarlılık katsayısı 0.92, ölçek maddelerinin sahip olduğu test-tekrar test korelasyon katsayısı 0.83’tür. Ölçeğin başka bir ölçütle TSSB tanısı almış kişileri %82 düzeyinde ayırt edebildiği (sensitivity); tanı almamış kişileri ise %76 düzeyinde ayırt edebildiği (specificity) bildirilmiştir. Psikopatoloji ölçmeyi amaçlayan ölçek puanlarıyla

kabul edilebilir düzeyde korelasyon katsayılarına sahip olduğu ve ölçüt bağıntılı geçerliğinin yüksek olduğu rapor edilmiştir (Foa vd. 1997). TSSTÖ Türkçe Formu'nun psikometrik özellikleri mevcut çalışmada incelenmiştir.

2.2.3. Olay Etkisi Ölçeği-R (OEÖ-R)

Olay Etkisi Ölçeği (OEÖ), travmatik yaşam olayına maruz kalmış kişilerde yaşanan olayın kişide yarattığı rahatsızlığı belirlemeye yönelik 15 maddeden oluşan öz-bildirim tarzında bir ölçektir (Horowitz vd. 1979). OEÖ, girici düşünce (intrusive thought) ve kaçınma olarak adlandırılan iki alt ölçekten oluşmuştur. İntrüsyon alt ölçeği düşünceler üzerinde istemli kontrolün azalmasıyla ilişkilidir ve ısrarcı düşünce, kâbus, intrusif duygu ve imge şeklindeki anıların intrusif (girici) düzeylerini ölçer. Kaçınma alt ölçeği ise tepkisellikte uyuşma, duygulardan, durumlardan, düşüncelerden kaçınma gibi anıların bellekte bilinçli olarak bastırılmasının derecesini ölçmektedir. Dörtlü derecelendirme tarzında olan ölçek 0 (hiç), 1 (çok ender), 3 (zaman zaman), 5 (sıklıkla) şeklinde derecelenmektedir. Girici düşünce alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .78 ve kaçınma alt ölçeğinin alfa katsayısı .82 bulunmuştur (Horowitz vd. 1979). Toplam ölçek puanı için hesaplanan test-tekrar test korelasyon katsayısı .87'dir. Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış (Güneş, 2001) ve kabul edilebilir düzeyde psikometrik özellikleri olduğu bildirilmiştir.

Zaman içerisinde klinik durumdaki değişimlere bağlı olarak ölçeğe yeni maddeler eklenmiş 21 maddeye çıkan ve üç alt faktöre sahip olan yeni ölçeğe Olay Etkisi Ölçeği-R ismi verilmiştir (Weiss ve Marmar, 1997). Yirmi bir maddeden oluşan ölçeğin yeni biçiminin ülkemizdeki psikometrik incelemesi Işıklı (2006) tarafından yapılmıştır. Tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı .93; girici düşünce faktörü için .83, kaçınma faktörü için .82 ve aşırı uyarılmışlık faktörü için .90 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizi sonucu neredeyse tüm maddelerin beklenen faktörlere .35 ve .80 arasında değişen katsayılar ile yüklendiği gözlenmiştir. Mevcut çalışmada tüm ölçek için elde edilen Cronbach Alfa katsayısının .93 olduğu tespit edilmiştir.

2.2.4. Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ)

Dünyada ve ülkemizde yaygın bir biçimde yetişkinlerde depresif belirti düzeyini belirlemek amacıyla kullanılan ve 1961 yılında Beck tarafından geliştirilmiş olan BDÖ, depresif belirtilerin sorgulandığı 21 maddeden oluşan öz-bildirim tarzında bir ölçektir. BDÖ'nin ülkemizde kullanılabilmesi için geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır (Hisli, 1988). Ölçek maddeleri için iç tutarlılık katsayısı .88 olarak tespit edilmiştir. Ülkemizde hem araştırma hem de uygulama alanında yaygın olarak kullanılan BDÖ'nin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin uygun olduğu aktarılmaktadır (Hisli, 1988). Mevcut çalışmada ölçek maddeleri için hesaplanan iç tutarlılık katsayısının .90 olduğu görülmüştür.

2.2.5. Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ)

Dünyada ve ülkemizde yaygın bir biçimde kullanılan ölçek, yetişkin bireylerin yaşadığı anksiyete belirtilerinin şiddetini belirlemek amacıyla Beck vd. (1988) geliştirilmiştir. Yirmi bir maddeden oluşan ve öz-bildirim biçiminde olan ölçeğin Türkçe formunun psikometrik açıdan sınanması Ulusoy vd. (1998) tarafından yapılmıştır. Türkçe formuyla ilgili yapılan çalışmada ölçek maddeleri için elde edilen iç tutarlılık katsayısı .93, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .57 olarak bulunmuştur. Ölçeğin diğer psikopatoloji ölçümleriyle yüksek ve beklenen yönde korelasyon katsayılarına sahip olduğu bulunmuştur. Beck Anksiyete Ölçeği'nin ülkemizde geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabileceği belirtilmiştir (Ulusoy vd. 1998). Mevcut çalışmada ölçek maddeleri için elde edilen iç tutarlılık katsayısı .93 olarak bulunmuştur.

2.2.6. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

SCL-90-R ölçeğinin kısa bir biçimi ve öz-bildirim tarzında bir ölçek olan KSE Derogatis (1992) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek fiziksel ve psikolojik sıkıntının çeşitli yönleriyle ilgili 53 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri için hesaplanan iç tutarlılık katsayısının .95 olduğu, dokuz alt ölçek için test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının .68 ile .91 arasında değiştiği rapor edilmiştir (Derogatis, 1992). KSE Şahin ve Durak (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılan ve üç farklı çalışmayı içeren araştırma sonucunda göre KSE'nin ülkemizde geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabilmesi belirtilmiştir. Mevcut çalışmada ölçek maddeler için elde edilen iç tutarlılık katsayısının .97 olduğu tespit edilmiştir.

2.2.7. Ölçek Çeviri İşlemi

Ölçek uyarlama süreci Savaşır'ın (1994) önerileri doğrultusunda yürütülmüştür. Ölçeğin orijinal formunun sorumlusu olan Dr. Edna B. Foa'dan gerekli izinler alındıktan sonra kendisi tarafından iletilmiş olan form İngilizce konusunda deneyimli 3 kişiden oluşan uzman grubu tarafından Türkçeye çevrilmiştir. İngilizceye hâkim 2 klinik psikolog çevirileri karşılaştırarak geri-çeviri öncesi nihai form üzerinde mutabakat sağlamışlardır. Ortaya çıkan Türkçe metin İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı'nda öğretim görevlisi olan bir uzman tarafından yeniden İngilizceye çevrilmiş ve ortaya çıkan İngilizce metin (geri çeviri) çevirinin denetlenmesi amacıyla Dr. Edna B. Foa'ya gönderilmiştir. Yazarın önerileri ışığında ölçeğin Türkçe nihai formu oluşturularak ülkemizdeki kullanımına ilişkin veriler sağlamak amacıyla tasarlanan psikometrik çalışma için hazır hale getirilmiştir. Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği Türkçe Formu'nun mevcut çalışma kapsamında kullanılan alt testleri Olay Şiddeti Alt Ölçeği, Olay Etkisi Alt Ölçeği ve Stres Belirtileri Alt Ölçeği olarak isimlendirilmiş ve psikometrik özellikleri irdelenmiştir.

2.3. Veri Analizi

Katılımcılara uygulanan demografik bilgi formu ve psikolojik ölçme araçları yoluyla elde edilen verinin analizinde SPSS 18.0 programı kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini sorgulamak için Varimax rotasyonu ile Temel Eksenler Faktörlemesi ve halihazır (ölçüt bağıntılı) geçerlik için de Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi yürütülmüştür. Ölçeğin güvenilirliğini sınamak için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı analizi ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi yapılmıştır.

3. BULGULAR

TSSTÖ Türkçe Formu'nun psikometrik özelliklerinin sınındığı mevcut çalışmanın bulguları iki kısımda aktarılmaktadır. İlk kısımda ölçeğin geçerliğine, ikinci kısımda ise ölçek güvenilirliğine ilişkin bulgular aktarılmıştır.

3.1. Geçerlikle İlgili Bulgular

Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeğinin Türkçe Formunun geçerliği iki yolla sorgulanmıştır.

3.1.1. Yapı Geçerliği

Olası travma sonrası stres bozukluğunun halihazırda yarattığı rahatsızlık şiddetini sorgulayan ve Stres Belirtileri Alt Ölçeği olarak adlandırılan 17 madde, Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun DSM-IV tanı ölçütlerinden B (yeniden yaşama, 5 madde), C

(kaçınma/duygusal küntlük, 7 madde) ve D'yi (aşırı uyarılmışlık, 5 madde) karşılamak üzere tasarlanmıştır. Kısaca, kuramsal olarak ölçeğin 3 alt faktöre sahip olduğu bilinmektedir. Test maddelerinin önceden bilinen 3 faktöre yüklenip yüklenmedikleri Temel Eksenler Faktörlemesi (Principal Axis Factoring) ve Varimax rotasyonu kullanılarak sorgulanmıştır. Gerçekleştirilen analiz sonucuna göre Keiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçütü (Measure of Sampling Adequacy) .881 olduğu ve Bartlett Küresellik testinin de (Bartlett's test of sphericity) anlamlı çıktığı görülmüştür (df = 136, p<.001). Bu sonuç ölçek maddeleri tarafından üretilen korelasyon matrisinin faktörlenebilir özellikte olduğunu kanıtlamaktadır. Faktör analizi sonucu Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. TSSTÖ Türkçe Formunun Stres Belirtileri Alt Ölçeği için yapılan Faktör Analizi Sonucu

Ölçek madde numarası	Yeniden Yaşama	Alt Faktörler	
		Kaçınma/Duygusal Küntlük	Aşırı Uyarılmışlık
1	.68		
2	.81		
3	.79		
4	.71		
5	.63		
6			.71
7			.85
8		.37	
9		.56	
10		.80	
11		.83	
12		.83	
13			.27
14			.57
15			.38
16			.65
17			.60
Açıkladığı Varyans	%21	%24.5	%20
Toplam Açıklanan Varyans		%65.5	

Tablodan da görüleceği gibi, neredeyse tüm maddeler kuramsal olarak bulunmaları gereken faktörlerin altına yüklenmişlerdir. Sadece 2 madde (6. ve 7. madde) “kaçınma/duygusal küntlük” faktörüne yüklenmeleri gerekirken analiz sonucunda “aşırı uyarılmışlık” faktörüne yüklendikleri gözlenmiştir. Her üç faktör tüm değişimlemenin %65.5'ini açıklamaktadır.

3.1.2. Hâlihazır (Ölçüt-Bağıntılı) Geçerlik

Ölçeğin halihazır geçerliğini sorgulamak amacıyla alt testlerden elde edilen test puanları ile çalışmada kullanılan ve geçerliği sınanmış ve travmatik yaşantısı olduğu bilinen kişilere uygulanan diğer ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen katsayılar Tablo 6'da verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda TSSTÖ Türkçe Formu'nun hemen tüm alt test puanlarının beklendiği gibi diğer ölçek alt test ve toplam puanlarıyla pozitif yönde ve anlamlı korelasyon katsayılarına sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 6. TSSTÖ Türkçe Formunun Alt Ölçek ve Toplam Puanları ile Kullanılan Diğer Ölçekler Arasında Hesaplanan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları

	Olay Şiddeti Alt Ölçeği	Olay Etkisi Alt Ölçeği	TSSTÖ Stres Belirti Sayısı				TSSTÖ Stres Belirtileri Alt Ölçeği			
	A2 Ölçütü	F Ölçütü	B	C	D	Toplam Puan	B	C	D	Toplam Puan
OEÖ- R	.04	.44**	.56**	.52**	.48**	.60**	.54**	.57**	.62**	.64**
AU	-.01	.52**	.56**	.52**	.58**	.64**	.57**	.60**	.70**	.69**
GD	.03	.47**	.60**	.49**	.45**	.59**	.62**	.54**	.56**	.62**
K	.04	.31**	.43**	.45**	.29**	.46**	.34**	.51**	.41**	.48**
BAÖ	.18*	.48**	.44**	.53**	.59**	.61**	.46**	.59**	.63**	.62**
BDÖ	.09	.58**	.38**	.51**	.49**	.54**	.47**	.57**	.56**	.60**
KSE	.10	.57**	.45**	.58**	.58**	.63**	.51**	.68**	.68**	.70**

*p<0.05; **p<0.01; OEÖ-R= Olay Etkisi Ölçeği-R Toplam Puan; AU= OEÖ-R Aşırı Uyarılmışlık Alt Ölçek Puanı; GD= OEÖ-R Girici Düşünce Alt Ölçek Puanı; K= OEÖ-R Kaçınma Alt Ölçek Puanı; BAÖ=Beck Anksiyete Ölçeği Toplam Puan; BDÖ=Beck Depresyon Ölçeği Toplam Puan; KSE=Kısa Semptom Envanteri Toplam Puan; B=Yeniden Yaşama Belirtileri; C=Kaçınma/Duygusal Küntlük Belirtileri; D=Aşırı Uyarılmışlık Belirtileri

3.2. Güvenirlikle İlgili Bulgular

TSSTÖ Türkçe Formu'nun güvenirliliği yani ölçme hatasından arınık olma düzeyini belirlemek amacıyla alt faktör ve tüm ölçek maddelerinin iç tutarlılık düzeyleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra, madde-alt test puanı ve madde-toplam test puanı korelasyon katsayılarının hesaplanması yoluna da gidilmiştir.

TSSTÖ Türkçe Formu'nun Stres Belirtileri Alt Ölçeği maddeleri için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .93 olduğu gözlenmiştir. Stres Belirtileri Alt Ölçeği'nin TSSB'nin DSM-IV ölçütlerine göre klinik belirti kümesini oluşturan üç faktörü (B, C, ve D Ölçütleri) için yapılan diğer analiz sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. TSSTÖ-Türkçe Formu'nun Stres Belirtileri Alt Ölçeği Maddelerine Ait Korelasyon Katsayıları

Madde No	Madde-Alt Ölçek Korelasyon Katsayısı	Madde-Toplam Test Puanı Korelasyon Katsayısı	Cronbach Alfa
Yeniden Yaşama Belirtileri (B Ölçütü)			
1	.68	.66	.86
2	.70	.61	
3	.69	.59	
4	.64	.60	
5	.71	.79	
Kaçınma/Duygusal Küntlük Belirtileri (C Ölçütü)			
6	.54	.54	.85
7	.53	.63	
8	.35	.39	
9	.67	.66	
10	.82	.82	
11	.70	.67	
12	.65	.67	
Aşırı Uyarılmışlık Belirtileri (D Ölçütü)			
13	.57	.64	.85
14	.67	.75	
15	.66	.69	
16	.70	.67	
17	.67	.69	

Tablo 7'den de izleneceği gibi Stres Belirtileri Alt Ölçeği'ni oluşturan 17 maddenin hem buldukları faktörün diğer maddeleri hem de toplam test puanıyla oldukça iyi korelasyon katsayılarına sahip olduğu görülmüştür. Elde edilen tüm katsayıların, herhangi bir maddenin söz konusu yapı içerisinde bulunabilme koşulu olan .30 ölçütünü karşıladığı bulunmuştur. Buna ek olarak, her üç belirti kümesinin sahip olduğu Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, sırasıyla, yeniden yaşama belirti kümesi için .86, kaçınma belirti kümesi için .85 ve aşırı uyarılmışlık belirti kümesi için .85 olarak hesaplanmıştır.

TSSTÖ Türkçe Formu'nun Olay Şiddeti Alt Ölçeği'ni (A2 Ölçütü) oluşturan altı madde için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .48, Olay Etkisi Alt Ölçeği'ni (F Ölçütü) oluşturan dokuz madde için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının da .87 olduğu gözlenmiştir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Mevcut çalışmanın temel amacı TSSB tanısı için DSM-IV ölçütlerine uygun bir biçimde Foa vd. (1997) tarafından geliştirilen Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği Türkçe Formu'nun psikometrik özelliklerini incelemektir. Ölçek uyarılma çalışmalarına ilişkin Savaşır'ın (1994) önerdiği çözüm yolları benimsenerek ölçeğin çeviri ve geri çeviri işlemleri yapılarak nihai form elde edilmiştir. Geçerlik ölçütü olarak kullanılan diğer ölçüm araçlarıyla birlikte TSSTÖ Türkçe Formu en az bir tane travmatik yaşam olayına maruz kaldığını beyan eden ve klinik örneklem grubunda olmayan (yani, bilinen herhangi bir ruhsal bozukluk tanısı olmayan) 90 kişilik bir gruba uygulanmıştır. TSSTÖ Türkçe Formu'nun giriş bölümünde ilgili literatürde travmatik yaşam olayı olarak kabul edilen yaşantıların bir listesi verilmiştir. Katılımcı bu listede sıralanan olayları kendi durumuna göre işaret koyabilmektedir. Eğer yaşanmışsa birden fazla olay işaretlenebilmektedir. Yaşamış oldukları travmatik yaşam olayı dağılımına bakıldığında

katılımcıların %48 ile en sık “ciddi bir kaza, yangın ya da patlama olayı” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Katılımcıların %47’si “sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü”, %40’ı “doğal afet, %29’u da “askeri bir çarpışma ya da savaş alanında bulunma” seçeneğini işaretlemiştir. Diğer yaşam olayları ve dağılımları Tablo 2’de özetlenmiştir. Ankara, İzmit ve Erzincan’da yaşayan kişilerin temsili örneklem yoluyla dahil oldukları ve travmatik yaşam olayı sıklığının sorgulandığı bir çalışma sonucuna göre araştırmaya katılanlar en sık doğal afet (%57) yaşamış olduklarını rapor etmiştir (Karancı vd. 2012). Çalışma sonucuna göre katılımcıların %52.5’i “sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü” ve %25.6’sı ise “ciddi bir kaza, yangın ya da patlama olayı” yaşadığını beyan etmiştir. Ruhsal travma yaratan olayların ülkemizde yaşanma sıklığı ile ilgili elimizde yeterince bilgi bulunmamaktadır. Yine de doğal afet, kaza ve sevilen birinin beklenmedik ölümü sıkça yaşanan travmatik olay özelliğini taşımaktadır.

Öz-bildirim tarzında olan ve uygulama için kısa zaman gerektiren Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği, TSSB tanısı için DSM-IV sisteminin (APA, 1994) gerekli gördüğü ölçütlere uygun bir biçimde geliştirilmiştir. Bu özellikleriyle benzer diğer ölçeklere göre oldukça avantaj sağlamaktadır. Mevcut çalışmanın esas amacı da bu ölçeğin ülkemizdeki kullanımıyla ilgili yeterli düzeyde psikometrik özelliklerini ortaya koyabilmektir. Yapılan analizler TSSTÖ Türkçe Formu’nun stres belirti sıklığı ve stres belirti şiddetini ölçme konusunda oldukça güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir. TSSTÖ Türkçe Formu’nun Stres Belirtileri Alt Ölçeği maddelerinin hem buldukları yapının diğer maddeleriyle hem de tüm ölçek test puanıyla pozitif yönlü korelasyona sahip olduğu gözlenmiştir. TSSTÖ Türkçe Formu’nun travmatik yaşantıya bağlı gelişen TSSB’nin klinik tablosunu oluşturan Stres Belirtileri Alt Ölçeği’nin 17 maddesi için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .93 olduğu; bu sonucun oldukça yüksek bir iç tutarlılığa işaret ettiği görülmektedir. Elde edilen bu katsayı hem TSSTÖ’nün geliştirildiği orijinal çalışma (Foa vd. 1997) hem de ölçeğin kullanıldığı diğer uyarlama çalışmalarındaki (ör., Griesel vd. 2006; Dragan vd., 2012; Itoh vd., 2017) sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Ölçeğin Olay Şiddeti Alt Ölçeği’ni (A2 Ölçütü) oluşturan altı madde için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .48, Olay Etkisi Alt Ölçeği’ni (F Ölçütü) oluşturan dokuz madde için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının da .87 olduğu görülmüştür. Her üç alt ölçek için elde edilen katsayılar ölçülmeye çalışılan belirtilerin bütünlük yapıları olduğu anlamına gelmektedir.

Genel olarak denebilir ki elde edilen bulgular ölçek geçerliğini kanıtlar niteliktedir. TSSTÖ Türkçe Formu’nun geçerliğini sınamak için iki yol izlenmiştir: yapı geçerliği ve halihazır geçerlik. Daha önce de ifade edildiği gibi Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği DSM-IV tanı ve sınıflama sisteminin (APA, 1994) Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) tanısı için gerekli gördüğü ölçütler esas alınarak geliştirilmiştir. TSSTÖ travmatik yaşam olayının öznel etkisini, travmaya bağlı gelişen stres belirtilerinin sayısı ve şiddetini, bu olayın bireyin yaşamında sebebiyet verdiği işlev bozukluğunun düzeyini kısa zaman içerisinde ölçmeyi amaçlamaktadır. Özellikle TSSB’nin klinik tablosunu oluşturan travmatik stres tepkileri üç gruptan oluşmaktadır: yeniden yaşama belirtileri, kaçınma/duygusal küntlük belirtileri ve kaçınma belirtileri (APA, 1994). TSSTÖ Türkçe Formu’nun 17 maddelik Stres Belirtileri Alt Ölçeği söz konusu klinik tabloyu ortaya koymayı amaçlamaktadır. On yedi madde travmatik bir olaya bağlı gelişen stres tepkilerinin şiddetini ve sayısını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Dolayısıyla, bu maddeler kuramsal olarak 3 faktörden oluşmaktadır. Yürütülen faktör analizi sonucunda iki madde dışında diğer tüm maddelerin kuramsal olarak bağlı oldukları faktörlerin altına yülendikleri gözlenmiştir. Kaçınma/duygusal küntlük belirtileri içinde olması beklenen 6. ve 7. maddeler aşırı uyarılmışlık faktörü altına yüklenmişlerdir. Öte yandan, söz konusu iki maddenin kuramsal olarak bağlı oldukları belirti kümesi ve tüm ölçek puanı ile yeterli düzeyde korelasyon katsayısına sahip oldukları gözlenmiştir (bkz. Tablo 7). Bu sebeple, her iki madde

nihai noktada kuramsal olarak bağılı oldukları belirti kümeleri içinde kalmalarına karar verilmiştir. Ek olarak yapılan analiz sonucuna göre Olay Şiddeti Alt Ölçeği (A2 Ölçütü), Olay Etkisi Alt Ölçeği (F Ölçütü) ve Stres Belirtileri Alt Ölçek (B, C, ve D Ölçütü) puanlarının diğer psikopatoloji ölçümleriyle çoğunlukla pozitif yönlü ve anlamlı korelasyonlara sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuçlar, özellikle TSSTÖ Türkçe Formu'nun stres tepki düzeyini ölçmeyi amaçlayan ve 17 maddeden oluşan Stres Belirtileri Alt Ölçeği ve travmanın işlevsellik düzeyi üzerindeki yıkıcı etkisini araştıran Olay Etkisi Alt Ölçeği'nin yapı ve halihazır geçerliğinin kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Foa vd. (1997) ölçeğin faktör yapısıyla ilgili herhangi bir sonuç rapor etmemiştir. Ancak, sonraki yıllarda yapılan ve ölçeğin başka ülkelerdeki psikometrik özelliklerini araştıran çalışmalarda (ör., Griesel vd. 2006; Dragan vd. 2012) yapılan faktör analizi sonuçları TSSB için önerilen üçlü yapının sorunlu olabileceğini ortaya koymuştur. Keza tanı ve sınıflama sisteminin günümüzde kullanılan DSM-5 sistemi (APA, 2013) TSSB'nin klinik belirtilerinin üç değil dört gruptan oluştuğunu belirtmektedir. Buna rağmen, TSSB yönelik mevcut tedavi yöntemlerinin (ör., uzun süreli maruz bırakma gibi) söz konusu ruhsal bozukluğun tanısı için DSM-5 değil DSM-IV ölçütlerini esas aldığı belirtilmektedir (Itoh vd. 2017). Bu durum, DSM-IV tanı ölçütlerine göre geliştirilen TSSTÖ'nün güncelliğini koruduğu ve Türkçe Formu'nun geçerli ve güvenilir bir biçimde ilgili alanda kullanılabileceği yönünde değerlendirilmiştir. Travmatik yaşam olaylarının (ör., savaş, yerinden edilme, deprem, terör saldırısı, salgın hastalık gibi) hem dünyada hem de ülkemizdeki yaygınlıkları düşünüldüğünde bu tür olaya maruz kalmış kişilerde hızlı ve etkin bir biçimde TSSB ve bu bozukluğun klinik tablosunu ortaya koyacak psikolojik ölçme aracına ihtiyaç olduğu açıktır.

Mevcut çalışmanın iki temel kısıtlılığından söz edilebilir. Birincisi, örneklem sayısının azlığı ve katılımcıların ifade ettikleri travmatik yaşam olay türünün dar kapsamda kalması. Bir diğeri de örneklem grubunda başka bir ölçüte göre TSSB tanısı almış kişilerin bulunmaması. Bu durum, TSSTÖ Türkçe Formu'nun TSSB tanısı koyma konusunda ne denli isabetli karar (özgüllük ve duyarlılık) verebildiği henüz bilinmemektedir. Ölçekle ilgili ileride yapılacak çalışmalarda bu iki durumun gözetilmesi yerinde olacaktır. TSSTÖ Türkçe Formu'nun bir örneği Ek kısmında verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Åkerblom, S., Perrin, S., Rivano Fischer, M., & McCracken, L. M. (2017). The impact of PTSD on functioning in patients seeking treatment for chronic pain and validation of the posttraumatic diagnostic scale. *International journal of behavioral medicine*, 24(2), 249-259.
- American Psychiatric Association (APA). (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 4th Ed.*, Washington DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (APA). (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders DSM-IV-TR (4th ed., text rev.)*. Washington, DC: American Psychiatric Association
- American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5) (5th ed.)*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Beck AT, Epstein N, Brown G, Steer RA (1988) An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *J Consult Clin Psychol*, 56: 893-897.
- Brewin, C. R., Andrews, B. & Valentine, J. D. (2000). Meta-analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma-exposed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 748-766
- Derogatis, L. R. (1992). *The brief symptom inventory (BSI): Administration, scoring, and procedures manual=II*. Clinical Psychometric Research Inc.
- Dragan, M., Lis-Turlejska, M., Popiel, A., Szumiał, S., & Dragan, W. Ł. (2012). The validation of the Polish version of the Posttraumatic Diagnostic Scale and its factor structure. *European Journal of Psychotraumatology*, 3(1), 18479. DOI: 10.3402/ejpt.v3i0.18479
- Ehlers, A., & Clark, D. M. (2000). A cognitive model of posttraumatic stress disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 38, 319-345.
- Foa, E. B., Cashman, L., Jaycox, L. & Perry, K. (1997). The validation of a self-report measure of posttraumatic stress disorder: The Posttraumatic Diagnostic Scale. *Psychological Assessment*, 9, 445-451.
- Griesel, D., Wessa, M., & Flor, H. (2006). Psychometric qualities of the German version of the Posttraumatic Diagnostic Scale (PTDS). *Psychological Assessment*, 18(3), 262-268.
- Güneş, H. (2001). *Gender differences in distress levels, coping strategies, stress related growth and factors associated with psychological distress and perceived growth following the 1999 Marmara earthquake*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hearn, M., Ceschi, G., Brillon, P., Fürst, G., & Van der Linden, M. (2012). A French adaptation of the Posttraumatic Diagnostic Scale. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 44(1), 16-28.
- Hisli, N. (1988). Beck Depresyon Ölçeği'nin bir Türk örnekleminde geçerlilik ve güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*, 6, 118-122.

- Horowitz, M., Wilner, N., & Alvarez, W. (1979). Impact of Event Scale: A measure of subjective stress. *Psychosomatic Medicine*, 41, 209-218.
- Işıklı, S. (2006). *Travma sonrası akut stres bozukluğu olan bireylerde semantik ve epizodik duyuşsal kayıt işleyişi ve çalışma belleği arasındaki ilişkilere*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Itoh, M., Ujiie, Y., Nagae, N., Niwa, M., Kamo, T., Lin, M., Hirohata, S. & Kim, Y. (2017). The Japanese version of the Posttraumatic Diagnostic Scale: Validity in participants with and without traumatic experiences. *Asian Journal of Psychiatry*, 25, 1-5.
- Karancı, A. Aker, A. T., Işıklı, S., Gül, E. Güzel, H. Y., ve Erkan, B. B. B. (2012). *Türkiyede Travmatik Yaşam Olayları ve Ruhsal Etkileri*. İstanbul:Matus Basımevi
- Rothbaum, B. O., Foa, E. B., Riggs, D. S., Murdock, T. B. & Walsh, W. (1992). "A prospective examination of posttraumatic stress disorder in rape victims" *Journal of Traumatic Stress*, 5, 455-475.
- Savaşır, I. (1994). Ölçek uyarlamasındaki sorunlar ve bazı çözüm yolları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(33), 27-32.
- Şahin, N. H., & Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri (BSI): Türk gençleri için uyarlaması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 44-56.
- Taylor, S., Kuch, K., Koch, W. J., Crockett, D. J. & Passey, G. (1998). The structure of posttraumatic stress symptoms. *Journal of Abnormal Psychology*, 107, 154-160.
- Ulusoy M, Şahin N, Erkman H (1998) Turkish Version of The Beck Anxiety Inventory: psychometric properties. *J Cognitive Psychotherapy: Int Quaterly*, 12, 28-35
- Weiss, D. & Marmar, C. (1997). *The Impact of Event Scale - Revised*. In J. Wilson & T. Keane (Eds), *Assessing Psychological Trauma and PTSD*. New York: Guildford.

Ek

Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği
Foa, Cashman, Jaycox ve Perry (1997)

1. Bölüm

Birçok kişinin başından, hayatının herhangi bir döneminde, oldukça stresli ve travmatik bir olay geçmiş ya da böyle bir olaya tanık olmuştur. Aşağıda belirtilen olaylar içinde, başınızdan geçen ya da tanık olduğunuz olayların HEPSİNİ yanındaki kutuyu işaretleyerek belirtiniz.

(1)	☐	Ciddi bir kaza, yangın ya da patlama olayı (örneğin, trafik kazası, iş kazası, çiftlik kazası, araba, uçak ya da tekne kazası,)
(2)	☐	Doğal afet (örneğin, deprem, kasırga, sel baskını)
(3)	☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma (örneğin, saldırıya uğrayıp soyulma, fiziksel bir saldırıya maruz kalma, silahlı saldırı, bıçaklanma ya da silahla rehin alınma)
(4)	☐	Tanımadığınız biri tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma (örneğin, saldırıya uğrayıp soyulma, fiziksel bir saldırıya maruz kalma, silahlı saldırı, bıçaklanma ya da silahla rehin alınma gibi)
(5)	☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin, tecavüz ya da tecavüze teşebbüs gibi)
(6)	☐	Tanımadığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin, tecavüz ya da tecavüze teşebbüs gibi)
(7)	☐	Askeri bir çarpışma ya da savaş alanında bulunma
(8)	☐	18 yaşından daha küçük olduğunuz bir dönemde kendinizden 5 ya da daha büyük yaşta biriyle cinsel temas (örneğin, cinsel organlarla, göğüslerle temas gibi)
(9)	☐	Hapsedilme (örneğin, cezaevine düşme, savaş esiri olma, rehin alınma gibi)
(10)	☐	İşkenceye maruz kalma
(11)	☐	Hayatı tehdit eden bir hastalık
(12)	☐	Sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü
(13)	☐	Bunların dışında bir travmatik olay
(14)		13. Maddeyi işaretlediyseniz aşağıda bu travmatik olayı belirtiniz. _____ _____ _____

2. Bölüm

(15) 1. Bölümde birden fazla sayıda travmatik olay işaretlediyseniz, **canınızı en çok sıkan, sizi en çok rahatsız eden** olayın yanındaki kutuyu işaretleyiniz. Eğer, 1. Bölümde yalnızca bir travmatik olayı işaretlediyseniz, aşağıda da aynı olayı işaretleyiniz.

☐	Kaza (araba ya da iş kazası, gibi)
☐	Doğal afet
☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma
☐	Tanımadığınız biri tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma
☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma
☐	Tanımadığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma
☐	Savaş
☐	18 yaşından daha küçük olduğunuz bir dönemde kendinizden 5 ya da daha büyük yaşta biriyle cinsel temas
☐	Hapsedilme
☐	İşkenceye maruz kalma
☐	Hayatı tehdit eden bir hastalık
☐	Bunların dışında bir olay
(16) Yaşadığınız trafik kazası ne kadar zaman önce meydana geldi? (YALNIZCA BİR TANESİNİ daire içine alınız)	
1	1 aydan daha az
2	1-3 ay arası
3	3-6 ay arası
4	6 ay – 3 yıl arası
5	3-5 yıl arası
6	5 yıldan daha fazla

Aşağıdaki sorularda, Evet için E harfini Hayır için H harfini daire içine alınız.

(17)	E	H	Trafik kazasında fiziksel bir yara aldınız mı?
(18)	E	H	Kaza sırasında başka bir kişi fiziksel bir yara aldı mı?
(19)	E	H	Kaza sırasında hayatınızın tehlikede olduğunu düşündünüz mü?
(20)	E	H	Kaza sırasında başka bir kişinin hayatının tehlikede olduğunu düşündünüz mü?
(21)	E	H	Kaza sırasında kendinizi çaresiz hissettiniz mi?
(22)	E	H	Kaza sırasında büyük bir korku duygusu yaşadınız mı?

3. Bölüm

Aşağıda, insanların bazen bir kazanın ardından yaşadığı bazı sorunlar belirtilmiştir. Her maddeyi dikkatlice okuyun ve GEÇTİĞİMİZ AY (HAFTA) İÇİNDE bu sorunun sizi ne sıklıkta rahatsız ettiğini en iyi ifade ettiğini düşündüğünüz sayıyı (0, 1, 2 ya da 3) daire içine alın. Örneğin, söz ettiğiniz olay geçtiğimiz ay içinde aşağıda verilen sıkıntılar açısından sizi yalnızca bir kez rahatsız ettiyse 0'ı; haftada bir kez rahatsız ettiyse 1 işaretleyin. Aşağıda belirtilen olayla ilgili her sıkıntıyı yaşadığınız trafik kazası açısından değerlendiriniz.

- 0 Hiç ya da yalnızca bir kez
- 1 Haftada bir ya da daha az/kısa bir süre
- 2 Haftada 2 – 4 kez / yarım gün
- 3 Haftada 5 ya da daha fazla / neredeyse bütün gün

(23)	0	1	2	3	Kaza hakkında, istemediğiniz halde aklınıza rahatsız edici düşünceler ya da imgelerin gelmesi
(24)	0	1	2	3	Kazayla ilgili kötü rüyalar ya da kâbuslar görme
(25)	0	1	2	3	Kaza anını yeniden yaşama, sanki tekrar oluyormuş gibi hissetme ya da öyle davranma
(26)	0	1	2	3	Kazayı hatırladığınızda duygusal olarak altüst olduğunuzu hissetme (örneğin, korku, öfke, üzüntü, suçluluk vb. gibi duygular yaşama)
(27)	0	1	2	3	Kazayı hatırladığınızda vücudunuzda fiziksel tepkiler meydana gelmesi (örneğin, ter boşalması, kalbin hızlı çarpması)
(28)	0	1	2	3	Kazayı düşünmemeye, hakkında konuşmamaya ya da hissetmemeye çalışma
(29)	0	1	2	3	Size kazayı hatırlatan etkinliklerden, kişilerden ya da yerlerden kaçınmaya çalışma
(30)	0	1	2	3	Kazanın önem taşıyan bir bölümünü hatırlayamama
(31)	0	1	2	3	Önemli etkinliklere çok daha az sıklıkta katılma ya da bu etkinliklere çok daha az ilgi duyma
(32)	0	1	2	3	Çevrenizdeki insanlarla aranızda bir mesafe hissetme ya da onlardan koptuğunuz duygusuna kapılma
(33)	0	1	2	3	Duygusal açıdan kendinizi donuk, uyuşuk hissetme (örneğin, ağlayamama ya da sevecen duygular yaşayamama)
(34)	0	1	2	3	Gelecekle ilgili planlarınızın ya da umutlarınızın gerçekleşmeyeceği duygusuna kapılma (örneğin, bir meslek hayatınızın olmayacağı, evlenmeyeceğiniz, çocuğunuzun olmayacağı ya da ömrünüzün uzun olmayacağı duygusu)
(35)	0	1	2	3	Uykuya dalma ya da uyumada zorluklar yaşama
(36)	0	1	2	3	Çabuk sinirlenme ya da öfke nöbetleri geçirme
(37)	0	1	2	3	Düşüncenizi ya da dikkatinizi belli bir noktada toplamada sıkıntı yaşama (örneğin, bir konuşma sırasında konuyu kaçırma, televizyondaki bir öyküyü takip edememe, okuduğunuz şeyi unutma)
(38)	0	1	2	3	Aşırı derecede tetikte olma (örneğin, çevrenizde kimin olduğunu kontrol etme, sırtınız bir kapıya dönük olduğunda rahatsız olma, vb.)
(39)	0	1	2	3	Diken üstünde olma ya da kolayca irkilme (örneğin, birisi peşinizden yürüdüğünde)

(40) Yukarıda belirttiğiniz sorunları ne kadar zamandır yaşıyorsunuz? (YALNIZCA BİR TANESİNİ daire içine alınız)
a) Bir aydan daha az ☐
b) 1-3 ay arası ☐
c) 3 aydan daha fazla ☐

(41) Bu sorunlar yaşadığınız trafik kazasından ne kadar sonra başladı? (YALNIZCA BİR TANESİNİ daire içine alınız)
a) 6 aydan daha az ☐
b) 6 ay ya da daha fazla ☐

4. Bölüm

3. Bölüm’de işaretlediğiniz **sorunların GEÇTİĞİMİZ AY (HAFTA) SÜRESİNCE** hayatınızın aşağıda belirtilen alanlarından herhangi birini engelleyip engellemediğini belirtiniz. Evet için E harfini Hayır için H harfini daire içine alınız.

(42)	E	H	İş hayatı
(43)	E	H	Evin günlük işleri
(44)	E	H	Arkadaşlarınızla ilişkiler
(45)	E	H	Eğlence ve boş zamanlardaki etkinlikler
(46)	E	H	Okulla ilgili işler
(47)	E	H	Ailenizle ilişkiler
(48)	E	H	Cinsel yaşam
(49)	E	H	Genel anlamda hayattan memnuniyet
(50)	E	H	Hayatınızın her alanında genel işleyiş düzeyi

ORTAKLAŞA YÖNETİŞİM: AB-OECD GENİŞLEME POLİTİKALARI ORTAKLIĞI

F. Müge ALGAN*

ÖZ

Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşlar, çeşitli ortaklıklar kurarak birbirlerinin politikalarını takip etmeye başlamıştır. Bu yeni model ortaklaşa yönetim olarak tanımlanmış ve daha çapraz, karma ve çoklu yapıya sahip olmuştur. Ortaklaşa yönetim modeli küresel aktörlerin çeşitli ortaklıklar ile kamu politikalarını yönlendirmelerine ve devlet erkinin sınırlandırılmasına neden olmuştur. Ortaklaşa yönetim ile devletin rolü yeniden tanımlanırken sermayenin hareket alanını artırması ve çokuluslu şirketler lehine düzenlemeler yapılması sağlanmıştır. Model, insan hakları, çevrenin korunması, toplumsal hakların korunması söylemi altında küresel aktörlerin ve dolayısıyla sermayenin dünya ekonomisi üzerindeki gücünü ve denetimini artırmıştır. Ortaklaşa yönetim modeli çeşitli ortaklık kombinasyonları ile kendini göstermektedir. Model, küresel aktörlerin diğer aktörlerin politika organlarında yer alması, diğer aktörlerin politikalarını benimsemesi, politika yönlendirilmesi, ortak politika uygulanması, ortak rapor yayınlanması ve politika çağrısında bulunulması gibi temel yöntemlere sahip olmaktadır. Bu çalışma, OECD SIGMA Programı ve OECD Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Bölgesel Programı üzerinden AB Genişleme Politikalarını ve AB-OECD ortaklaşa yönetim çalışmalarını incelemektedir. Bu çalışma AB ve OECD ortaklığı ile ortaklaşa yönetim modeline yeni aktörler ve farklı yöntemler katma gayreti göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yönetişim, Ortaklaşa Yönetişim, Uluslararası Kuruluşlar, OECD, AB.

* Dr., Uzman, Türk Standardları Enstitüsü, mugealgan@yahoo.com

COOPERATIVE GOVERNANCE: EU-OECD ENLARGEMENT POLICY COOPERATION

ABSTRACT

In the scope of the governance model, 2000s witnessed the strengthening of the dominance of transnational actors such as the World Bank, the United Nations (UN), the European Union (EU), Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) and the International Monetary Fund (IMF). These actors began to cooperate instead of governing separately. This model is called cooperative governance model and it has more matrix, complicated and mutual structure. This model limited the state power and enabled the capital to increase its movement under the discourse of protecting social rights such as human rights and environmental protection. The model has various combinations of partnerships and global actors have basic methods such as; taking part in the policy bodies of other actors, adopting the policies of other actors, directing policies, implementing a common policy, publishing a joint report and calling for policy act. This article introduces the OECD SIGMA Program and the OECD Regional Program for Southeast European Countries to examine the OECD and EU cooperative governance. The article tries to introduce new methods for the model.

Keywords: Governance, Cooperative Governance, Transnational Organizations, OECD, EU.

1. GİRİŞ

Yönetişim modeli, 1980’li yıllardan başlayarak önceki on yılın ekonomik daralmasına çözüm olarak sunulmuş ve kamu politikalarından etkilenen her kesimi politika belirleme süreçlerine ortak etmeyi vadetmiştir. Bu vaade rağmen 1980’li ve 1990’lı yılların yönetim modeli olarak yönetim, yönetimin sermaye için yeniden örgütlenmesi olarak tanımlanmıştır (Güler, 2003, s.99). Model, ekonomik ve siyasi politikaların belirlenmesi için kullanılırken sermayenin hareket alanını genişletmiş ve devlet erkini sınırlandırmıştır.

Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşlar modelin yaratıcı ve sunucuları olmuş, her biri yönteme farklı bir ekleme yaparak modelin gelişmesini ve yerleşmesini sağlamışlardır (Algan, 2021). Modeli geliştiren bu aktörlerin de yönetime katılımıyla yönetim modeli ulusal ve küresel her düzeyde kullanılmaya başlanmıştır (Delice, 2013, s.2).

Devletlerin politika belirleme süreçlerinin bu küresel aktörler tarafından tamamlanması yönetim modelini bir gölge hiyerarşi veya gölge yönetim haline getirmiştir (Börzel ve Risse, 2009, s.114). Modelde, zayıf kesimler giderek etkisiz hale gelmiş ve kamu politikalarının oluşumu dışında bırakılmıştır. Yönetişim, toplumsal paydaşların ekonomik ve siyasi politikaların belirlenmesinde rol alması amacı altında çokuluslu şirketler lehine devlet erkini sınırlandırılmasına sebep olmuştur (Börzel ve Risse, 2009, s.123). Böylece sermaye yönetim masasında hem kendi adına yer almış hem de küresel aktörler gibi güçlü savunucular ile ikinci bir söz hakkına sahip olmuştur. Sermayenin “çifte temsil” olanağı bulduğu yönetim modeli, devlet politikaları üzerinde ilerleme yol ve yöntemlerini geliştirerek güçlü bir yirmi yıl geçirmiştir.

Modelin gelişmesi uluslararası kuruluşların politika yönlendirme güçlerini artırmış, bu yönlendirme ağırlıklı olarak sermaye lehine olmuş ve çok uluslu şirketlerin hareket alanını artırmaya devam etmiştir. 2000’li yıllar küresel aktörlerin yönetim modeli aracılığıyla ulusal politikalar üzerindeki hakimiyetlerinin daha da güçlenmesine ve bu küresel aktörlerin ortaklıklar kurmaya başlamasına sahne olmuştur. Küresel aktörler “birlikte” ulusal politikaları belirlemek üzere ‘ayrı ayrı’ yönetmek yerine ‘ortaklaşa’ yönetmeyi tercih etmeye başlamışlardır. Böylece yönetim modeli yerini ortaklaşa yönetim modeline bırakmıştır. Ortaklaşa yönetim (*cooperative governance*) modeli; uluslararası aktörlerin farklı ortaklıklar ile devlet erkini sınırlandırarak kamu politikalarını yönlendirmesi ve sermayenin hareket alanını artırması olarak tanımlanmaktadır (Algan, 2021).

Ortaklaşa yönetim modeli, yönetim modeli gibi devletin yönetme görevine dahil olmakta, uluslararası anlaşmalar ve küresel aktörlerin üyelik yükümlülükleri ile devletin bağımsız ve özgür yönetme erkini sınırlandırmaktadır. Bu yönetim modeli; kamu hizmetlerinin etkin sunumu, malların serbest dolaşımının sağlanması ve küresel ticaretin desteklenmesi gibi amaçlar adı altında politika belirleme inisiyatifini özel sektöre bırakmaktadır. İklim değişikliği sorunlarına çözüm bulunması, insan hakları gibi toplumsal sorumluluklar ortaklaşa yönetişimin uygulama alanı bulmasını desteklemektedir. Bu model, toplumsal fayda ve/veya sosyal sorumluluk misyonu adı altında devletin rolünün yeniden tanımlanmasını ve kamu hizmetlerinin sunumunun özel sektöre transferini sağlamaktadır. Böylece uluslararası ticaretin geliştirilmesi sağlanmakta; emek ve işçi hakları, sosyal güvenlik sorunları, vergilendirme gibi engeller azaltılarak sermayenin önünü açılmaktadır. Ortaklaşa yönetim modeli, küresel aktörlerin oluşturdukları ortaklıklar ile uluslararası politikaları daha iyi yönlendirmelerini sağlayan bir yönetim modeli olarak tanımlanmaktadır. Çokuluslu şirketlerin ön planda olduğu ortaklaşa yönetim modeli; sermayenin ulusal, bölgesel ve küresel piyasalarda uygulanmasını istedikleri

kuralların küresel kuruluşlar tarafından uygulanmasını sağlayan “çoklu bir yapı” ortaya koymaktadır (Algan, 2021, s.798). Böylece ortaklaşa yönetim modeli yönetim modelini ileri bir aşamaya taşıyarak yönetim sistemine daha karmaşık yapı kazandırmaktadır. Ortaklaşa yönetim modelinde, küresel aktörlerin işbirliği (cooperation) ile yaptıkları ortak politika belirleme ve ortak politika yönlendirme faaliyetleri farklı ortaklıklar ve yöntemler ile kendini göstermektedir (Algan, 2021, s.798). Ortaklaşa yönetim faaliyetleri; diğer küresel aktörlerin (DTÖ gibi) politika organlarında yer almak, politikalarını benimsemek ve politikalarını yönlendirmek, politikalarını benimsemesinde, küresel aktörlerin ortak politikalar uygulamasında, politika çağrısında bulunmasında veya ortak rapor yayınlamalarında görmek mümkündür (Algan, 2021).

Çalışma, AB ve OECD ortaklığını esas almak suretiyle ortaklaşa yönetime ait yeni ortaklıkları belirleme yöntemlerini belirlemeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda AB Genişleme Politikaları ve OECD'nin bu politika ekseninde yürüttüğü OECD SIGMA Programı ve OECD Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Bölgesel Programını incelenmektedir. Çalışma bu iki program aracılığıyla AB ve OECD'nin ortak politika belirleme ve yönlendirme çalışmalarını analiz etmekte ve bu iki küresel aktör aracılığıyla ortaklaşa yönetim modeline ait farklı yol ve yöntemleri okuyucuya sunmaya çalışmaktadır. Böylece ortaklaşa yönetim modeline ait farklı araç ve yöntemler ortaya konmaktadır.

2. OECD SIGMA PROGRAMI

OECD SIGMA Programı (*Support for Improvement in Governance and Management-Yönetişim ve Yönetimi Geliştirme Desteği*), OECD ve AB'nin iyileştirilmiş kamu yönetimi için temelleri ve kamu sektörünün kapasitelerini güçlendirerek yatay yönetimi geliştirmek için oluşturdukları ortak girişimdir. SIGMA, uygun önceliklendirme ve bütçeleme dahil olmak üzere kamu yönetimi reformlarının tasarımı ve uygulamasını geliştirerek sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemektir. Girişim, 1992 yılından beri hedef ülkelerde kamu yönetim sistemlerini ve kamu yönetimi kapasitelerini güçlendirmek için politika çalışmaları yapmaktadır (OECD, 2021a). Ortaklaşa yönetim modelinin iddialı bir örneği olarak karşımıza çıkan SIGMA girişimi AB'nin özellikle genişleme ve uyumlaştırma politikalarının OECD tarafından yayılmasına aracılık etmektedir. SIGMA, AB tarafından finanse edilmekte ülkelerin kapasitelerini güçlendirmek söylemi ile kamu politikalarının reformlar aracılığıyla belirlenmesini sağlamaktadır.

Yaklaşık 20 uzmandan oluşan ekibi ile OECD, SIGMA çerçevesinde altı temel alanda ülkelerin politika süreçlerine müdahil olmaktadır. Bu alanlar (OECD, 2021a): Kamu sektörü reformu, insan kaynakları, politika belirleme, hesap verebilirlik, kamu hizmetlerinin sunumu, denetim ve mali yönetim. Bu alanlara dikkatli bakıldığında kamu yönetiminin iyileştirilmesi için tüm gerekli politikaları içerdikleri görülmektedir. Diğer yandan hesap verebilirlik gibi klasik yönetim ilkeleri ışığında takibi yapılan kamu alımları, kamu hizmetlerinin sunumu ve kamu mali yönetimi gibi alanlar da yönetim modelinin sermayeye yer açmak için faaliyette bulunduğu alanlardır. Ortaklaşa yönetim modelinin bu ortaklık örneği de tıpkı kendisinden önceki klasik yapılanmada olduğu gibi kamu reformları adı altında ülkelerde özel sektör lehine düzenlemeler yapılmasına olanak sağlamaktadır.

OECD, Avrupa Komisyonu Komşuluk Politikası ve Genişleme Genel Müdürlüğü ile ortaklaşa olarak AB aday ülkeleri ve potansiyel adaylar olan Türkiye, Karadağ, Arnavutluk, Kosova, Bosna-Hersek, Sırbistan, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile çalışmakta AB Komşu ülkeleri olarak da Azerbaycan, Cezayir, Mısır, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Ürdün, Lübnan, Fas, Tunus ve Ukrayna ile çalışmalar yürütmektedir. OECD, bu ülkelerde (OECD, 2021a);

doğrudan hükümetler ve kilit koordinasyon bakanlıkları, kamu hizmeti ve kamu alımları gibi alanlarda çalışan devlet kurumları, Yüksek Denetim Kurumları, ombudsmanlar gibi bağımsız gözetim organları, parlamentolar ile çalışmaktadır. Bu yapılanma birçok açıdan dikkat çekicidir. Öncelikle OECD'nin doğrudan AB'nin bir genel müdürlüğü ile çalışması ortaklaşa yönetim kombinasyonlarında bir başka ortaklığın da mümkün olduğunu göstermektedir. Bir diğer dikkat çekici unsur SIGMA kapsamındaki ülkelerdir. AB genişleme politikaları içerisinde yer alan bu ülkelerin “alt yapı düzenlemeleri” OECD tarafından yapılmakta ve bu ülkeler AB üyeliğine “layık” ve uygun hale getirilmektedirler. Bu “layık” olma durumu etkin bir kamu yönetimi yanında uyum sürecindeki ülkelerin sermayenin taleplerine uygun olan siyasi ve ekonomik politikaları benimsemeleri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Yapıdaki bir diğer dikkat çekici özellik OECD'nin doğrudan hükümetler ile çalışması ve kamu kurumlarını kullanmadaki gücüdür. OECD, sadece SIGMA girişiminde değil pek çok kamu politikası belirleme çalışmalarında kilit kamu kurumları ile çalışmakta ve taleplerini doğrudan ülkelere/hükümetlere iletmektedir.

SIGMA, siyasi ve sosyo-ekonomik reformları teşvik ederek ülkeleri ortak bir proje etrafında birleştirmeyi amaçlayan AB Genişleme ve Komşuluk politikalarını desteklemektedir. Mali ve teknik yardım, ortakların AB mevzuatına uyum sağlamasına ve uluslararası standartları benimsemesine yardımcı olmak için IPA ve Avrupa Komşuluk Politikası (ENP) aracılığıyla sağlanmaktadır. SIGMA, AB ve OECD üye devletlerinin deneyimlerine dayalı tavsiyelerde bulunmakta ve kamu yönetimi reformunun altı alanındaki ilerlemeyi değerlendirmektedir (OECD, 2021b). Burada OECD'nin AB politikalarını benimsemesi kadar AB mali ve siyasi politika araçlarını etkin bir şekilde kullanması da göze çarpmaktadır. Adeta aynı vücutta var olan iki baş gibi AB ve OECD tüm araçlarını ortaklaşa kullanmaktadır. Bu da daha önce ortaklaşa yönetim yöntemleri arasında sayılan politika benimsenmesi gibi yöntemler yanında bize yeni bir ortaklaşa yönetim yöntemi sunmaktadır. Bu yöntemi aktörlerin mali ve siyasi politika araçlarını ortak kullanımı olarak tanımlamak mümkündür.

OECD ve AB, kamu yönetim sistemlerinin iyileştirilmesini, özellikle hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesini, istikrar ve kurallara dayalı küresel ekonomiye entegrasyon için esas olarak görmektedir. SIGMA, geçiş sürecindeki ortak idarelere istikrarlı bir demokrasi yaratmalarına ve serbest piyasa ekonomisinin faydalarına erişmelerine yardımcı olmak için metodolojiler ve araçlar sağladığını belirtir. Böylece SIGMA, ortakların AB üyeliği için temel gereklilikleri yerine getirmelerini ya da AB ile daha yakın bir ilişki kurmalarını sağlar (OECD, 2021c). İstikrar ve kurallara dayalı küresel ekonomiye entegrasyon amacı ortaklaşa yönetim modelinin özel sektör lehine düzenleme yapılması amacıyla örtüşmekte ve yönetimin temel çıkış noktası olan sermayeye yer açma amacını desteklemektedir.

SIGMA çerçevesinde ülkelerin (OECD, 2021c) yönetim sistemleri ve kurumları, yasal çerçeveleri, reform stratejileri ve eylem planları, reform uygulamasında ilerlemeleri incelenmekte ve ülkelere geri bildirimde bulunmaktadır. Böylece OECD, ülkelere kanunların ve idari düzenlemelerin iyileştirilmesine yönelik öneriler sunmakta, uygulamayı desteklemek için metodolojiler ve araçlar önermekte, reformların tasarımı ve önceliklendirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunmakta, bölgesel etkinlikler de dahil olmak üzere çok çeşitli ülkelere iyi uygulamaları paylaşma fırsatı sunmakta ve politika belgeleri ve çok ülkeli karşılaştırmalı çalışmalar yapma olanağı yaratmaktadır (OECD, 2021c). OECD, SIGMA ile ülkelere: 1992'den beri geçiş sürecindeki ülkelerle çalışma deneyimi, AB ulusal kamu idarelerinden uzmanlar ile çalışma olanağı, ülke içi ortaklarla uzun vadeli ilişkiler kurma fırsatı, uygulayıcılar arası destek olanağı, proje tasarımı ve uygulamasında esneklik sağlanması, AB ve OECD uzmanlığına aynı anda ulaşma gibi olanaklar sunduğunu belirtmektedir (OECD, 2021c). Bu

“ağ” paylaşımı yeni bir ortaklaşa yönetim yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. AB, OECD’nin reform tecrübesinden, uzman havuzundan ve daha da önemlisi ülkeler üzerindeki gücünden yararlanmaktadır. AB’nin ulaşamadığı OECD üyesi ülkeler de böylece AB’nin genel politikaları ve genişleme politikalarının yardımcıları olarak sistemde yer almaktadır.

SIGMA, temel faaliyetleri çerçevesinde düzenli olarak uzmanlık alanlarını kapsayan çeşitli yayınlar sunar. Kamu alımları materyalleri, değerlendirme raporları, kamu yönetimi ilkeleri, izleme raporları bu yayınlardan bazılarıdır (OECD, 2021d). Bu yayınlar OECD politikalarının yaygınlaştırılmasını sağlamanın yanında diğer küresel aktörlere de politika alanları ile ilgili ciddi bir veri sunmaktadır.

SIGMA’nın yıllık değerlendirmeleri, Avrupa Komisyonunun talebi üzerine hazırlanmakta ve AB aday ve potansiyel aday ülkelerin bir dizi kamu yönetimi reformu alanında kaydettiği ilerlemeyi gözden geçirmektedir. Bu değerlendirmeler, ülkelere veri analizi sağladığı gibi Avrupa Komisyonunun yıllık İlerleme Raporlarında ve teknik yardımın programlarının belirlenmesinde kullanılır. Değerlendirme raporlarında SIGMA kapsamında bulunan her ülke için yıllık değerlendirmelerin yer aldığı raporlara ve bu ülkeler için OECD tarafından belirlenen önceliklere yer verilmektedir. Örneğin Türkiye için hazırlanan 2014 yılı ülke değerlendirme raporunda kamu finans yönetimi ve kamu alımları ayrı bölümlerde incelenerek değerlendirme yapılmaktadır (OECD, 2014a). Türkiye’nin Avrupa ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması müzakereleri sürecinde olduğu belirtilen Raporda SIGMA 2014 Türkiye değerlendirmesi kamu maliyesi yönetimi ve kamu ihalelerine odaklanmaktadır. Kamu maliyesi yönetimi değerlendirmesi; kamu harcama yönetim sistemi alanındaki bir stratejik yönetim ve performans bütçeleme sistemi yerleştirmek ve stratejik planlama ile bütçe sürecinin mali unsurları arasındaki karşılıklı ilişki gibi kilit reformların uygulanmasını incelemektedir. Kamu ihaleleri değerlendirmesinde ise kamu ve özel sektöre ilişkin düzenleyici çerçeveye ve ortaklıklar ve imtiyaz rejimi ile son zamanlarda yürürlüğe giren düzenlemelere odaklanılmaktadır (OECD, 2014a, s.2). SIGMA, ülkeler için öncelikli 2020 hedefleri, gerektiğinde alt hedefler ve 1-2, 3-5 ve 5+ yıllık zaman perspektiflerinde sıralı öncelikli faaliyetler önerir. Türkiye için hazırlanan 2014 Değerlendirme Raporunun ayrıca yayınlanan öncelikler raporunda ülkenin kamu finans yönetimi ve kamu alımları ile ilgili 1-2, 3-5 ve 5+ yıllık öncelikleri belirlenmektedir (OECD, 2014b). Arnavutluk Değerlendirme Raporu incelendiğinde OECD’nin özellikle kamu hizmeti yönetimi, politika belirleme ve kamu ihaleleri üzerine politika önerdiği görülmektedir. Arnavutluk değerlendirmesinde diğer ülke değerlendirmelerinde de olduğu gibi kamu yönetimi, kamu hizmeti, kamu ihaleleri ve insan kaynakları gibi alanlarda özel sektör için kuralların belirlenmesi için politika önerileri sunulduğu görülmektedir (OECD, 2014c).

SIGMA’nın yıllık değerlendirmeleri ortaklaşa yönetim modelinin bir başka unsurunu ortaya çıkarmaktadır. Avrupa Komisyonunun talebi üzerine gerekli çalışmaları yapan OECD, AB aday ve potansiyel aday ülkelerin bir dizi kamu yönetimi reformunu gerçekleştirmelerini sağlamakta ve bu ilerlemeyi gözden geçirmektedir. Bu değerlendirmeler, Avrupa Komisyonunun yıllık İlerleme Raporlarında ve teknik yardımın programlarının belirlenmesinde kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu yeni yöntemde OECD çalışmaları AB politikalarının hem “aracı” hem “veri kaynağı” olmaktadır. Kamu yönetimi reformu ülke değerlendirme raporları ve öncelik raporları incelendiğinde OECD çalışmalarının daha çok kamu hizmet sunumu, kamu maliyesi yönetimi ve kamu ihalelerine odaklandığı görülmektedir. Bu kapsamda ülkelerde kamu harcama yönetim sistemi ve performans bütçeleme sistemi gibi sistemlerin yerleştirilmesi ve stratejik planlama ile bütçe sürecinin mali unsurları arasındaki karşılıklı ilişki gibi kilit reformların uygulanması istenmektedir. Kamu alımları ile ilgili ise kamu ihalelerinde kamu ve özel sektöre ilişkin düzenleyici çerçeve oluşturulması, ortaklıklar ve imtiyaz rejimi gibi

konulara önem verilmektedir. Böylece ülkelerdeki kamu finansmanı yönetişimi ve kamu maliyesi yönetimi etkinleştirilmek istenirken aslında özel sektör lehine kurallar belirlenmesi, ortaklıklar ve imtiyazlar tanınmak suretiyle sermayenin hareket alanının artırılması sağlanmaktadır.

OECD, SIGMA kapsamında çeşitli organizasyonlar düzenlemekte ve kamu hizmetlerinin sunumu, kamu alımları, kamu yönetimi ile ilgili seminer, çalıştay ve toplantılar organize etmektedir (OECD, 2021e). SIGMA kapsamındaki ülkelere yönelik düzenlenen bu organizasyonlar SIGMA kapsamında yapılan çalışmalarını pekiştirmekte ve OECD'nin politika yönlendirme çalışmalarının daha çok yapılmasını sağlamaktadır.

Pandemi sürecinde de sanal ortamda toplantı ve organizasyonlarını sürdüren SIGMA, 2021 yılı izleme çalışmalarını ocak ayında yapmış ve haziran ayı boyunca hükümet yetkilileri ile bu çalışmalarını görüşmüştür. Kamu ilkelere ilişkin tüm alanlarında Batı Balkanlar'daki 2017 ve 2019 değerlendirmelerini içeren çalışma, ülkelerin ilerlemelerini ve iyi yönetim standartlarının uygulanma durumunu izlemekte ve bu ülkelerin Avrupa entegrasyonu gereksinimlerini ortaya koymaktadır. Yaklaşık 300 kamu görevlisi yaklaşık 10.000 belge (kanunlar, düzenlemeler, stratejiler, planlar, eylem planları vb.) ve çok çeşitli idari veri sunmuştur. 20 SIGMA analisti ve 57 dış uzman bu belgeleri inceleyerek 2017 yılında yapılan son tam kapsamlı izleme çalışması ve 2019'da yapılan kısmi kapsamlı inceleme sonrasındaki gelişmeleri incelemektedir. Görüşmeler bu kez pandemiden ötürü sanal olarak gerçekleştirilmiştir. Haziran ayı boyunca ülke yönetimleri analizleri kontrol etmiştir. Sonuçların bir sonraki SIGMA Bakanlar toplantısında açıklanacağı belirtilmektedir (OECD, 2021f). SIGMA tarafından yapılan bu açıklama ortaklaşa yönetim modelinin bu örneğinin veri toplama ağının genişliğini ve gücünü ortaya koymakta ve bizi SIGMA Bakanlar Toplantısı gibi yeni bir yönetim organı ile tanıştırmaktadır.

3. OECD GÜNEYDOĞU AVRUPA ÜLKELERİ BÖLGESEL PROGRAMI

1990'ların başında, OECD üyeleri temel öğrenim, karşılaştırmalı analiz ve bir dizi politika arasında iyi uygulama paylaşımı yoluyla Güneydoğu Avrupa'daki (GDA) reformları desteklemeye başladılar. Güneydoğu Avrupa Bölgesel Programı, GDA ülkelerinde barışı, demokrasiyi, insan haklarını ve ekonomiyi güçlendirmeyi amaçlayarak 1999 yılında oluşturulan İstikrar Paketi çerçevesinde çatışmalar nedeniyle zayıflamış, ancak zengin kaynaklara ve dinamizme sahip bu bölge için oluşturulmuştur. 2000 yılında dokuz GDA hükümeti (Karadağ, Romanya, Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Kosova, Sırbistan) tarafından imzalanan yetki belgesi, özel sektör gelişimini ve uluslararası işbirliğini bölgenin canlandırılması için temel taşlar olarak kabul etmiştir (OECD, 2021h). Bu kapsamda hükümetler, iş dünyası liderleri ve sivil toplum, küresel ekonomik ve mali krizin üstesinden gelmek ve Avrupa Birliğine katılıma hazırlanmak da dahil olmak üzere ekonomik zorlukların üstesinden gelmek için OECD'nin önderliğinde çalışmıştır. OECD, özel sektör gelişimini ve rekabet gücünü teşvik etmek, daha fazla ve daha iyi yatırım çekmek ve yaşam standartlarını yükseltmek için reformları tasarlamak ve uygulamak için bölgeyi desteklemiştir (OECD, 2021g)

Yüzyılın başında, uzayan bir büyüme dönemi, GDA'nın AB ve OECD ülkeleriyle olan kalkınma açıklarını kapatmasını sağlamış ancak küresel ekonomik kriz bölgede sürdürülebilir ve kapsayıcı kalkınma için stratejik politika eylemi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 2015 yılında OECD Bakanları GDA bölgesel programını güçlendirmesini istemiştir. Program, Güneydoğu Avrupa ülkeleri ile işbirliği oluştururken OECD yaklaşımının da uygulanmasını amaçlamıştır.

OECD'nin GDA ekonomileri ile yaptığı bu çalışma; yatırım, rekabet, eğitim, yenilikçilik ve maliye politikasından iyi yönetişime ve yolsuzlukla mücadeleyle kadar çeşitli politika alanlarını kapsamaktadır (OECD, 2021g). Program kapsamında sağlanan destek, politika analizi ve izlemeden politika tasarımına, kapasite geliştirme ve uygulama desteğine kadar uzanmaktadır. OECD ayrıca teknik ve yüksek siyasi düzeyde politika diyalogunu kolaylaştırmak ve OECD üye ülkelerinden GDA bölgesine çeşitli politika alanlarında iyi politika uygulamalarını aktarmak için çalışmaktadır. OECD'nin politika analiz ve teşhisleri, uluslararası kalkınma ortakları tarafından da geniş ölçüde kullanılmakta ve Avrupa Komisyonunun yıllık İlerleme Raporları veya uluslararası kalkınma ajanslarının kaynak önceliklendirmesi gibi stratejik belgelerini beslemektedir (OECD, 2021g).

GDA ekonomileri Program yardımıyla OECD organlarına katılımlarını ve yasal araçlara bağlılıklarını yoğunlaştırmıştır. Bir dizi istatistiksel raporlama ve bilgi sistemini ve Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) gibi kıyaslama alıştırmalarını entegre etmişler ve OECD Küresel Forumlarına, yayınlarına ve politika incelemelerine katılmışlardır. Program ülkelerin OECD ve AB üyelikleri için önemli reformları uygulamalarına aracılık etmiştir. Program, bölgede kurumsal kapasitenin oluşturulmasında, teknik ve üst düzey diyalogun kolaylaştırılmasında ve OECD bilgilerinin çeşitli politika alanlarına aktarılmasında kullanılmıştır. Program kapsamında bazı çalışmalarda OECD kurum ve organları ülkelerle birlikte çalışmış ve üye ülkelerde uygulanan OECD araçlarından yararlanılmıştır (OECD, 2021h).

İstikrar Paketi ve Yetki Belgeleri ile ülkelere formül olarak sunulan GDA Bölgesel Programı, bölgede özel sektör gelişimini ve rekabet gücünü teşvik etmek, daha fazla ve daha iyi yatırım çekmek ve yaşam standartlarını yükseltmek için reformlar tasarlanmasını ve uygulanmasını desteklemiştir. Ülkeleri temsilen OECD'de yer alan Bakanların 2015 yılında Programın güçlendirilmesini talep etmesi ve ülkelerin OECD'nin desteğine ihtiyaç duyması ülkelerin kapasite geliştirilmesi söylemi ile sarmalandığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu ortaklık yapısı özel sektörün desteklenmesini ve ülkelerdeki yatırım ortamının iyileştirilmesini amaçlamaktadır. Ortaklaşa yönetişim modelinin bir başka yöntemi olarak yukarıda tanımlanan üretilen veri ve dokümanların diğer aktörün politika belirlemede ve ülke değerlendirmelerinde kullanılması bu Programda da görülmektedir. OECD tarafından yapılan çalışmalar AB çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. OECD, tüm organ ve kurumları ile AB politikalarının uygulanması için çalışmaktadır.

Program, rekabet edebilirlik, adil pazar ve dürüstlük, Avrupa Küçük İşletmeler Yasası ve Ekonomik Reform Programı alt bileşenlerini barındırmaktadır.

3.1. Rekabet Edebilirlik

OECD, gelecekteki sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanması ve GDA vatandaşlarının refahı için daha fazla ekonomik rekabet gücüne ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Pandemi sonrası bölgenin ekonomik potansiyelini güçlendirmek için politika oluşturmaya yönelik bütünsel, kapsayıcı ve büyüme odaklı bir yaklaşım öneren OECD, bu başlıkta yer alan ülkelerin (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Sırbistan) Avrupa Birliğine katılımı için gerekli olan bölgesel entegrasyonun sağlanması için bu altı Batı Balkan (WB6) ekonomisinin hükümetleri ile politika reformlarını hayata geçirmektedir (OECD, 2021i).

Güneydoğu Avrupa'da Rekabet Edebilirlik başlığı ve altında yapılan çalışmalar 16 politika boyutunda (yatırım, ticaret, vergi, eğitim, enerji, inovasyon, istihdam, ulaşım, vb.) kapsamlı bir

şekilde değerlendirme yapmaktadır. Bu kapsamda üçüncüsü yayınlanan Rekabetçilik ve Özel Sektör Gelişim Rekabet Gücü-Güney Doğu Avrupa’da 2021 Bir Politika Görünümü adlı Rapor, OECD uzmanları, ilgili ülkeler ve yerel sivil toplum paydaşlarının görüşlerini bir araya getirmektedir (OECD, 2021i). Rapor, bölgesel değerlendirme sunmakta, altı ülkenin rekabet potansiyelinin derinlemesine analizini yapmakta ve bu ülkelerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış politika önerileri sunmaktadır. Böylece Rekabetçilik ve Özel Sektör Gelişim Rekabet Gücü-Güney Doğu Avrupa’da 2021 Bir Politika Görünümü Raporu bu öneriler çerçevesinde ülkelere yapısal ekonomik reformlarını şekillendirmeleri için araç olarak sunulmaktadır (OECD, 2021i).

3.2. Adil Pazar ve Dürüstlük

Özel sektör, Adriyatik bölgesinde, özel sektörün yüksek düzeyde yolsuzluk ve şeffaflık eksikliğini bu ekonomilerin büyümesi ve rekabet edebilirliği için temel bir kısıtlama olarak görmektedir. OECD, bu sorunları ele almak için sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şekilde rekabet edebilirliği ve bütünleşmeyi artırmak için Sırbistan, Bosna Hersek ve Hırvatistan’da adil bir pazar ve adil piyasa koşullarının oluşturulması için bir proje başlatmıştır. Proje, hükümet yetkilileri, iş dünyası temsilcileri, sivil toplum ve akademiye bir araya getirerek uluslararası standartları uygulayarak ülkeye özgü dezavantajları ele almak için bir “Kolektif Eylem” oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu proje aracılığıyla OECD şunları amaçlamaktadır:

- Hükümetler, iş dünyası ve sivil toplumla rekabet edebilirlik için OECD standartları ve yolsuzlukla mücadele, dürüstlük ve adil rekabete ilişkin iyi uygulamalar hakkında farkındalığı artırmak
- Yolsuzlukla mücadele ve rekabet kurumlarının şeffaflığı ve verimliliği ile ilgili olarak somut OECD tavsiyelerinin uygulanmasını teşvik etmek ve kapasite oluşturmak
- Akademik müfredatta rekabet edebilirlik için yolsuzlukla mücadele ve dürüstlük alanındaki uluslararası standartlar ve uygulamalar hakkında en son bilgileri teşvik etmek

Proje kapsamında 2019-2021 tarihleri arasında bir dizi organizasyon düzenlenmiş ve ilgili ülkelerin pazar koşullarının geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmüş ve şeffaflık, rüşvetle mücadele gibi konularda politika brifing notları yayınlanmıştır. Projeyi Siemens Dürüstlük Girişimi desteklenmekte ve finanse etmektedir. Bu Girişim, Siemens ile Dünya Bankası’nın Temmuz 2009 ve Siemens ile Avrupa Yatırım Bankası’nın (EIB) Mart 2013 tarihli anlaşmaları kapsamında faaliyet göstermektedir (Siemens’ten “Dürüstlük Girişimi”ne tam destek, 2020) .

Son yıllarda küresel aktörler tarafından sıklıkla kullanılan “projecilik” yöntemi ortaklaşa yönetim modelinin bir başka yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu Projenin gerek kapsadığı konular gerekse finanse edilme şekli Adriyatik ülkelerinin pazar koşullarını iyileştirmek kadar özel sektöre rahat bir yatırım alanı açma gayretini de gösterdiği açıktır. Projenin Siemens Dürüstlük Girişimi tarafından finanse edilmesi ve bu Girişimin de Siemens AG ile Dünya Bankası ve EIB arasındaki anlaşmalar ile oluşturulmuş olması küresel aktörler ve sermayenin güçlü işbirliğinin açık bir örneği olarak ortaya çıkmaktadır.

3.3. Avrupa Küçük İşletmeler Yasası

Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ’ler), ülke ekonomilerinin %99’unu, tüm işletmelerin toplam iş sektörü katma değerinin yaklaşık %65’ini ve toplam iş sektörü istihdamının %73’ünü oluşturmaktadır (OECD, 2019, s.3). Batı Balkanlar ve Türkiye’de 2017 verilerine göre KOBİ’ler toplam ekonominin %99.7’sini oluşturmaktadır. Sadece küçük işletmelere bakıldığında bu oran %90.4’tür. Ülkelere bakıldığında küçük işletmelerin genel ekonomiye katkıları en az %87.9 (Arnavutluk), en çok %96.2 (Sırbistan) olmaktadır (OECD, 2019, s.11). Bu ekonomik hacmi ile KOBİ’ler, Güneydoğu Avrupa ekonomileri ve Türkiye için çok

önemlidir. Bu önemden hareketle Haziran 2008’de AB, Avrupa için Küçük İşletmeler Yasasını (*Small Business Act for Europe-SBA*) kabul etmiş ve bu çalışmayı KOBİ’lerin sürdürülebilir büyümesini ve rekabet gücünü daha da güçlendirmeye yönelik bir Avrupa Komisyonu girişimi yapmıştır. Girişimin amacı rekabet gücünü artırmak ve girişimciliği teşvik etmek için bir KOBİ politikası çerçevesi sağlamaktır. Bir Kanun olmaktan ziyade SBA, hükümetlere ve kurumlara politika oluştururken “önce küçüğü düşünmeleri” için yönlendiren bir hükümler tebliğidir. SBA, AB düzeyinde katma değer sağlamak, KOBİ’ler için eşit bir rekabet ortamı yaratmak ve AB genelinde yasal ve idari ortamı iyileştirmek için hem AB hem de Üye Devlet düzeyinde politikaların anlaşılmasına ve uygulanmasına rehberlik eden 10 ilkeden oluşur. Bu ilkeler (KOSGEB, 2021):

1. Girişimcilerin ve aile şirketlerinin gelişebileceği bir ortam yaratmak,
2. İflasla karşı karşıya kalan dürüst girişimcilerin bir şans elde etmelerini sağlamak,
3. “Önce Küçük Düşün” ilkesini uygulamak,
4. Kamunun KOBİ’lerin ihtiyaçlarına duyarlı hale getirilmesi,
5. Kamu politikası araçlarını KOBİ ihtiyaçlarına uyarlanması (KOBİ’lerin kamu alımlarına katılımını kolaylaştırmak ve KOBİ’ler için Devlet Yardımı olanaklarından daha iyi yararlanmak),
6. KOBİ’lerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması ve ticari işlemlerde zamanında ödeme yapılmasını destekleyen yasal ve iş ortamının geliştirilmesi,
7. KOBİ’lerin Tek Pazar’ın sunduğu fırsatlardan daha fazla yararlanmasına yardımcı olmak,
8. KOBİ’lerde becerilerin yükseltilmesini ve her türlü inovasyonu teşvik etmek,
9. KOBİ’lerin çevresel zorlukları fırsatlara dönüştürmesini sağlamak,
10. KOBİ’leri pazarların büyümesinden yararlanmaya teşvik etmek ve desteklemek.

OECD, bölgedeki KOBİ’lerin büyümesini ve hayatta kalmasının yanı sıra girişimciliği teşvik etmeye yönelik politikaların henüz OECD ve AB üye ülkeleri ile aynı düzeyde olmadığını düşünmektedir. OECD, GDA Bölgesel Programı ile KOBİ’leri destekleyerek güçlü büyüme, yüksek yatırım ve tam istihdam amaçlamaktadır. Program, KOBİ Politika Değerlendirmeleri ve İndeksler aracılığıyla bölgedeki KOBİ politikalarının ilerlemesini düzenli olarak kıyaslayarak OECD ve AB standartlarına yaklaşmayı teşvik etmek için çalışmaktadır. OECD ve ortak kuruluşları tarafından SBA’nın on ilkesi temelinde geliştirilen bu süreç, politika tasarımı, uygulanması ve izlenmesindeki güçlü ve zayıf yönleri ortaya koymaktadır (OECD SBAA, 2021).

SBA Değerlendirmesi, girişimci öğrenim, destek hizmetleri, yenilik ve KOBİ’ler için finansmana erişim gibi KOBİ’ler için özel önem taşıyan konulara odaklanan on politika alanını kapsar. Bu alanların her birinde ve her katılımcı ekonomi için SBA Değerlendirmesi ayrıntılı puanlar, niteliksel analizler ve özel politika önerileri sağlar. SBA değerlendirmesinin sonuçları ve tavsiyeleri, OECD KOBİ Politika İndeksi yayınında sunulmaktadır. SBA Değerlendirmesi, yalnızca mevcut KOBİ politikalarını özel önerilerle değerlendirmekle kalmayarak reformları daha iyi uygulamak için KOBİ politika yapıcılarında oluşan aktif bir bölgesel ağ oluşturarak da GDA bölgesel politika gelişimini kolaylaştırmayı amaçlar (OECD SBAA, 2021). OECD, SBA ülke değerlendirmeleri kapsamında beşincisi ve son yayını 2019 yılında yapmıştır. Değerlendirme toplantıları ile politika reformlarının Batı Balkanlar ve Türkiye’deki KOBİ’ler için iş ortamını en iyi şekilde nasıl iyileştirebileceği konusunda bir tartışma forumu sağlanırken KOBİ Politika İndeksi ile ise Batı Balkanlar ve Türkiye’deki KOBİ’lerin ülkeler bazında yaşadığı zorlukların paylaşılması açısından bir araç olmaktadır (OECD SBAA, 2021).

2019 İndeksi, 7 Mayıs 2019 tarihinde Bosna Hersek'te düzenlenen Batı Balkanlar Kurumsal Geliştirme ve Yenilik KOBİ Forumunda (WB EDIF SME Forum) paylaşılmıştır. Forumu Batı Balkanlar ve Türkiye'den hükümet temsilcileri, AB/OECD üye ülkesi, Avrupa Komisyonu, OECD, Avrupa Eğitim Vakfı (ETF), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ve Avrupa Yatırım Fonunun (EIF) üst düzey temsilcileri katılmıştır. Toplantıya Batı Balkan ekonomilerinden ve Türkiye'den ticaret odası temsilcileri ve bölgedeki KOBİ'lerin sahipleri ve yöneticileri de katılmıştır (OECD SBAA, 2021). İndekse göre; ülke değerlendirmeleri, SBA'da belirlenmiş olan 10 temel ilkeye bağlı 10 politika alanında, 34 alt alanda, 88 tematik blokta gerçekleştirilmiş ve niteliksel ve niceliksel yedi yüzden fazla göstergeden oluşmuştur (OECD, 2019, s.5). 2019 yılı İndeksi 72 sayfadır. SBA ilkeleri kapsamında yapılan değerlendirmenin temel politika alanları temel başlıkları ile belirlenmiştir. Bu başlıklar; Girişim, Kadın girişimciliği, İflas, Düzenleyici KOBİ politikası oluşturulması, KOBİ'ler için operasyonel ortam hazırlanması, KOBİ'lere yönelik destek hizmetleri sağlanması, KOBİ'ler için finansmana ulaşım sağlanması, Standartlar ve Teknik Düzenlemeler, Girişim yeteneklerinin geliştirilmesi, KOBİ'ler için inovasyon politikası oluşturulması, Yeşil ekonomi ve KOBİ'lerin küreselleşmesi başlıklarıdır (OECD, 2019, s.1-70). Ülkelerin mevcut durumlarının, politika önerilerinin ve yol haritalarının yer aldığı bu politika alanları ve OECD SBA dokümanları ayrıca bir incelemeyi hak edecek kadar kapsamlı dokümanlardır ve ülke politikalarının derinlerine nüfuz eden bir yapıya sahiptir.

AB'nin Küçük İşletmeler Yasası üzerinden OECD'nin politika yönlendirmeleri ise ülke değerlendirmeleri yapılması, indeksler yayınlanması ve Forumlar düzenlenmesi şeklinde ilerlemektedir. 2006, 2009, 2012, 2016 ve 2019 yıllarında yapılan ülkelerin öz değerlendirmeleri, 2007, 2009, 2012 ve 2016 yıllarında ise değerlendirme raporlarının ve indekslerin yayınlanması ile devam etmektedir. Ülke değerlendirmeleri ve indeks yayınlanma süreçlerinde OECD'nin bağımsız denetim yapma yöntemi ve veri toplama süreçlerindeki "baskın" tutumu, ülke puanlamaları belirlenmesi ve mutabakat toplantıları ile pekiştirilerek OECD'nin SBA politikalarını uygulama başarısı artırılmaktadır. Bu ortaklık yapısında dikkat çeken bir başka unsur SBA değerlendirmelerinde OECD, Avrupa Komisyonu, EIB ve ETF gibi aktörlerin yer alması ve finansmanın çoğunlukla birlikte veya Avrupa Komisyonu tarafından sağlanmasıdır. Böylece ortaklaşa yönetim modelinin daha farklı bir yönü karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu aktörlerin güç birliği ile yer aldığı ve ülkelerin belirlenen politikaları uygulama durumunun değerlendirildiği bir yapı karşımıza çıkmaktadır.

OECD, KOBİ'ler ile ilgili AB politikalarını farklı çalışmalarında da takip etmektedir. OECD Bologna Deklarasyonu (2000), İstanbul Deklarasyonu (2004), KOBİ Politikaları ile ilgili Bologna Tüzüğü (2021) KOBİ'ler için yatırım ve ticareti kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmasını, eğitim olanakları sağlanmasını, insan kaynağına yatırım yapılmasını, finansal araçlara erişimin kolaylaştırılmasını ve maliyet etkin çözümler üretilmesini önermektedir. OECD, Lizbon Anlaşması Yarı Dönem Gözden Geçirmeleri kapsamında da KOBİ'lere yatırım ortamı sağlanması ve uygun finansal olanaklar sunulması konularında tavsiyeler vermektedir. OECD, ülke ekonomilerinin gelişimi için önemli olan KOBİ'lerin güçlendirerek GDA Bölgesel Programının amaçlarına ulaşmayı ve bölgedeki yatırımları artırarak sanayiye desteklemeyi amaçlamaktadır.

3.4. Ekonomik Reform Programı

Yapısal reformlar, Batı Avrupa rekabet edebilirlik seviyelerinin artırılması, GDA ülkelerinin piyasa ekonomilerine geçişlerini tamamlamaları ve AB üyeliği katılımı için önemlidir. 2014 yılından bu yana GDA hükümetleri, orta vadeli makroekonomik ve maliye politikası çerçevelerini ve kapsamlı yapısal reform gündemlerini ana hatlarıyla belirleyen yıllık

Ekonomik Reform Programları (ERP) geliştirmektedir. Bu programlar, yatırımın kolaylaştırılması, iş ortamı ve kayıt dışı ekonominin azaltılması dahil olmak üzere dokuz yapısal boyutu kapsamaktadır (OECD, 2021j). ERP'nin bir parçası olarak, OECD GDA Bölgesel Programı, Batı Balkanlardaki Özel Ekonomik Bölgelere ilişkin bir Bölgesel derinlemesine çalışma yürütmüştür. Araştırma; son on yılda bu bölgeye 400 yabancı şirketin yatırım yaptığını, imalat sektöründe bölgede 2,5 milyar Euro'nun üzerinde kümülatif bir yatırım elde edildiğini, bölgede 30.000'den fazla kişiye istihdam sağlandığını göstermektedir. ERP, hükümet yetkililerinin büyüme ve rekabet edebilirliğin önündeki kısıtlamaları belirleme kapasitesini güçlendirmiş, geliştirilmiş bakanlıklar arası koordinasyonu sağlamış, etkili politika çözümleri geliştirme ve reform önlemlerini önceliklendirme konusunda beceriler geliştirilmesini sağlamış, sivil toplum paydaşlarıyla güçlendirilmiş politika diyalogu oluşturmuştur (OECD, 2021j).

OECD Güney Doğu Avrupa Bölgesel Programı, GDA ekonomilerine göre uyarlanmış üç ERP aracı geliştirmiştir. Bu araçlar, ilgili bakanlıklara kurumsal kapasiteleri güçlendirmeye ve hükümetler arası şeffaflığı artırmaya yardımcı olacak pratik bir araç sağlamayı amaçlamaktadır (OECD, 2021j). ERP Teşhis Aracı, bir ekonominin rekabet gücünü ve kapsayıcı büyümesini etkileyen temel yapısal engelleri tanımlamakta ve mevcut durumu analiz etmek ve politika alanı başına kısıtlamaları tanımlamak için metodolojiler sunmaktadır. ERP Önceliklendirme Aracı, yetkililerin üç aşamalı bir yaklaşım kullanarak (tarama sorusu; önlemlerin değerlendirilmesi, seçilmiş reformlar karşısında bütüncül bir inceleme) yıllık ERP'leri için reform önlemlerini seçmelerine ve önceliklendirmelerine yardımcı olmaktadır. ERP İzleme Aracı, ERP uygulamasındaki ilerlemenin zaman içinde nasıl izleneceğine ve ayrıca acil çıktılar ve reformların sonucunu ölçmeye ilişkin kılavuzlar ve örnekler sağlamaktadır.

2018-2020 ERP döngüsünde OECD, hükümetleri ERP'leri hazırlamalarında desteklemek için ondan fazla etkinlik düzenleyerek toplamda beş yüzden fazla katılımcıyı bir araya getirmiştir. Kamuya açık yuvarlak masa tartışmaları ve kapasite geliştirme çalışmaları sırasında OECD, sorumlu hükümet yetkilileriyle teknik uzmanlık ve en iyi uygulamaları paylaşmıştır. OECD ve Avrupa Komisyonu, ERP'lerin hazırlanmasına yardımcı olmak için ERP Kılavuz Notlarını paylaşmakta ve ERP Koordinatörlerinin yıllık Bölgesel Toplantılarını birlikte düzenlemektedir. Toplantılara, ERP hazırlığında öncü rol oynayan Batı Balkanlar ve Türkiye'den üst düzey yetkililer katılmaktadır (OECD, 2021j). ERP kapsamında OECD, çok uluslu şirketlere alan açma yönünde çalışmakta ve reform programları, toplantılar ve bunları takip eden politika düzenlemeleri ile çalışmalarını yürütmektedir.

4. DEĞERLENDİRME

Ortaklaşa yönetim modeli son yirmi yılın etkin yönetim şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel aktörlerin etkinliklerini artırdıkları ve ortaklaşa politikalar belirleyerek devlet erkini sınırlandırdıkları bu model yönetim modelinde olduğu gibi küresel sermayeye yer açma ve çokuluslu şirketlerin hareket alanını artırma gayreti göstermektedir.

Ortaklaşa yönetim modeli yapısı itibarıyla, “çapraz ve karma bir yapıya sahiptir” ve tek aktör üzerine kurulu değildir (Algan, 2021, s.798). Modelin işleyiş tarzı çoklu bir yapılanma ortaya koymaktadır. Küresel aktörlerin ikili veya daha çoklu ortaklıklar kurduğu bu modelde aktörler birlikte politika belirleyerek bu politikaların nüfuz gücünü artırmaktadır. AB, özellikle genişleme süreci ile ilgili politikalarında OECD'nin alt yapısını kullanarak politikalarının nüfuz gücünü artırmaktadır. OECD SIGMA Programı, OECD ve AB'nin iyileştirilmiş kamu yönetimi için temelleri ve kamu sektörünün kapasitelerini güçlendirerek yatay yönetimi geliştirmek için oluşturdukları ortak girişimdir. SIGMA, çapraz ve karma yapısı ile AB'nin özellikle genişleme ve uyumlaştırma politikalarının OECD tarafından yayılmasına aracılık

etmektedir. SIGMA çoklu yönetim yapısı ile ülkelerin kapasitelerini güçlendirmek söylemi ile kamu politikalarının reformlar aracılığıyla belirlenmesi sağlanmaktadır. Çalışmada incelenen bir diğer program OECD GDA Bölgesel Programıdır. Program bölgede özel sektörün gelişimini teşvik etmek, yatırımları artırmak ve yaşam standartlarını yükseltmek için reformlar tasarlanmasını ve uygulanmasını desteklemektedir. Bu Program OECD ve AB ortaklığının çoklu yapısını ortaya koymaktadır. SBA değerlendirmeleri Avrupa Komisyonu, ETF ve EIB gibi aktörlerin yönetme ve finansman ortaklığı ile ortaklaşa yönetim modelinin çoklu-çapraz ve karma yapısına değişik bir boyut kazandırmaktadır. SBA incelemesi ile ortaklaşa yönetim modeline ETF ve EIB gibi yeni aktörler katılmakta ve bu aktörler diğer aktörler ile güç birliği yaparak ortak politikalar belirlenmesine katkı sağlamaktadır.

AB ve OECD'nin ortaklaşa yönetim çalışmaları incelendiğinde: Bu aktörlerin birbirlerinin politika organlarında yer aldıkları, birbirlerinin politikalarını benimsedikleri (OECD SIGMA ve GDA Bölgesel Programı), politika yönlendirmesi yaptıkları (AB Genişleme Politikaları kapsamında OECD), ortak politikalar uyguladıkları (OECD SIGMA ve GDA Bölgesel Programı) ve ortak raporlar yayınladıkları (OECD GDA Bölgesel Programı-Rekabet edebilirlik) görülmektedir. Daha önce tanımlanan bu ortaklaşa yönetim yöntemleri dışında AB ve OECD'nin farklı yöntemler de kullandıkları görülmektedir. Özellikle OECD tarafından uygulanan ve diğer aktörler tarafından da başka politika alanlarında uygulanmakta olan 'ülke değerlendirmeleri' ortaklaşa yönetim modelinin farklı bir yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin öz değerlendirmeleri sonrasında OECD tarafından yapılan ülke değerlendirmeleri ve bu değerlendirmeler sonucu yayınlanan raporlar ortaklaşa yönetim modelinin önemli yöntemleri olmaktadır. Bu yayınlar OECD politikalarının yaygınlaştırılmasını sağlamanın yanında diğer küresel aktörlere de politika alanları ile ilgili önemli bir veri sunmaktadır. Böylece bu yayınlar OECD ve AB politikalarının hem aracı hem veri kaynağı olmaktadır OECD ve AB, politika yönlendirme çalışmaları süresince toplantı ve organizasyonlar düzenlemekte buldukları ülkelerde pek çok organizasyon düzenlemeye çalışmaktadır. Bu toplantı ve organizasyonlar da küresel aktörlerin politikalarını takip ettikleri, politikaları yaygınlaştırdıkları ve uygulanması için ülkeleri yönlendirdikleri yöntemler olmaktadır. Örneğin OECD, SBA kapsamında yayınladığı 2019 İndeksini, Bosna Hersek'te düzenlenen WB EDIF SME Forum'unda paylaşmıştır. Forumu, Batı Balkanlar ve Türkiye'den hükümet temsilcileri, AB/OECD üye ülkesi, Avrupa Komisyonu, OECD, EBRD, ETF ve EIF üst düzey temsilcileri katılmıştır. Böylece SBA değerlendirmelerinin daha çok kişi ile paylaşılması sağlanarak OECD ve AB politikalarının yaygınlaştırılması sağlanmıştır. Ortaklaşa yönetim modeline katılan yeni aktörlerin (EBRD, ETF, EIF gibi) doğrudan hükümet temsilcileri ve kamu kurumları ile görüşerek politikaları etkileme gücü bu örnekte de görülmektedir.

OECD ve AB ortaklığının bir diğer önemli unsuru bu iki aktörün birbirlerinin veri tabanlarını, tecrübelerini, ağlarını, uzmanlarını, dokümanlarını ve güçlerini kullanma becerileri olmaktadır. Çalışmada incelenen iki programda da bu özelliği görmek mümkündür. OECD SIGMA ve GDA Bölgesel Programları kapsamında özellikle AB, üyelik süreçlerinde ve İlerleme Raporlarında OECD tarafından hazırlanan ülke değerlendirmelerini kullanmakta ve kendi coğrafyasında ulaşamadığı OECD üyesi ülkelerin verilerine erişme olanağı elde etmektedir. AB, OECD üyesi olarak OECD'nin politika organlarında yer almakta, OECD de AB Genişleme Politikalarını desteklemek için diğer tüm OECD organlarını kullanmakta ve AB içinde faaliyette bulunan Genel Müdürlüklerle çalışmaktadır. Böylece bu iki aktör birbirlerinin politika organlarında yer almak suretiyle kamu politikalarını şekillendirmektedir. OECD sadece AB politikalarını benimsemekle kalmayarak siyasi ve IPA gibi mali politika araçlarını da kullanmaktadır. Bu da daha önce ortaklaşa yönetim yöntemleri arasında sayılan politika benimsenmesi gibi yöntemler yanında bize yeni bir ortaklaşa yönetim yöntemi sunmaktadır.

Aynı ağ kullanımını OECD ve AB politika yönlendirme faaliyetlerinde ‘kıyaslama’ (benchmarking) yöntemini kullanmasında ve ülkelerin ‘iyi uygulamalarını’ (good practices) paylaşmasında da görmek mümkündür. Bu yöntemler demetini aktörlerin birbirlerinin ‘ağlarını kullanması’ (networking) olarak tanımlamak mümkündür.

AB ve OECD ortak politika çalışmaları incelendiğinde AB’nin OECD çalışmalarını ve raporlarını finanse ettiği görülmektedir. OECD SIGMA Programı AB tarafından finanse edilirken, SBA İndekslerinin finansmanı AB ve OECD tarafından ortaklaşa olarak karşılanmaktadır. Böylece ‘ortak finansman’ veya ‘finansman sağlama’ ortaklaşa yönetim modelinin yeni bir yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. OECD, GDA Bölgesel Programının alt bileşeni olan Adil Pazar ve Dürüstlük bileşeni kapsamında; yolsuzluk ve şeffaflık eksikliği sorunlarını ele almak için sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şekilde rekabet edebilirliği ve bütünleşmeyi artırmak üzere Sırbistan, Bosna Hersek ve Hırvatistan’da adil bir pazar ve adil piyasa koşullarının oluşturulması projesini başlatmıştır. Proje kapsamında 2019-2021 tarihleri arasında organizasyonlar düzenlenmiş ve ilgili ülkelerin pazar koşullarının geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Şeffaflık, rüşvetle mücadele gibi konularda politika brifing notları yayınlanmıştır. Proje, Siemens Dürüstlük Girişimi tarafından desteklenmiş ve finanse edilmiştir. Projenin amacı ve finanse edilme şekli Adriyatik ülkelerinin pazar koşullarını iyileştirmenin yanında özel sektöre temiz bir yatırım alanı açma amacını taşımaktadır. Böylece son yıllarda küresel aktörler tarafından sıklıkla kullanılan projecilik yöntemi ortaklaşa yönetim modelinin yeni bir yöntemi olarak karşımıza çıkarken projenin çokuluslu bir şirket tarafından oluşturulan girişim tarafından finanse edilmesi ortaklaşa yönetim modelinde çokuluslu şirketlerin de küresel aktörler kadar söz sahibi olduklarını göstermektedir. Siemens Dürüstlük Girişiminin, Siemens AG ile Dünya Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası arasındaki anlaşmalar ile oluşturulmuş olması ise küresel aktörler ve sermayenin güçlü işbirliğinin açık bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modelin bir başka belirgin özelliği bu küresel aktörlerin takip ciddiyetidir. Özellikle OECD’nin düzenli, periyodik ve sıkı politika takibi, belirlediği politika ve kararları izleme, raporlama, değerlendirme ve yeni politikalar belirleme ciddiyeti bunun iyi bir örneği olmaktadır. Örneğin SIGMA, ülkeler için öncelikli 2020 hedefleri, gerektiğinde alt hedefler ve 1-2, 3-5 ve 5+ yıllık zaman perspektiflerinde sıralı öncelikli faaliyetler önermektedir. Avrupa Küçük İşletmeler Yasası kapsamında ise; 2006, 2009, 2012, 2016 ve 2019 yıllarında ülkelerin öz değerlendirme yapmaları sağlanmış, 2007, 2009, 2012 ve 2016 yıllarında da OECD ülke değerlendirmeleri yaparak indeksler yayınlamıştır. OECD, GDA ülkelerinde OECD yaklaşımının benimsenmesini sağlamakta, politika tasarlayarak reform programları önermekte, iyi uygulamaların paylaşılması ve politika diyalogu oluşturulması gibi yöntemler kullanmaktadır. Küresel aktörlerin takip çalışmaları da genelde ortaklaşa, birlikte ve çapraz şekilde yapılmakta belirlenen politikaların ülkeler tarafından uygulanması garanti altına alınmaktadır. OECD tarafından yapılan izleme ve değerlendirme çalışmaları AB’nin aday/potansiyel aday ülkeler için yürüttüğü çalışmalarda kullanılmaktadır.

Ortaklaşa yönetim modelinin çıkış söylemi genellikle insan hakları, çevre ve toplumsal konulara hassasiyet ile ‘kapasite geliştirme’ olmaktadır. Küresel aktörler bu ülkelerde çoğunlukla kapasitenin geliştirilmesi adı altında küresel ticaretin geliştirilmesi ve yatırım ortamının iyileştirilmesi amacıyla politika yönlendirmesi yapmaktadır. OECD faaliyetlerinde de söylem ülkelerin kapasitelerinin geliştirilmesi, ekonomik büyümelerinin sağlanması ve istihdamlarının artırılmasıdır. OECD, GDA ülkelerini OECD ve AB standartlarına ulaştırarak AB üyeliğine hazır ve *layık* hale getirmek için reform programları belirlemektedir. Bu vaatlerin arkasında ise Batı Balkan coğrafyasının yatırım ortamının iyileştirilmesi ve GDA ülkelerinde özel sektörün güçlendirilmesi amacı yatmaktadır. OECD’nin politika belirleme alanları kamu

yönetiminin etkinliğinin artırılması, politika geliştirme, iş piyasaları, hesap verebilirlik, kamu mali yönetimi, kamu alımları ve dış denetim olmaktadır (OECD, 2021a). Bu politika alanları kamu yönetişinin iyileştirilmesi için gereken tüm yapıyı kapsamaktadır. Diğer yandan OECD'nin kamu alımları (ihaleler), kamu hizmetlerinin sunumu ve kamu mali yönetimi ile ilgili belirlediği politikalar ve GDA ülkelerinde ortaklıklar ve imtiyaz rejimi uygulaması ortaklaşa yönetişim modelinin sermayeye yer açma yöntemidir. Böylece OECD kapasite geliştirme ve kamu reformları adı altında ülkelerde özel sektör lehine düzenlemeler yapılmasına olanak sağlamaktadır. Nitekim GDA Bölgesel Programı alt bileşeni ERP, son on yılda GDA bölgesine 400 yabancı şirketin yatırım yapmasını ve imalat sektöründe bölgede 2,5 milyar Euro'nun üzerinde kümülatif bir yatırım elde edilmesini sağlamıştır.

ETF, EBRD, EIF gibi yeni aktörleri de bünyesine katan model; ortak finansman, bir aktörün diğer aktöre finansman sağlanması ve özel sektör tarafından finansman sağlanması gibi kilit unsurlarla küresel aktörlerin yeni ortaklaşma yöntemi olmaktadır. Özellikle çok uluslu bir şirketin OECD kapsamında yürütülen bir bileşeni diğer küresel aktörler ile yaptığı anlaşma kapsamında finanse etmesi sermayenin giderek artan gücünü ve küresel aktörler ile ortaklığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Model, OECD'nin önemli çalışma yöntemleri olan ülke değerlendirmeleri, raporlar ve organizasyonlar ile yeni yöntemlere kavuşmuş ağ kullanımı gibi yeni ve kapsamlı bir yöntemi de unsurlarına eklemiştir. Projecilik gibi son dönem yaklaşımlarını kullanan model, raporlar ve veriler ile ülkeleri reform programlarını uygulamak zorunda bırakmaktadır. OECD rapor ve indekslerinin AB İlerleme Raporları ve AB'nin aday ülkeler ile ilgili kararlarına esas teşkil etmesi bu iki aktörün ortaklıklarının birbirine çok bağlı olduğunu göstermektedir. Tüm bu unsurları ile ortaklaşa yönetişim modeli, kapasite geliştirilmesi söylemi altında ülkelerin finansman ve maliye yönetişimini etkinleştirerek özel sektör lehine kurallar belirlenmesini, ortaklıklar ve imtiyazlar tanınmak suretiyle sermayenin hareket alanının artırılmasını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Algan, F. M. (2021). Ortaklaşa yönetim: Uluslararası kuruluşların politika yönlendirmesi. *Mülkiye Dergisi*, 45(3), 793-832.
- Bayramoğlu S. (2005). *Yönetişim zihniyeti-Türkiye’de üst kurullar ve siyasal iktidarın dönüşümü*. İletişim Yayınları.
- Börzel T. ve Risse T. (2009). Governance Without Government-Can it Work?, *Regulation & Governance*, 4, 113-134.
- Delice E. (2013). Uluslararası Örgüt Metinlerinde Yönetişim Ve Türkiye Pratiği: Teoriden Uygulamaya Bir İnceleme, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/667891>, 27.09.2022.
- Güler B.A. (2003). Yönetişim: Tüm iktidar sermayeye. *Praksis*, 9, 93-116.
- KOSGEB (2021). SBA, <https://en.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/6607/small-business-act-for-europe-sba>, 28.09.2022.
- OECD (2014a). Turkey assessment report 2014, Paris, Fransa.
- OECD (2014b). Turkey priorities report 2014, Paris, Fransa.
- OECD (2014c). Albania assessment report 2014, Paris, Fransa.
- OECD (2019). SME Policy Index: Western Balkans and Turkey 2019, Paris, Fransa.
- OECD Small Business Act Assessment-SBAA (2021). <https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/small-business-act-assessment.htm>, 27.09.2022.
- OECD (2021a). SIGMA at a Glance, <http://www.sigmaweb.org/about/>, 25.09.2022.
- OECD (2021b). Countries, <http://www.sigmaweb.org/countries/>, 25.09.2022.
- OECD (2021c). Working with SIGMA, <http://www.sigmaweb.org/about/working-together.htm>, 25.06.2022.
- OECD (2021d). Publications, <http://www.sigmaweb.org/publications/>, 26.09.2022.
- OECD (2021e). Events, <http://www.sigmaweb.org/events/>, 26.09.2022.
- OECD (2021f). SIGMA News, OECD Newsletter, Paris, Fransa.
- OECD (2021g). The OECD and South East Europe, <https://www.oecd.org/south-east-europe/cooperation/>, 27.09.2022.
- OECD (2021h). OECD SEE regional programme, <https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/>, 27.09.2022.
- OECD (2021i). Rekabetçilik ve Özel Sektör Gelişim Rekabet Gücü-Güney Doğu Avrupa’da 2021 Bir Politika Görünümü, Paris, Fransa.
- OECD (2021j). Economic Reform Programmes in South East Europe, <https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/economic-reform-programmes.htm>, 27.09.2022.

“Siemens’ten ‘‘Dürüstlük Girişimi’’ne tam destek” (2020). Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/bilisim/siemens-ten-durustluk-girisimi-ne-tam-destek-/655252>, 28.09.2022.

NESNESİNİ ARAYAN BİR BAŞKA DİSİPLİN: GENEL KAMU HUKUKU

Önder PERÇİN*

ÖZ

Tarihsel sürecin akışı içerisinde yaşanan toplumsal gelişmeler, kimi disiplinlerin ontolojik açıdan sorgulanmasına neden olmaktadır. 1990'larda Kamu Yönetimi açısından yaşanan ve "Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi" isimli makalede Kamu Yönetimi açısından ele alınan bu sorun, günümüzde de Genel Kamu Hukuku açısından yaşanmakta, Genel Kamu Hukuku disiplininin inceleme nesnesi ve hatta gerekliliği tartışılma konusu yapılmaktadır. Bu çalışmada, Genel Kamu Hukuku disiplininin inceleme nesnesinin ne olması gerektiği sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, literatürde alternatif yaklaşım olarak ortaya konulmuş olan, Genel Kamu Hukukunun Prusya'nın feodal merkezileşmesinden sonra kapitalistleşmeye başladığı dönemde beliren zayıf siyasal alan ve ekonomik alan ayrımında, devlet ve toplum bütünlüğü ile hukuk arasındaki ilişkiyi incelemek üzere ortaya çıktığı, takip eden tarihsel süreç içerisinde kapitalistleşmenin yoğunlaşmasıyla artan siyasal alan ve ekonomik alan ayrılığı çerçevesinde ise devleti, toplumdan soyutlayarak inceleyen bir disipline dönüştüğü, saf kapitalist paradigma çerçevesinde ortaya çıkan Siyaset Biliminin yayılışı ile birlikte ontolojik açıdan tartışılmaya başlandığı şeklindeki görüş verili olarak alınmıştır. Tarihsel süreç içerisinde gelinen son aşamada, Genel Kamu Hukukunun, Anglo Amerikan paradigmasına alternatif oluşturacak şekilde, devlet ve toplumun bütünsel algılandığı bir temelde, bu bütünlük ile hukukun ilişkisini inceleme nesnesi edinmesi yönünde öneri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genel Kamu Hukuku, Devlet, Hukuk, Anglo Amerikan Yaklaşımı, İnceleme Nesnesi

* Av. Dr., Ankara Barosu, ORCID: 0000-0003-3179-9794; onderpercin@onderpercin.com

Makale Gönderim Tarihi: 20.09.2022

Makale Kabul Tarihi: 3.12.2022

ANOTHER DISCIPLINE IN SEARCH OF STUDY OBJECT: GENERAL PUBLIC LAW

ABSTRACT

Social changes cause some disciplines to be questioned in the ontological manner. Such an occurrence for Public Administration during 1990's subjected to the article named "A Discipline in Search of Study Object: Public Administration" nowadays come into question for General Public Law (GPL), thus the study object of, and even need for existence of GPL be questioned. This study provides effort to answer the question of what should be the study object of GPL. In this context, the alternative view that GPL emerged to study the interaction between the law and integrity of state/society appeared after the early capitalization period of Prussia following feudal centralization, and by the effect of concentration of capitalism in the following historical process evolved to a discipline that studies state apart from society, being questioned due to domination of Political Science that emerged in context of capitalist paradigm taken as given, and a proposal is brought forward to determine a study object for GPL, at the final phase of the historical process, as an alternative to Anglo-American paradigm, on the basis of state/society integrity.

Keywords: General Public Law, State, Law, Anglo American Approach, Study Object

1. GİRİŞ

““Genel Kamu Hukuku”, adından başlayıp, kapsamına ve yöntemine kadar çeşitli açılardan tartışmalara yol açan “sorunlu” bir derstir.” (Aybay, 2017, s. x)

Mevcut bilimsel bilgi yapılanmasında, her disiplinin bir inceleme nesnesi temelinde var olduğu dikkate alındığında, bir disiplinin inceleme nesnesinin tartışılmaya başlanması, ancak, somut gerçekliğe dayandığında bir gereklilik olarak kabul edilebilir. Somut gerçekliğin önceki halindeki bir ihtiyacı karşılamak için ortaya çıkan bir disiplinin, somut gerçekliğin değişmesiyle o ihtiyacın yok olması sonucunda ortadan kalkması da gayet doğaldır. İhtiyaç devam etmekte ise yahut zaman içinde değişikliğe uğramış ise de bu ihtiyaç veya değişiklik tespit edilerek, disiplinin inceleme nesnesinin güncellenmesi gereklidir. Genel Kamu Hukuku açısından bu durum literatürde "Genel Devlet Kuramı disiplininin 20. yüzyıl başında yükselip yüzyıl ortalarından sonra giderek zayıflaması, bilim tarihinde disiplinlerin diyalektik bir evrim sürecini yaşadığının da ilginç bir örneğini oluşturmaktadır. Bilimsel disiplinler belirli tarihsel koşullarda ortaya çıkmakta, gelişmekte ve koşulların değişmesiyle zamanla yerini başka disipline bırakmakta ya da varlığını sürdürse bile önemli dönüşümlere uğramaktadır." (Özdek, 2019, s. 69) şeklinde ifade edilmektedir.

Bu çerçevede son dönemde Genel Kamu Hukukunun adeta diyalektik bir evrim süreci çerçevesinde artık yok olmaya yüz tuttuğu ileri sürülmekte (Özdek, 2019, s. 69), gerekliliği ve Anayasa Hukuku kürsüsüne dahil edilebilirliği tartışılmakta (Karadağ, 2019, s. 34), adından başlayıp, kapsamına ve yöntemine kadar çeşitli açılardan tartışmalara yol açan "sorunlu" bir ders olarak nitelendirilmekte (Aybay, 2017, s. x), Türkçe ders kitaplarının incelenmesi sonucunda "kitapların neredeyse hiçbirinin adı, içeriği ve sistematığı birbirine benzemiyor. Öyle ki bazı kitapların önemle ve sayfalarca üzerinde durduğu bir konuya diğerlerinde hiç değinilmemiş ya da tarihsel olarak konuların başlatıldığı ve bitirildiği zaman dilimleri farklı." (Karadağ, 2019, s. 35) şeklinde tespitlere ulaşılmaktadır. Diğer taraftan, benzer sorunların dersin doğum yeri olan Almanya'da da yaşandığı ve Almanya'da Genel Kamu Hukuku dersinin içeriğinin yeniden oluşturulduğu (Güngören Bulgan, 2019a, ss. 18-25; Aybay, 2019, s. vii) anlaşılmaktadır. Literatürdeki bu görüşlerin yanı sıra, öğrencilerin görüşleri de benzer eğilim göstermekte, öğrenciler arasında faydalı bulanlar olmakla birlikte, uygulamayla bağlantısı kopuk ve güncelliğini yitirmiş olarak nitelendirilenler de bulunmaktadır. (Atılğan, 2019, s. 60)

Bu çalışmada, Genel Kamu Hukukuna ilişkin söz konusu değerlendirmelerin nedeninin, kapitalist paradigmaya göre oluşmuş Anglo Amerikan ekolünün değerlendirmelere esas alınması olduğu yönündeki görüş (Perçin, 2021, s. 147) esas alınmakta; Genel Kamu Hukukunun nesnesinin ne olması gerektiği konusunda getirilmeye çalışılan öneri, bu görüş temelinde oturtulmaya çalışılmaktadır.

Bu çerçevede, aşağıda öncelikle çalışma alanının genel görünümü ve anılan görüş kısaca özetlenecek, ardından Genel Kamu Hukuku'nun benzer alanlarla ilişkisi incelenecek, akabinde, Genel Kamu Hukuku'nun inceleme nesnesinin ne olması gerektiğine ilişkin bir öneri getirilmeye çalışılacak, nihayetinde de getirilen önerinin muhtemel etki ve sonuçları açısından değerlendirilmesi yapılacaktır.

2. ÇALIŞMA ALANININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Devlet olgusu, akademik alanda, farklı kürsüler veya bölümlerde çeşitli uzmanlık dallarına ayrılmış şekilde, başlıca üç ana alanın inceleme nesnesidir. Bu alanlar Genel Kamu Hukuku, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi'dir. Türkiye'de olgu olarak devlet, 2. Dünya Savaşı sonrasında

kadar Genel Kamu Hukuku kürsülerinin konusu olmuştur. Genel Kamu Hukuku kapsamında devlet olgusu hukuksal açıdan incelenmektedir. Bununla birlikte burada söz konusu olan hukuk “pozitif hukuk” değildir. İnceleme daha geniş bir çerçeveye oturtulur. Bu çerçeve, günümüzde ayrı uzmanlık alanlarına dönüşmüş olan siyaset bilimi, siyasal düşünceler tarihi, siyasal antropoloji, siyaset felsefesi, kamu yönetimi, devlet kuramı, anayasa hukuku, idare hukuku ve hatta kamu maliyesi alanlarının tümünü kucaklamaya çalışan bir temele oturtulmuştur. Ancak, incelemenin bu kadar geniş bir temele oturtulması, disiplinin içerik, nitelik ve inceleme yöntemi açısından tartışmalara neden olmuş, bu tartışmalar, 2. Dünya Savaşı sonrasında “Umumi Amme Hukuku” dönemi kapanıncaya kadar devam etmiş, alanın başlıca ders kitaplarında da belli bir standarda ulaşılamamıştır. (Güler, 1994, s. 5)

2. Dünya Savaşı sonrasında, Anglo Amerikan ekolünün yayılışı kapsamında, üniversitelerdeki disiplinler yapılanmanın Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi ve Hukuk bağlamında kurgulanması, devletin bütün bir inceleme nesnesi olarak tanımlanmasına imkân vermeyecek şekilde gerçekleşmiştir. Bu kurguda, Hukuk tümüyle ayrı tutulmuş, devlet olgusu da yönetsel boyutu ve siyasi boyutu ayrılarak Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanlarının inceleme konusu sayılmıştır. Siyaset Bilimi siyasal sistem kavramı temelinde, siyasi sürece etki eden devlet dışı sosyal kurumları da kapsayacak bir içerik oluştururken, Kamu Yönetimi, “Umumi Amme Hukuku” birikimi yok sayılarak, örgüt kuramlarına dayalı bir içeriğe sahip olmuştur (Güler, 1994, s. 6-10).

Perspektifleri farklı olsa da Genel Kamu Hukuku, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi arasındaki bu inceleme nesnesi örtüşmesi, Genel Kamu Hukuku ile bazı kamu hukuku alanları arasında da mevcuttur. Bu alanlar Anayasa Hukuku ve İdare Hukukudur. Esasında Anayasa Hukuku ile İdare Hukuku arasındaki ayrım da güçler ayrılığı ilkesi ve 19. yüzyılın ikinci yarısındaki İdealizm akımının etkisine bağlanır. Buna göre, bir yandan güçler ayrılığı ilkesi yasama, yürütme ve yargı ayrımının belirginleştirilmesini gerektirmiş, diğer taraftan döneme hâkim olan İdealizmin etkisiyle hukuk alanları net olarak ayrı başlıklar altında isimlendirilmeye başlanmıştır (Stolleis, 2011, s. 10). Her ne kadar Anayasa Hukuku’nun alanı anayasayla, İdare Hukuku’nun alanı da idari teşkilatla sınırlı olsa da bu alanların devlet olgusu ile bağları nedeniyle, literatürde, Genel Kamu Hukuku ile bu alanlar arasında da inceleme nesnesi açısından bir örtüşmeden bahsedilmektedir. Bu çerçevede, Anayasa Hukukunun Genel Esasları ile Genel Kamu Hukuku arasında kesin bir sınır belirlemenin zor olduğu, aradaki farkın, konuların kavranışı olduğu tespiti ileri sürülmekte, bu tespitten hareketle, Genel Kamu Hukukunun Devlet Kuramı ve İnsan Hakları Hukuku’ndan oluştuğu ve bu iki alanın Anayasa Hukuku ile ilişkisinin içiçeliği, hatta bazı görüşlere göre İnsan Hakları Hukuku’nun Anayasa Hukuku’nun alt dalı olduğu dikkate alınarak söz konusu alanların ortak bir kürsü altında birleştirilmesi önerilmektedir (Karadağ, 2019, ss. 37-40). Diğer taraftan, İdare Hukuku ve Genel Kamu Hukukunun, devleti, farklı yönleriyle konu aldıkları, kaldı ki devlet olgusu ile bir şekilde ilgisi olmayan hukuk alanı hele ki Kamu Hukuku alanının zaten bulunamayacağı da literatürde ifade edilmektedir (Algan, 2019, s. 46).

Görüldüğü üzere, literatürde, Genel Kamu Hukukçuları, Genel Kamu Hukukunun içeriğinin netleştirilmesi ve ilgili diğer alanlardan ayrıştırılması için çeşitli kriterler ortaya koymaya çalışmaktadır.¹ Zira, Genel Kamu Hukukunun çalışma alanı genel görünüm olarak inceleme nesnesi açısından diğer disiplinlerle sınırı net olarak çizilemeyen bir durumda kabul edilmektedir (Perçin, 2021, s. 1).

¹ Ayrıntılı tartışmalar için bkz. **Türkiye’de Genel Kamu Hukuku Öğretiminin Geleceği Çalıştayı**, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa, 2019.

3. GENEL KABULE KARŞI ALTERNATİF YAKLAŞIM

Literatürdeki genel kabulde, Genel Kamu Hukuku, inceleme nesnesi açısından diğer disiplinlerle sınırı net olarak çizilemeyen ve içeriği de net olarak belirlenmemiş bir hukuk disiplini olarak kabul edilse de alternatif yaklaşımda, bu genel kanının, bilimsel bilgi yapılanmasının kapitalist paradigmaya göre oluşmuş Anglo Amerikan ekolünün ortaya koyduğu versiyonunun esas alınmasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Bu yaklaşımda konu, epistemolojik olarak nomotetik ve ideografik yaklaşımlar arasında bir dengeye kurmaya çalışan, tarihsel olgulara dayalı inceleme yöntemi çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu yaklaşıma göre, günümüzdeki devlet ve hukuk yapılarının oluşumları, feodalizmin çöküşü ve modern dönemin başından itibaren ele alındığında, her ne kadar “devlet” terim olarak her ülkede aynı şekilde kullanılsa da her ülkenin kendine özgü tarihsel koşulları çerçevesinde gerçekleşen olgular nedeniyle farklı devlet algısı bulunmaktadır. Bu devlet algısının oluşmasının temelinde de feodal dönemden modern döneme geçişteki toprak sahipliği yapısı belirleyicidir. Toprak sahipliği yapısının nicelik ve niteliğine göre temel olarak Kıta Avrupası ve Anglo Sakson/Amerikan şeklinde iki farklı ekolden bahsedilebilir. Kıta Avrupası ekolü feodal merkezileşmeyle, Anglo Sakson/Amerikan ekolünün ise kapitalist merkezileşmeyle karakterize olan devlet anlayışına sahiptir. Söz konusu yaklaşımda, devamlı, söz konusu ekollerin bilimsel bilgi yapılanmalarının da farklı olduğu, Genel Kamu Hukukunun feodal merkezileşme paradigmasına bağlı olarak ortaya çıkan bir hukuk disiplini olduğu, Siyaset Biliminin ise temelde kapitalist merkezileşme paradigmasına göre oluşan Anglo Amerikan bilimsel bilgi yapılanması sonucu ortaya çıkan bir alan olduğu ifade edilmektedir. Anglo Amerikan bilimsel bilgi yapılanmasında, kendisine kaynaklık eden Anglo Sakson yaklaşımında olduğu gibi ve Kıta Avrupası yaklaşımının tersine, hukukun değer yargılarına ilişkin kuramsal ve uygulamalı bir disiplin olarak konumlandırılmadığı, daha teknik bir alana indirgenildiği ileri sürülmektedir. Ancak, 2. Dünya Savaşı sonrasında ABD hegemonyası çerçevesinde Anglo Amerikan bilgi yapılandırmasının benimsenmesi sonucunda, feodal merkezileşme paradigmasına bağlı olarak ortaya çıkmış olan Genel Kamu Hukukunun sorunlu olarak görülmeye başlandığı belirtilmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımda, Genel Kamu Hukukuna ilişkin sorun olarak ortaya konulan nitelendirmelerin kaynağının, yapılan yorumlarda Anglo Amerikan bilimsel bilgi yapılanmasının esas alınması olduğu ileri sürülmektedir. *“Bir başka deyişle, Genel Kamu Hukukuna ilişkin bu nitelendirmeler, Genel Kamu Hukukunu ortaya çıkaran feodal merkezileşme çerçevesinde şekillenen paradigmayla uyumsuz olan kapitalist bilimsel bilgi yapılanmasının benimsenmesi ve benimsenen bu yapının bakış açısından yapılan değerlendirmelerin sonucudur.”* (Perçin, 2021, s. 148).

4. BİR İNCELEME NESNESİ ÖNERİSİ

Genel Kamu Hukukunun inceleme nesnesinin ne olabileceğine ilişkin bir öneri ortaya koymak için konunun tarihsel olgusal çerçevede geniş bir perspektiften ele alınması uygun bir yöntem olacaktır. Özellikle Genel Kamu Hukukunun ortaya çıkışında inceleme nesnesinin ne olduğu ve zamanla bu konuda meydana gelen değişikliklerin incelenmesi, günümüz için bir öneri ortaya koymaya imkân sağlayabilecektir.

Konu bu çerçevede ele alındığında, Genel Kamu Hukukunun, 18. yüzyılda Prusya’da feodal merkezileşme² sonucunda, devlet ve toplumun bütünleşik olarak algılandığı bir ortamda, devlet/toplum bütünleşikliği ile hukuk arasındaki ilişkiyi konu edinerek ortaya çıktığı tespiti (Perçin 2021, ss. 71-72) başlangıç noktası teşkil edebilecek bir argümandır. Bu tespit altı

² Feodal merkezileşme ile kastedilen, feodal sistemin yıkıldığı ancak kapitalistleşmenin gerçekleşmediği dönemde Kıta Avrupası ülkelerinde görülen, geçimlik üretim tarzı temelinde ortaya çıkan siyasi merkezi yapılarıdır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: PERÇİN, 2021, s. 30 vd.

çizilmesi gereken önemli bir unsur, Genel Kamu Hukukunun ortaya çıkışının, kapitalist merkezileşme değil, feodal merkezileşme sonucunda olduğudur. Dolayısıyla, Genel Kamu Hukuku Prusya’da ortaya çıkışındaki ilk haliyle, kapitalist paradigmanın, kapitalizmi doğal bir fenomen olarak zaman ve mekân üstü bir konuma yerleştirmesini benimsemesini. Ayrıca, yine Prusya’da ortaya çıkışındaki ilk haliyle, devlet ve toplumu birbirinden ayrı değil, bütünleşik bir olgu olarak kabul eder. Oysa, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, daha geniş perspektiften inceleme yapar gibi görünmelerine rağmen, devleti bir bütün olarak görmemektedir (Güler, 1994 s. 5). Bu noktada, bir sonraki adım, Genel Kamu Hukukunun ortaya çıkışında mevcut olan bu özellikler, aradan geçen sürede yaşanan toplumsal değişimlerden nasıl etkilenmiştir sorusunun cevaplanmasıdır. Bu konuda en belirleyici unsur kapitalistleşmedir. Yine tarihsel olgular temelinde Prusya incelendiğinde, 19. yüzyılın ilk yarısında kapitalistleşmenin kurumsal olarak bütünüyle tesis edildiği ve bunun sonucunda da kamu hukuku ve özel hukuk ayrımının ortaya çıktığı tespiti (Perçin, 2021, s. 72) önemlidir. Burada bahsi geçen kapitalistleşme, Prusya başta olmak üzere Kıta Avrupası’nda serfliğin kaldırılmasına yönelik kanunlarla hukuki zemine oturtulmuştur. Ancak, Türkiye’de Cumhuriyet öncesi dönemde her ne kadar geçimlik üretim ve serfliğe benzer bir sosyal yapı mevcut olsa da tam olarak serflik olarak adlandırılabilir bir yapı olduğu ifade edilemez. Öte yandan, Kıta Avrupası’nda serfliğin kaldırılması ile eş anlı olarak medeni kanunun yürürlüğe konulması ile özel hukuk kişinin hak sahibi hukuki sūje olarak, taşınır ve taşınmazların da özel mülkiyete konu hukuki obje olarak düzenlenmesi, kapitalist piyasanın temel hukuki unsurlarını oluşturmuştur (Perçin, 2021, s. 24). Bunun Türkiye’deki karşılığı kısmen Mecelle-i Ahkam-ı Adliye ve tam olarak Türk Medeni Kanunu olarak kabul edilebilir (Karahasanoglu, 2011, s. 118). Ancak, her ne kadar hukuki alt yapı tam olarak Türk Medeni Kanunu ile kurulmuş olsa da Türkiye’de geçimlik üretimin 1950’lerde dahi baskın üretim tarzı olduğu, 1980’li yıllara dek Türkiye tarımında egemen üretici tipolojisinin küçük meta üreticiliği olduğu, ancak 1980’lerden sonra tarımsal üretimde piyasa için üretimin önemli bir ağırlık kazandığı (Teoman, 2001, ss. 43-46) dikkate alındığında, Türkiye’de Prusya ve diğer Avrupa ülkelerindekine benzer bir toplumsal kapitalist dönüşüm yaşandığının ifade edilmesi pek mümkün görünmemektedir. Hem Kıta Avrupası ekolünde hem de Anglo Sakson/Amerikan ekolünde yaşanan toprak mülkiyetinin dönüşümü Türkiye’de gerçekleşmemiştir. “...Türkiye’de toprak mülkiyetinin küçük toprak sahiplerinden büyük toprak sahiplerine satılması sonucu ortaya çıkan bir mülksüzleşme sürecinden ve kapitalist-ücretli emekçi kutuplaşmasından söz edebilmek mümkün görünmemektedir.” (Teoman, 2001, s. 53) Bu çerçevede, Türkiye’nin çok geç kapitalistleşen (Ercan vd, 2008, s. 250) ve merkez ülkelerle kıyaslandığında da göreceli olarak daha az kapitalistleşmiş bir yarı-çevre ekonomi niteliğinde olduğu (Akçoraoglu, 2019, s. 558) dikkate alındığında, Genel Kamu Hukukuna, ortaya çıkışında mevcut olan toplumsal durum benzeri şekilde kapitalist paradigmanın kabulleri dışında, “devlet ve toplumu bir bütün olarak kabul ederek bu bütünlük ile hukuk arasındaki etkileşimin incelenmesi” şeklinde bir inceleme nesnesi önerilmesi mümkün görünmektedir. Bir başka deyişle, Genel Kamu Hukuku’nun ana akım yaklaşımdaki “devleti hukuksal olarak inceleme” şeklinde ifade edilen içerik yerine, “devlet ve toplumu bütünleşik olarak algılayan bir yaklaşımda, bu bütünleşikliğin hukuk ile etkileşimini” incelemek şeklinde ifade edilebilecek bir alana odaklanması mümkün görünmektedir.

5. DEVLET VE TOPLUM BÜTÜNLEŞİKLİĞİ

Bu aşamada, devlet ve toplumun bütünleşik olarak algılanmasından kastedilenin ne olduğunun netleştirilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bütünleşikle kastedilmek istenen, esasında kapitalist paradigmanın iki temel kabulünün reddidir. Bu iki kabul, “bireysel haklar temelinde siyasal ortaklık” olarak devlet anlayışı ve “siyasi alan ve ekonomik alan ayrımı”dır. Esasında bu iki kabulün temeli de kapitalist paradigmanın birey anlayışına dayanır. Kapitalist paradigma “bireyden hareketle toplum ve devleti kurarken, bir anlamda tüme varıma benzer

bir yöntem sergilerken; kamu hukuku paradigması, devletin ve toplumun dahi ayrı olmadığı bütünleşik bir yapıdan hareket etmekte, bir anlamda tümenden gelime benzer bir yöntem sergilemektedir.” (Perçin, 2015, s. 70).

Kapitalist paradigmada birey, piyasa aktörü olarak ele alındığında, kavramlaştırılması *homo economicus* olarak adlandırılır. Bu kavram temel olarak Adam Smith’in ortaya koyduğu varsayımı esas alır. Buna göre, bireyler kararlarını alırken çıkarlarını maksimize edici rasyonel davranış kalıplarını kullanırlar (Önder, 2003, s. 29). Bu birey kurgusunda, insan, davranışının temeli rasyonel olan, kişisel ve maddi kazanç öncelik veren, özgür kararlar alabilen ve bunları özgür iradesi ile uygulayan bir varlık olarak kabul edilir (Heywood, 2007, s. 61). Bu varsayım, Liberal İdeolojinin sonraki zaman düşünürleri tarafından da benimsenmiş ve çeşitli şekillerde geliştirilmiştir. Liberal İdeoloji içerisinde bu kabulün eksikliklerinin olduğu yönünde görüşler olmakla birlikte, bu eksiklikleri giderme yöntemi olarak paradigma değişikliği yerine ek kavramlarla geliştirme yoluna gidilmektedir. Neo-Liberal dönemde asil-vekil kuramı (principal-agent theory) bu yönde bir çabanın ürünü olmakla birlikte, temelde “homo economicus” varsayımına dayanmaktan kurtulamamıştır (Perçin, 2015, s. 39).

Ancak, bu kabul, Türkiye gibi tam olarak kapitalistleşmemiş ülkelerin toplumsal gerçekliğinde kendisine somut bir karşılık bulamamaktadır. Bu tür toplumsal yapılarda, birey algısı, birey temelli tikel değil, toplum temelli tümel bir soyutlamaya dayanır. Bu soyutlamada, birey, biyolojik varlık olarak insan türüne aitlik temelinde, toplumun bir parçasıdır. *“Bu nedenle bireyin toplum içindeki konumunda öznel farklılıkların etkisi avantaj olarak öne çıkarılmaz. ... kamu hukuku paradigmasında bireyin toplumsal konumu için insanlık onuru (Çeçen, 2009, s. 107) ile bağdaşan bir alt sınır çizilir ve bireyin beceri, yetenek ve bilgisi gibi öznel ve özgül artıları ve eksilerine bakılmaksızın bu haklara doğuştan sahip olduğu (Çeçen, 2009, s. 129) kabul edilir.”* (Perçin, 2015, s. 71). Görüldüğü üzere, kapitalist temelli Anglo Sakson/Amerikan birey algısına alternatif olarak, psikolojik ve biyolojik boyutları ve toplumla karşılıklı etkileşimi de dikkate alınan bir birey algısı ortaya konulması mümkündür.³

Bu alternatif birey algısı, Genel Kamu Hukuku’nun “bireysel haklar temelinde siyasi ortaklık olarak devlet” anlayışı yerine alternatif bir devlet algısı koymasını mümkün kılar. “Sivil Ortaklık” veya “Sivil Devlet Anlayışı” olarak da adlandırılan bireysel haklar temelinde siyasi ortaklık, bireylerin kendi çıkar ve değerlerini özgür olarak sürdürmelerini sağlayan bir siyasi ortam öngörür. Bireylerin kendi çıkar ve değerlerine göre belirledikleri amaçları ile devletin amaçlarının uyumlu olması söz konusu değildir. Hukuk kuralları biçimsel ilişkin düzeyinde olup, bir amaç olmaktan ziyade başkasının özgürlüğüne zarar vermeyi engelleyen bir sınır olarak kurgulanmıştır (Akbulut, 2007, s. 366). Sivil devlet anlayışına alternatif olabilecek bir yaklaşıma temel olarak, Prusya’da ortaya çıkan “amaçsal devlet” alınabilir. Bu yaklaşım devleti, bireylerin sürekli bir amaç ile uyumlu olarak, varlıklarını sürdürmek için katıldıkları siyasal ortaklık olarak kabul eder. *“Devletin rolü, amaçları başarmak için insani ve fiziki kaynakların, amaçları doğrultusunda kullanılmasını sağlamaktır.”* (Akbulut, 2007, s. 363). “Amaçsal devlet” olarak adlandırılan bu yapının tarihteki en belirgin örneği olarak 18. yüzyıldaki Prusya devleti verilir. Söz konusu dönemde Prusya, tarımı, sanayiyi, iç ve dış ticareti

³ Literatürde liberal birey anlayışına karşı, Marksizm’e dayanmadan alternatif bir tez getiren komüniteryanizm öne çıkan bir yaklaşımdır. 1980’lerde ABD’de antiliberalizmin en popüler şekli olarak gelişmiş olan bu yaklaşım, klasik liberalizm ile kolektivizm arasında orta yol bulmaya çalışan sosyal bir teori olarak tanımlanmaktadır ve temel olarak liberalizmin bireycilik ve özgürlük kavramlarını algılayışını eleştirir. *“Bu yaklaşıma göre, liberalizmin temelindeki ben algılayışının, değeri kendinden menkul ve her eşeye önceliği olan bir kavram olarak özgürlüğe temel teşkil ettiği iddiası doğru değildir.”* PERÇİN, 2015, S. 71. Çalışma açısından kapitalist paradigmanın birey algısının genel hatlarıyla açıklanması ve alternatif kurgununun açıklanması yeterli olduğundan bu konuda ayrıntıya girilmekten kaçınılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aktaş, 2002, s. 3-4.

ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. 19. yüzyılda nüfus artışı karşısında ise devlet, ek olarak yönetilenlerin yaşamını daha ayrıntılı yönetme sorumluluğunu da üstlenmiştir. Ancak, bu yaklaşımda bireyler, yönetime zorla boyun eğdirilen özneler değil, önemli devlet amaçlarını gerçekleştirmek için, devlet ile amaç birliği içinde çalışan kaynaklar olarak görülmüştür. Anılan dönemde amaçsal devletin politik ekonomi açısından yansıması olan Kameralistler, üç temel hedef ortaya koymuştur. Bunlar, toprakların ekilmesi ve geliştirilmesi, mevcut sistemin zenginliği ile ülkede üretilen ürünlerin artırılması için olası her yolun bulunması ve yönetilenlerin kapasite ve niteliklerinin gözetilmesidir. Tarihsel olarak Prusya'nın amaçsal devlet vizyonu, her yurttaşın araçlarına ve konumuna göre topluluğun refah ve güvenliğinin artırılmasıyla yükümlü olmasıdır. Bireylerin hakları genel refahın geliştirilmesi ile çakıştığına, genel refaha öncelik tanınır. Amaçsal devlet anlayışında mantığın gücüne sıkı bir bağlılık ve ussallık vardır. Devlet, belirli amaçları sürekli olarak gerçekleştiren bir oluşum olarak konumlandırılır, bilim de bu amaçların gerçekleştirilmesini sağlayan bir araçtır. Bilimsel bilgi üretimi devletin amaçlarını başarmak için teknoloji ve diğer yenilikleri sağlar. Dolayısıyla, sosyal bilim de devletle ilgili sorunları çözmek için gerekli reformları belirleyen bilgiyi üretir. “Kısaca, amaçsal devlet bakış açısının iki koşulundan söz edilebilir: 1. Siyasal gücün devlette yeterli düzeyde merkezileşmiş olması 2. Liderlerin ve kamu yöneticilerinin yeterli bilgi düzeyine sahip olmaları zorunluluğu.” (Akbulut, 2007, ss. 364-365).

Siyasal alan ve ekonomik alan ayrımı da Genel Kamu Hukuku'nun Anglo Sakson/Amerikan paradigmasına, devlet ve toplum bütünleşikliği bağlamında alternatif getirebileceği önemli bir kavramdır. Literatürde genel olarak, siyasi alan ve ekonomik alan ayrımının, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte ekonomik alanın siyasi alandan ayrılmaya ve kendi kuralları ile işlemeye başlaması ile ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Akbulut, 2005, ss. 15-17). “Bunun bir yansıması da toplumsal yaşamın sadece siyasi iktidar sahiplerinin kontrolünde olmaktan çıkıp herkesin müdahale edebileceği bir alan haline gelmiş olmasıdır.” (Savut, 2016, s. 21). Ancak, genel kabulden farklı olarak, her ne kadar kapitalizm siyasi alan ve ekonomik alan ayrımı için temel teşkil etse de bu ayrımın esas ortaya çıkışının, siyasi temsil ile toprak mülkiyeti arasındaki ilişkinin ortadan kalkması sonucunda ABD’de gerçekleştiği ve Politik Ekonominin, Siyaset Bilimi ve Ekonomi Bilimi olarak ikiye ayrılmasının da bunun bir yansıması olduğu, ilk kapitalistleşen ülke olan İngiltere’de ise Lordlar Kamerasına üyelik hakkının toprak mülkiyeti ile bağlı olmasının 1999 yılına kadar devam etmesi nedeniyle bu ayrımın çok belirgin olmadığı ve paralel şekilde Siyaset Biliminin de İngiltere’de ayrı bir bilim dalı olmadığı yönünde görüşler de mevcuttur (Perçin, 2021, s. 113). Bu çerçevede, kapitalist paradigmaya bağlı olarak ortaya çıkan Anglo Amerikan yaklaşımındaki siyasi alan ve ekonomik alan ayrımının ve bunun paralelinde Siyaset Bilimi ve Ekonomi Bilimi ayrımına alternatif olarak, siyasi alan ile ekonomik alan arasındaki etkileşimi reddetmeyen bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi mümkün görünmektedir. Bu yaklaşım, Politik Ekonominin 18. yüzyılda ortaya çıktığı dönemdeki yaklaşımı ile büyük ölçüde örtüşmektedir (Perçin, 2021, s. 34). Ancak, günümüze gelindiğinde, aradan geçen sürede, Politik Ekonominin birbirinden farklı içerikleri olan versiyonları ortaya çıkmıştır. Günümüzde Politik Ekonomi, kimi görüşlerde kapitalizmin üst kavramı olarak tanımlanmakta (McGrath, 2018, s. 1), kimi görüşlerde adaleti ve ortak faydayı sağlamak için bir bütün olarak kamusal yapının nasıl organize edilmesi gerektiğini inceleyen disiplin şeklinde tanımlanmakta (Corrado ve Solari, 2009, s. 9), kimi görüşler ise tarihsel maddeciliğe dayalı yöntemsel boyutunu ön plana çıkarmaktadır (Özdemir vd., 2019, s. 15). Politik Ekonomi 18. yüzyılda ortaya çıktığında, siyasi merkezileşme ve kapitalizmin gelişmesi ile birlikte temel olarak insan ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşanan çok büyük boyutlu dönüşümü anlamak ve yönetmeyi sağlamayı amaç edinmişti. Bu dönüşüm hem insan ihtiyaçlarının doğasında hem de bu ihtiyaçları tatmin eden emtianın üretim ve dağıtımında meydana gelmişti (Caporaso ve Levine, 2003, s. 1). Dolayısıyla, günümüzde, siyasi alan ve ekonomik alan ayrımına ve buna paralel olarak Siyaset Bilimi ve Ekonomi Bilimi ayrışmasına

karşı Politik Ekonomi alternatif bir seçenek olarak düşünülebilecektir. Ancak, aradan geçen sürede psikoloji, biyoloji ve insanla ilgili diğer bilimlerde yaşanan gelişmelerle birlikte güncellenecek bir içerikte Genel Kamu Hukukunun devlet ve toplum bütünlüğünün hukuk ile etkileşimini incelemesinde destek sağlayan bir alan olarak kurgulanması mümkün görünmektedir. Bu yaklaşımda, Politik Ekonomi, devlet ve toplum bütünlüğünün refahın artırılması amacı için nasıl organize olması ve faaliyet göstermesi gerektiğini inceleme nesnesi olarak alırken, Genel Kamu Hukuku da bu amaca ulaşılmasında devlet ve toplum bütünlüğü ile hukuk arasındaki etkileşimi inceleme nesnesi olarak alacak, bu amaca ulaşılması için hukukun ne şekilde kurgulanması ve uygulanması gerektiğini araştıracaktır. Böylece Genel Kamu Hukuku inceleme nesnesi çerçevesinde hukuki uygulamaların devlet ve toplum bütünlüğünden etkilenmesi ve onu etkilemesine ilişkin geri bildirimleri de birinci elden alarak hem hukuk kurallarının içerik ve şekline ilişkin, hem de yargının bir bütün olarak ideal işleyişine ilişkin bilgi üreten bir alan olacaktır. Bu bilginin üretiminde ise devleti toplumdan ve diğer alanlardan soyutlanmış bir şekilde değil, tam tersine, ilgili tüm alanlarla birlikte değerlendirecek geniş bir inceleme imkanına sahip olacaktır. Örnek olarak, Genel Kamu Hukuku, birey davranışlarını, İktisat Biliminin “homo economicus” varsayımı yerine Psikoloji ve Biyoloji Bilimleri ile ortaya konulan insan kurgusunu toplumsal etkileşimiyle birlikte esas alarak inceleyebilecektir. Bir başka örnek olarak, Genel Kamu Hukukunun, adalet olgusunu, Siyaset Bilimi çerçevesinde ortaya konulan “tarihin ilk çağlarından beri” şeklindeki klasik ifade ile başlayan ve Antik Yunan’daki düşünürlerin perspektiflerine sıkışmış, toplumsal ve tarihi gerçeklikten kopacak kadar yoğun idealist yaklaşımlar çerçevesinde değil, Tarih, Arkeoloji, Antropoloji ve Biyoloji gibi bilimleri de kapsayan disiplinlerarası çalışmaların ortaya koyduğu şekilde, adalet olgusunu sadece insanlarda değil diğer primatlarda da görülen bir olgu olarak kabul eden biyolojik yaklaşımları (Brosnan, 2013, s. 10422) dahi dikkate alarak, ilgili tüm alanlarda üretilen bilimsel bilgileri esas alarak incelemesi mümkün olacaktır.

6. GENEL KAMU HUKUKUNA BİR AMAÇ YÜKLENEBİLİR Mİ?

Hukukun bir bilim olup olmadığı, bilimsel bilginin üretiminde disiplinlere amaç yüklenip yüklenemeyeceği konuları başlı başına ayrı birer çalışmaya konu olacak içerikte olduğundan, bu çalışmada bu tartışmalara girilmeden, Genel Kamu Hukuku disiplinine nasıl bir amaç yüklenebileceği konusunda görüşler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede, başlangıç noktası olarak Genel Kamu Hukukunun ortaya çıkışını gerektiren ihtiyacın tespiti alınabilir. Literatürde farklı görüşler olmakla birlikte, tarafımızca benimsenen görüşe göre, Genel Kamu Hukuku, 18. yüzyılda Prusya’da feodal merkezleşmenin gerçekleşmesinden sonra kapitalistleşmenin ve siyasi alan ve ekonomik alan ayrımının yeni belirginleşmeye başladığı dönemde, Politik Ekonomi ile birlikte, devlet yönetiminde ortaya çıkan sorunlara çözüm amacıyla ortaya çıkmıştır. “*Bu bağlamda, Politik Ekonomi, toplum-devlet bütünlüğünün refahla ilişkisini incelerken, Genel Kamu Hukuku, toplum-devlet bütünlüğünün hukukla ilişkisini konu edinmiştir.*” (Perçin, 2021, ss. 70-71). Söz konusu dönemde, feodal merkezleşmenin etkisiyle siyasi yönetimin coğrafi sorumluluk alanı, Feodal dönemdeki parçalı yapının bütünlüşmesi sonucunda, derebeylerin küçük ölçekli topraklarını aşarak, özellikle Vestfalya Anlaşması ile kabul edilen çok daha geniş çaplı ülke sınırlarına yükselmiştir. Dolayısıyla, artık “polis” terimi Antik Yunandaki “şehir” anlamı yerine “ülkenin tamamı” anlamına gelecek bir içerik kazanmıştır. Politika da ülkenin tamamıyla ilgili konular anlamına evrilmiştir. “Ekonomi” teriminin günümüz Türkçesindeki “geçim” ve “ev geçimi” gibi anlamlara geldiği dikkate alındığında, Politik Ekonominin ülke çapındaki geçimin nasıl olacağına ve refahın nasıl artırılacağına ilişkin sorunları çözmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır (Perçin, 2021, ss. 37-38). Genel Kamu Hukuku’nun orijinal dili olan Almanca’daki karşılığı “Allgemeine” teriminin de tüm Alman prensliklerini kapsayan bir anlam taşıdığı (Güngören Buldan, 2019b, s. 43) dikkate alındığında, Genel Kamu Hukuku’nun ortaya çıkışında, ülke

çapında toplumsal refahın artışı için hukukun ne şekilde kurgulanması ve uygulanması gerektiğine ilişkin sorunları çözmeyi amaçladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

“Genel Kamu Hukuku’nun ortaya çıktığı dönemdeki amacı, günümüzde Türkiye açısından ne kadar uygulanabilir durumdadır?” sorusuna cevap verebilmek için, yukarıda bahsedilmiş bulunan Türkiye’nin kapitalistleşmesinin geç oluşumu ve yoğunluk olarak düşüklüğü ve bunlara bağlı olarak devlet algısının da Anglo Sakson/Amerikan tarzı “bireysel haklar temelinde sivil ortaklık”tan ziyade “amaçsal birlik” şeklinde olduğu hususlarının hatırlatılması yerinde olacaktır. Bu çerçevede, bir yarı-çevre ülke olarak nitelendirilen toplumsal yapı için, Genel Kamu Hukuku’nun ortaya çıkışındaki amacın günümüzde uygulanabilir olduğu düşünülmektedir. Kaldı ki merkez-çevre teorisi çerçevesinde merkez ülkelerden Almanya’nın kapitalistleşmesinin devlet eliyle gerçekleştiği, merkezi gümrük, ticaret ve sanayi düzenlemelerinin bu konuda önemli olduğu (Özdemir, 2016, s. 24) hususu da bu düşünceyi destekleyici bir sav olarak kabul edilebilir. Ancak, Genel Kamu Hukuku’na yönelik ülke çapında toplumsal refahın artışı için hukukun ne şekilde kurgulanması ve uygulanması gerektiğine ilişkin sorunları çözüme şeklinde belirlenen amaçtaki refahtan kastın, sadece maddi anlamda bir kavram olmadığına altının çizilmesi gereklidir. Zira, refah sadece maddi anlamda algılanırsa, Genel Kamu Hukuku’na yönelik belirlenen amaç salt maddi bir temele indirgenmiş olmakla, haklı olarak, eleştirilebilecektir. Kaldı ki bu yaklaşım bu yönüyle kapitalist paradigmanın toplumsal ve psikolojik unsurlardan soyutlanmış salt maddi çıkar odaklı “homo economicus” kurgusu ile de benzeşecektir. Burada bahis konusu edilen “refah” Türkçe karşılığı gönenç olan ve psikoloji dahil metafizik anlamda rahatlığı da içeren (TDK Sözlük, Erişim Tarihi 19.09.2022) anlamdaki kavrama işaret etmektedir. Bu anlam tartışması, konuyu, Genel Kamu Hukuku’nun inceleme yöntemine getirmektedir. Zira, sadece maddi değil psikoloji dahil metafizik anlamda rahatlığı da sağlamanın yöntemi, Genel Kamu Hukukunun hali hazırda kullandığı inceleme yöntemi ile uyumlu bir içerik taşımamaktadır.

7. GENEL KAMU HUKUKU İÇİN NASIL BİR İNCELEME YÖNTEMİ BENİMSENEBİLİR?

Genel Kamu Hukuku sadece inceleme nesnesi açısından değil, yöntem açısından da sorunlu bir alan olarak kabul edilmektedir (Aybay, 2017, s. 11). Buna göre, Genel Kamu Hukuku derslerinde 1940’lı yılların ortalarından 1960’lı yıllara kadar, ders malzemesi olarak kullanılan kitaplarda, temel olarak, çok sayıda yazarın, devlet olgusunun çeşitli yönleriyle ilgili doğrudan ya da dolaylı görüşleri, tarihsel ve mekânsal bağlantı olmaksızın sıralanmak suretiyle anlatılmıştır. Bu anlatımlarda, genel eğilim, soyut, gerçeklikten, toplumsallıktan, tarihsel olgulardan kopuk bilgi yığınlarına odaklanmak, somut olarak tarihsel gerçeklik, görüş ortaya koyan kişinin kendisine ve içinde bulunduğu koşullara ilişkin bilgilere yer vermemek, ağırlığı daha çok eski dönemlerdeki fikir akımlarına verip, göreceli olarak yakın dönemlerdeki çok önemli küresel olayları önemsememek şeklindedir. Buna örnek olarak, “Ordinaryus Profesör” unvanı taşıyan Recai Galip Okandan’ın bir yandan, kişisel sohbetlerinde endüstri devrimini alay konusu yapmak için “*O da ne demek? Makinalar kalkmış da devrim mi yapmış?*” şeklinde beyanda bulunurken, diğer taraftan, bir Umumi Amme Hukuku kitabına ilişkin olarak Roma dönemindeki Stoacılık akımına ve Romalı Hukukçuların Genel Kamu Hukukunun gelişimine sağladıkları etkilere değinilmemesini eleştirmesi verilmektedir (Aybay, 2017, s. 12). Bu inceleme yönteminin Genel Kamu Hukukunu getirdiği nokta, İlkçağdan başlayarak yüzlerce kuramı öğrenmek zorunda kalan öğrenci/okuyucunun, ilk açıklanışında sezgisel olarak yerinde ve çok doğru tespitler yapar şekilde algıladığı kuramın, bir sonraki kuramla yıkılması sonucunda, “*devlet olgusunun açıklanmaz bir kavram olduğunu*” kabullenmek zorunda kalması olmuştur (Mumcu, 2000, s. viii).

Yöntem konusundaki bu yaklaşım, kapsam açısından da her yazarın kendisine göre bir belirleme yapmasına neden olmuş ve Genel Kamu Hukukuna ilişkin bir kapsam birliğinin oluşmasını da engellemiştir. Türkçe ders kitaplarının incelenmesi sonucunda “kitapların neredeyse hiçbirinin adı, içeriği ve sistematigi birbirine benzemiyor. Öyle ki bazı kitapların önemle ve sayfalarca üzerinde durduğu bir konuya diğerlerinde hiç değinilmemiş ya da tarihsel olarak konuların başlatıldığı ve bitirildiği zaman dilimleri farklı.” (Karadağ, 2019, s. 35) sonucuna varılmaktadır. Ayrıca, bu sıkıntının yalnız Türkiye’de değil, dersin doğum yeri olan Almanya’da da yaşandığı, Almanya’da Genel Kamu Hukuku dersinin içeriğinin yeniden oluşturulduğu (Aybay, 2019, s. vii) anlaşılmaktadır (Perçin, 2021, s. 138).

Bu durumda, “Yazarların içinde yaşadıkları, görüşlerini geliştirdikleri ortamın siyasal/sosyal/ekonomik özelliklerine ve o ortam içindeki kişisel durumlarına hiç değinilmeksizin, devlet konusundaki görüşlerinin birbiri ardına sıralanması” (Aybay, 2017, s. 13) şeklinde ifade edilebilecek mevcut yöntem yerine benimsenecek yöntemin, bu eksikleri ortadan kaldıracak nitelikte olması gerektiği açıktır. Söz konusu eksikliklerin giderilmesi demek, epistemolojik açıdan “literatürde ana akımda benimsenen nomotetik yaklaşımla ortaya konulan soyutlamaların ve kavramların ideografik yaklaşım açısından eleştirilerek, ilgili soyutlama ve kavramın tarihsel ve olgusal bağlamına göre her iki yaklaşım arasında optimum bir nokta” (Perçin, 2021, s. 4) benimsenmesi şeklinde tarihsel ve olgusal temelde bir yöntemin uygulanması anlamına gelecektir. Diğer taraftan, Anglo Amerikan yaklaşımından farklı olarak, tüm toplumsal ve siyasi yapıyı, İktisat ve Siyaset Bilimi temelinde *ceteris paribus* soyutlamaya dayalı “birey” üzerine değil, fiziki ve metafizik varlığı ile “insan” üzerine kurması da bu yöntemin önemli bir unsuru olacaktır. Bu bağlamda, “insan”ın hukuk karşısındaki tepkilerinin, fiziki ve metafizik alanlarda ölçülmesi, öngörülmesi ve gerekli verilerin elde edilmesinde, Psikolojiden Biyolojiye insanla ilgili her alanda üretilen bilimsel bilgiden yararlanılması mümkün olacaktır.

8. ALTERNATİF ÖNERİNİN SAĞLAYACAĞI AÇILIMLAR

Yukarıda ortaya konulmaya çalışılan alternatif öneri kapsamında, Genel Kamu Hukukuna nasıl açılımlar sağlanabileceği, alternatif önerinin sağlamanın yapılması açısından öne çıkan bir husustur. Bu çerçevede, öncelikle “devlet ve toplumu bütünleşik olarak algılayan bir yaklaşımda, bu bütünleşikliğin hukuk ile etkileşimini” incelemek şeklinde ifade edilebilecek bir incelenme nesnesi, Genel Kamu Hukukuna, hukukun bütün alanları ile diğer tüm bilimlerin arasında bir köprü vazifesi görme şeklinde bir konum sağlayacaktır. Zira, devlet ve toplum bütünleşikliği ile hukuk arasındaki etkileşim iki taraflı bir ilişkiyi ifade ettiğinden, devlet ve toplum bütünleşikliğine ilişkin hukuk dışında bilgi üreten ve sonuç doğuran her alanın hukuka etkisi ve hukukun mevcut yapısından kaynaklanan ve hukuk dışı alanları etkileyen her unsur Genel Kamu Hukuku’nun inceleme alanında kalacağından, söz konusu köprü vazifesi konumu oluşacaktır. Halihazırda bu konumda bir hukuk alanı bulunmadığından, hukuk ve devlet ve toplum bütünleşikliğine ilişkin diğer alanlar arasında karşılıklı etkileşim açısından bir eksiklik bulunmaktadır. Bu eksiklik pek çok hukuki kurumun tesisinde açıkça görülebilir. Buna güzel bir örnek, Bölge Mahkemeleridir. Bilindiği üzere, Türkiye’de Bölge İdare Mahkemeleri 1982 yılında yürürlüğe giren 2576 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Ancak, Bölge Adliye Mahkemeleri, uygulamaya geçişleri ertelense de 2004 yılında yayınlanan Kanunla düzenlenmiştir. Bu noktada, mevcut durumda herhangi bir hukuk alanı, “Neden bölge idare mahkemeleri 1982 yılında kurulurken bölge adliye mahkemeleri de o tarihte kurulmadı?” ya da “Neden bölge idare mahkemeleri 1982 yılında kuruldu ancak bölge adliye mahkemeleri 2004 yılında kuruldu?” şeklindeki soruların yanıtlarını cevaplayacak içeriğe sahip değildir. Bu sorular cevaplarını, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanlarında bulmakla birlikte, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanlarına, bölge idare mahkemelerinin kuruluşuyla amaçlanan hedeflerin hukuk

uygulanmasında gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin geri bildirim sağlayacak bir hukuk alanı da bulunmamaktadır. Bu durum, Anglo Amerikan bilimsel bilgi yapılanmasında hukukun yerleştirildiği, “değer yargılarına ilişkin kuramsal çalışma yapan değil, uygulama yönü ağır basan, değer yargısı belirleyen teorik değil, mevzuatı yorumlayan ve uygulayan teknik” (Perçin, 2021, s. 105) konumun benimsenmesinin sonucudur. İşte Genel Kamu Hukukuna önerilen inceleme konusu, bu açıdan, hem mevcut Anglo Amerikan paradigmasının dışına çıkılmasına hem de hukuk ve hukuk dışı bilimsel bilgi üreten alanlar arasında karşılıklı geri bildirimle dayalı bir iletişim kurulmasına imkân sağlayacaktır.

Genel Kamu Hukukuna bu şekilde bir köprü konumu verilmesi ve hukukun tüm alanları ile ilgi kurulabileceğinin ifade edilmesi ilk bakışta iddialı bir sav gibi gelebilir. Hukuk eğitiminin günümüzdeki yapısı dikkate alındığında, bu eğitim çerçevesinde şekillenen bakış açısından böyle bir izlenimin doğması olağandır. Ancak, esasında hukukun da devlet ve toplum bütünlüğü bağlamında kendi içinde bir bütün olduğu gerçeği dikkate alındığında, Genel Kamu Hukukunun hukukun tüm alanlarıyla ilgisinin bulunduğu bir gerçekliktir. “Sonuç olarak devlet müessesesiyle bir şekilde ilgili olmayan hukuk alanı, hele ki Kamu Hukuku alanı zaten bulamazsınız.” (Algan, 2019, s. 46). Buna güzel bir örnek Yargıtay Hukuk Dairelerinin iş bölümü ile Genel Kamu Hukuku arasındaki ilişkidir. Devleti inceleyen Genel Kamu Hukuku ile Yargıtay Hukuk Daireleri arasındaki iş bölümünü düzenleyen Yargıtay Büyük Genel Kurulu Kararı arasında nasıl bir bağ olabilir? Bu sorunun cevabı, Yargıtay Büyük Genel Kurulunun 23.01.2020 tarihli ve 2020/1 sayılı Kararının 14. maddesindeki düzenleme üzerinden cevaplanabilir. Genel Kamu Hukuku’na yukarıda açıkladığımız içerik, amaç ve yöntemin kazandırılması halinde, Yargıtay Büyük Genel Kurulu Kararının anılan maddesinin, Genel Kamu Hukuku açısından, mevcut devlet yapısına uygun olup olmadığı yönünde değerlendirme yapılması mümkündür. Şöyle ki, anılan 14. maddede, Yargıtay 22. Hukuk Dairesi ve 9. Hukuk Dairesi arasındaki iş bölümü Türkiye’deki illerin coğrafi olarak iki gruba ayrılması ve her Dairenin aynı konuda bir gruptan sorumlu olması şeklinde düzenlenmişti. Bir başka deyişle, İş Hukukuna ilişkin temyiz incelemesi yapan iki dairenin görev alanı konu bakımından değil, yer yönünden yetki farklılığına göre kurgulanmıştı. Ancak, 22. Hukuk Dairesi ile 9. Hukuk Dairesi, belirsiz alacak davası açılabilmesinin şartlarında farklı içtihatlar ortaya koymuştu. Daha sonra anılan iki daire 9. Hukuk Dairesinin çatısı altında birleştirilmiş, alınan ilke kararı çerçevesinde farklı görüş olan konuda, 22. Hukuk Dairesi’nin görüşü benimsenmiştir. Bununla beraber, coğrafi farklılığa bağlı olarak 9. Dairenin görüşüne güvenerek, dosya 22. Daireye düşseydi temyiz etmeyecek olanlar açısından “sürpriz karar verme yasağı” şeklinde bir hukuki kurum oluşturularak, iki dairenin birleşmesinden önce dairelere gelen davalarda, iki daire birleşmesine rağmen, hangi dairenin görevine giriyor ise o dairenin görüşüne göre karar verileceği hüküm altına alınmıştır (Y. 9. H.D., 14.09.2020, E. 2016/26476, K. 2020/7547). Açıklanan bu süreç, Genel Kamu Hukuku’na yukarıda önerilen inceleme nesnesi, amaç ve yöntem çerçevesinde değerlendirildiğinde, Yargıtay Daireleri arasındaki işbölümünün coğrafi kritere göre yapılmasının, Türkiye’nin halihazırda temel devlet kurgusu olan üniter ulus devlet yapısına uygun olmadığı sonucuna varılır. Zira, ulus devletin varlığı, kapitalist gereklilikler çerçevesinde ülke çapında ortak bir piyasa oluşturulmasına bağlıdır. Söz konusu kapitalist gerekliliklerin, tüm ülkede aynı şekilde uygulanabilmesi için merkezi bir yasama organının düzenlemesine ve yine tüm ülkede merkezi bir yargı organının denetimine bağlanması temel unsurdur. Bu çerçevede, emek dolaşımı, emtia dolaşımı ve sermaye dolaşımı olarak özetlenebilecek olan kapitalist piyasanın ve kapitalist gerekliliğin üç temel unsurunun, merkezi yasama organı tarafından ülke genelinde aynı şekilde düzenlenmesi ve yargının da bu düzenlemelerin ülkenin her yerinde aynı şekilde uygulanmasını sağlaması, ulus devlet kurgusunun temelidir. Ulus devletin iki farklı görünüm şekli olan federal devlet ve üniter devlet arasındaki fark ise kapitalist gereklilikler dışında kalan konuların, federal devlette farklı yasama organlarının yetkisine verilmesi, üniter devlette ise kapitalist gereklilikleri düzenlemekle yetkili olan aynı yasama

organının yetkisine verilmesidir (Perçin, 2018, s. 158). Dolayısıyla, ister üniter ister federal olsun, bir ulus devlet yapısında, emek dolaşımı ya da başka bir ifadeyle işgücü dolaşımına ilişkin uygulama birliği sağlanması, ulus devlet yapısının varlığı ve sürdürülebilirliği açısından yargının temel misyonlarından birisidir. Bir başka deyişle, ulus devlet olmanın ve sürdürülebilmenin gerekliliklerinden birisi, işgücü piyasasında tüm ülke çapında uygulama birliğinin gerçekleşmesidir. Ancak, yukarıda açıklanan Yargıtay Büyük Genel Kurulu kararında, Daireler arasındaki iş bölümü düzenlenirken, coğrafi bir ayrıma gidilerek, ülke işgücü piyasası iki farklı bölüme ayrılmış, aynı konuda yetkili olan iki daire farklı yaklaşımları benimsemiştir. Böyle durumlar için öngörülen içtihadın birleştirilmesi ve benzeri yollar da işletilmediğinde, ortaya çıkan sonuç, aynı hukuki durumda olan iki farklı ilde yaşayan kişinin, işgücü piyasasında maruz kaldıkları uygulamada farklı haklara tabi tutulmaları şeklinde, ulus devlet teorisine aykırı bir uygulama olmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, ülke çapında işgücü piyasasının oluşumunun ulus devletin önemi unsurlarından birisi olduğu bilgisinin Siyaset Bilimi alanında üretilmesi, ancak bu bilginin hukuk eğitiminde hukukçulara aktarılmaması nedeniyle hukukçuların bu piyasayı değiştirecek kararlar alırken konunun bu boyutunun farkında dahi olamamasıdır. Bu durum, Siyaset Bilimi ile Hukuk arasında karşılıklı geri beslemeye dayalı bir ilişki kurulamamasından kaynaklanmaktadır. Ancak, zaten Siyaset Bilimi Anglo Amerikan bilimsel bilgi yapılanmasının bir ürünüdür ve bu yapılanmada hukuk sadece kanunları uygulamaya yönelik teknik bir alan olarak konumlandırıldığından, Siyaset Bilimine geri bildirim yapacak bir alan niteliği taşımaz. Anayasa Hukuku, İdare Hukuku ve ana akım yaklaşım çerçevesinde Genel Kamu Hukuku da inceleme nesnesi, amaç ve yöntem olarak böyle bir nitelik taşımamaktadır. Bu yapının sonucunda, ulus devletin gerekliliklerine aykırı Yargıtay Büyük Başkanları Kurulu kararı ve Yargıtay Hukuk Daireleri uygulamaları ortaya çıkabilmekte, hukukçular, Bölge Adliye ve Bölge İdare Mahkemelerine başvuruya ilişkin usul hükümlerini ezberleyebilmelerine rağmen, Bölge Mahkemelerinin neden kurulduğunu, neden Bölge İdare Mahkemeleri 1982 yılında kurulurken, Bölge Adliye Mahkemelerinin kurulmadığını bilmeden bu kurumlarda görev yapmakta ve verdikleri kararlarda belki de bu kurumların varlık amaçlarına aykırı sonuçlar ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Günümüzdeki durumu betimleyen bu yapıda, hukukun ve dolayısıyla hukukçunun, kanunları, arka plandaki teorik yapıya ilişkin bilgi birikiminden yoksun dolayısıyla “sığ” bir şekilde uygulamaya dönük teknik bir konuma yerleştirildiği açıktır. Bu yapının da kapitalist paradigmaya göre şekillenmiş Anglo Amerikan yaklaşımının hakimiyetinin bir sonucu olduğu ortadadır. Bu çalışma kapsamında Genel Kamu Hukukuna önerilen inceleme nesnesi, amaç ve yöntemin, söz konusu yaklaşımın sınırlılıklarını aşacak şekilde bir ufuk kazandırabileceği düşünülmektedir. Böylece, esasında kapitalistleşmiş merkez bir toplumun ürünü olan ve bu açıdan tam kapitalistleşmemiş ve yarı çevre niteliğindeki Türkiye’nin toplumsal yapısına uygun düşmeyen, dolayısıyla, toplumsal refahın artırılmasında yaşanan sorunların aşılmasında yetersiz kalan bir yaklaşımın, toplumsal yapıya daha uygun olduğu düşünülen bir yapıyla değiştirilmesi de mümkün olabilecektir.

9. SONUÇ

Genel Kamu Hukuku’nun “adından başlayıp, kapsamına ve yöntemine kadar çeşitli açılardan tartışmalara yol açan “sorunlu” bir ders” olduğuna (Aybay, 2017, s. x) ilişkin genel kabule dair yapılan alternatif yorumda, bu kabulün Anglo Amerikan bilimsel bilgi yapılanmasının benimsenmesinden kaynaklandığı yönündeki görüş (Perçin, 2021, s. 147) benimsendiğinde, Genel Kamu Hukuku için, mevcutların yerine farklı inceleme nesnesi, amaç ve yöntem önerilmesi mümkün hale gelmektedir. Bu çerçevede, inceleme nesnesi olarak, devlet ve toplumu bütünleşik olarak algılayan bir yaklaşımda, bu bütünleşiklikle hukuk arasındaki

ilişkinin incelenmesi; amaç olarak, refahın artırılmasında hukukun nasıl kurgulanması ve uygulanması gerektiğinin araştırılması; yöntem olarak, ideografik ve nometetik epistemolojik yaklaşımlar arasında bir denge kurmaya dayalı tarihsel ve olgusal bağlamı esas alan bir yaklaşım şeklinde öneriler getirilmesi mümkündür.

Söz konusu önerilerin Genel Kamu Hukuku'nu Anglo Amerikan yaklaşımının hakimiyeti sonucu "sorunlu" olarak nitelendirilmekten çıkararak, sıkışmış olduğu teorik ve tarihsel olgulardan kopuk, kendisini tekrarlayan, "devletin açıklanamaz olduğu" sonucuna varan (Aybay, 2017, s. 12), dolayısıyla diğer bilim alanlarına da diğer hukuk alanlarına da ve uygulamaya da katkı sağlamayan bilgi üretimi yerine, hem fiziksel hem metafizik özellikleri hem de toplumsal konumuyla birlikte insanı esas alan ve hem hukuk ile diğer bilimler arasında bir köprü vazifesi görecektir hem de diğer hukuk alanları ve hukuk uygulamasına yönelik bilgi üretebilecek bir konum sağlayabileceği düşünülmektedir.

Ancak, bu çalışmada, temel hatları ile ortaya konulmaya çalışılan bu önerilerin, önemli ölçüde geliştirilmeye muhtaç olduğu da bir özeleştirici olarak ifade edilmelidir. Kaldı ki bu çalışmaya konu edilen önerinin, herhangi bir akademisyenin tek başına içinden çıkamayacağı kadar büyük kapsamlı olduğu hususu da önemli bir gerçektir. Bu çalışmaya konu edilen önerilerin, gerçek anlamda sonuç doğurabilmesinin, öncelikle Genel Kamu Hukukçuları tarafından benimsenmesi, ardından, geliştirilmesi için kolektif bir çalışmaya konu edilmesiyle ancak mümkün olabileceği de tartışmasıdır. Bu bağlamda, bu çalışmada ortaya konulan görüşler, konunun tartışılmasına zemin hazırlama amacından öteye gider nitelikte olmayıp, sadece farklı bir bakış açısı ortaya koyma çabasından ibarettir. Dolayısıyla, bu çalışmanın yorumlanmasında, girişilen işin büyüklüğünün farkında olduğu ve dolayısıyla ortaya konulan görüşlerle herhangi bir nihai çözüm iddiasında bulunulmadığı, sadece gerekliliği dahi tartışılır hale gelmiş olan (Özdek, 2019, s. 69) Genel Kamu Hukuku'na farklı bir bakış açısı sağlamaya yönelik tartışmalara zemin hazırlama yönünde bir çabanın sergilendiğinin dikkatten kaçırılmamasında fayda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Algan, B. (2019). “Tartışmalar”, *Türkiye’de Genel Kamu Hukuku Öğretiminin Geleceği Çalıştayı*. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 34-41.
- Akbulut Ö. Ö. (2005). *Siyaset ve Yönetim İlişkisi Kuramsal ve Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Akbulut Ö. Ö. (2007). *Küreselleşme, Ulus Devlet ve Kamu Yönetimi*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Akçoraoğlu A. (2019). “Yeni Kapitalizm Teorileri, Dijital Devrim ve Türkiye Kapitalizmi”, *Mülkiye Dergisi*, 43(3), 525-575.
- Aktaş, S. (2002). “Komüniteryan Etik”, *AÜHFD*, 6(1-4), 3-16.
- Atılğan, A. (2019). “Öğrenci Algısında Genel Kamu Hukuku”, *Türkiye’de Genel Kamu Hukuku Öğretiminin Geleceği Çalıştayı*, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, ss. 50-63.
- Aybay, R. (2017). *Genel Kamu Hukuku Devlet (18.-20. Yüzyıl)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aybay, R. (2019). “Sunuş”, *Türkiye’de Genel Kamu Hukuku Öğretiminin Geleceği Çalıştayı*, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, iv-vii.
- Brosnan, S. F. (2013). “Justice- and Fairness-Related Behaviors İn Nonhuman Primates”, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the Unites States of America*, 110(2), 10416-10423.
- Caporaso, J. A. ve Levine D. P. (2003). *Theories of Political Economy*. New York: Cambridge University Press.
- Corrado, D. ve Solari S. (2009). “Social Justice and Different Views of Natural Law Among XIX Century Economists”, *Internatzionale di Science Sociali*, 117(1), 3-21.
- Çeçen, A. (2009). *Ulus Devlet Türkiye Cumhuriyeti*. Ankara: Kilit Yayınları, Ankara.
- Ercan, F., Karakaş, D. ve Tanyılmaz K. (2008). “Türkiye’de Sermaye Birikimi, Sanayileşme Politikaları ve Sektörel Değişimler”, *Çeşitli Yönleriyle Cumhuriyetin 85.Yılında Türkiye Ekonomisi (ed: Gülen Elmas Arslan)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Hasan Ali Yücel Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını No:4, 213- 254.
- Güler B. A. (1994). “Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, 27(4), 3 – 19.
- Güngören Bulgan B. (2019a). “Alman Üniversitelerinde Genel Kamu Hukuku Dersinin Dönüşümü”, *Türkiye’de Genel Kamu Hukuku Öğretiminin Geleceği Çalıştayı*, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 18-25.
- Güngören Bulgan B. (2019b). “Tartışmalar”, *Türkiye’de Genel Kamu Hukuku Öğretiminin Geleceği Çalıştayı*, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 41-49.
- Heywood A. (2007). *Siyasi İdeolojiler*. İstanbul: Adres Yayınları, İstanbul.

- Karadağ N. “Genel Kamu Hukuku Dersinin Gerekliliği Sorunu ve Anayasa Hukuku Kürsüsüne Dahil Edilebilirliği”, *Türkiye’de Genel Kamu Hukuku Öğretiminin Geleceği Çalıştayı*, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 34-41.
- Karahasanoğlu C. O. (2011). “Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye’nin Yürürlüğe Girişi ve Türk Hukuk Tarihi Bakımından Önemi”, *AÜOTAM*, 29, 93- 124.
- Mcgrath R. (2018). *Capitalism and Natural Law: Life, Liberty, and Private Property*, Meadville: Christian Faith Publishing.
- Mumcu A. (çev) (2000). “Türkçe Çeviri Hakkında Açıklama”, *Karl Doehring Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku)*, İstanbul: İnkılap Kitapları.
- Önder İ. (2003). “İktisat Öğretisinde Yetersiz Birey Paradigması”, *İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 43-44, 28-35.
- Özdek Y. (2019). “Genel Kamu Hukukunun Tarihsel Gelişimi ve Bugünü”, *Türkiye’de Genel Kamu Hukuku Öğretiminin Geleceği Çalıştayı*, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 64-73.
- Özdemir A. M., Saygılı A., Zabunoğlu H. G., vd. (2019). *Genel Kamu Hukuku Kuramsal Yaklaşım*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Özdemir H. ve Bakan S. (2016). “Ulus Devletin Oluşumu ve Sorunları Açısından Almanya ve Fransa’nın Karşılaştırılması”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5: Ek Sayı, 19-58.
- Perçin Ö. (2015). *Kamu Hukuku ve Ekonomi Paradigmaları Kısacasında Birey, Toplum ve Devlet*. Ankara: Astana Yayınları.
- Perçin Ö. (2018). *Ulus Devlet ve Federalizm İlişkisi: ABD Örneği Üzerinden Bir İnceleme*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Perçin Ö. (2021). *Modern Dönemde Devlet, Hukuk ve Genel Kamu Hukuku: Alternatif Bir Analiz*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Savut E. (2016). “Kültür Endüstrisi: Kamusal Alanın Tüketimi”, *Pamukkale Üniversitesi SBED*, 23, 15-28.
- Stolleis M. (2001). *Public Law in Germany, 1800-1914*. New York: Berghahn Books.
- Teoman Ö. (2001). “Türkiye Tarımında Kapitalist Dönüşüm Tartışmalarına Bir Katkı”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 41-60.
- Türk Dil Kurumu, Sözlük, TDK Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi 01.01.2022)
- Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, E. 2016/26476, K. 2020/7547, Kazancı Hukuk Otomasyon, <http://www.kazanci.com.tr/gunluk/9hd-2016-26476.htm> (Erişim tarihi 01.01.2022)

EXAMINATION OF THE SOCIAL MEDIA USERS' ATTITUDE CONCERNING SOCIAL MEDIA

Vahid SİNAP*

ABSTRACT

In this research, it is aimed to determine the social media usage characteristics of social media users and to examine their social media attitudes in terms of various variables. The population of the research, which was carried out as a descriptive study in the survey model, consists of social media users. The sample of the study is convenience sampling model as a non-probability sampling method. In this context, 462 users were reached through a page on Instagram. "Personal Information Form" prepared by the researcher and "Social Media Attitude Scale" consisting of 4 factors and 23 items were used as data collection tools. The data obtained from the study were analyzed with the SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) program. In the research, frequency and percentage distributions describing social media usage characteristics of social media users were created. Then, to understand whether the attitudes of social media users towards social media differ significantly in terms of different variables, independent samples "t-test" was conducted for bivariate groups. "One-Way Analysis of Variance (ANOVA)" was performed in groups with more than two variables. According to the findings, nearly half of the participants spend 3-4 hours a day on the Internet. Participants, they connect to the Internet mostly with their mobile phones, use the Internet mostly for access to social media, and spend most of their time on the social media platform Instagram. They use social media mostly for communication purposes. Although the attitudes of the participants towards social media were determined at a moderate level, significant differences were also found in terms of gender, age, and education level variables.

Keywords: Instagram, Social Media, Attitude.

*Research Assistant Dr., Ufuk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Management Information Systems, Ankara, Turkey, vahidsinap@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8734-9509.

Makale Gönderim Tarihi:09.11.2022

Makale Kabul Tarihi:18.12.2022

SOSYAL MEDYA KULLANICILARININ SOSYAL MEDYAYA İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ

ÖZ

Bu araştırmada, sosyal medya kullanıcılarının sosyal medya kullanım özelliklerinin belirlenmesi ve sosyal medya tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Tarama türünde betimsel bir çalışma olarak gerçekleştirilen araştırmanın evrenini sosyal medya kullanıcıları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise olasılığı bilinmeyen örnekleme yöntemlerinden kolaylıkla bulunabilen örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu bağlamda Instagram adlı sosyal medya platformunda paylaşımlarda bulunan bir sayfa aracılığıyla 462 kullanıcıya ulaşılmıştır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi formu” ve 4 faktör ve 23 maddeden oluşan “Sosyal Medya Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada, sosyal medya kullanıcılarının sosyal medya kullanım özelliklerini betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, ardından sosyal medya kullanıcılarının sosyal medyaya ilişkin tutumlarının farklı değişkenler açısından anlamlı seviyede farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla iki değişkenli gruplar için bağımsız örneklem “t-testi”, iki değişkenden fazla gruplardaysa “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)” yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; katılımcıların yarısına yakını günde 3-4 saat aralığında internette vakit geçirmektedir. Katılımcılar; internete en çok cep telefonları ile bağlanmakta, interneti en çok sosyal medyaya erişim amacıyla kullanmakta, en çok Instagram sosyal medya platformunda vakit geçirmektedirler. Sosyal medyayı ise en çok iletişim kurma amacıyla kullanmaktadırlar. Katılımcıların sosyal medyaya ilişkin tutumları orta düzeyde tespit edilmiş olmakla birlikte cinsiyet, yaş ve eğitim seviyesi değişkenleri açısından da anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Instagram, Sosyal Medya, Tutum.

1. INTRODUCTION

Man, as a social being, has always tried to interact with each other in the historical process of life and communication. In the processes, while interpersonal communication was provided through written communication tools and landline telephones at the beginning, thanks to the developing technology, the audio communication tool made a significant progress with the radio and subsequently with mass media such as television providing both auditory and visual communication. The possibilities offered by the developing communication technologies are increasing day by day, and they have also led to the emergence of new media tools. New media has reshaped communication by providing people with the opportunity to communicate in many ways, as well as giving people the privilege of giving news and being the news itself rather than receiving news (Canan, 2013). Incredibly rapid developments in computer and Internet technologies, especially in the 21st century, have provided unpredictable advances in communication tools.

The Internet, which has become an important part of daily life, has changed the way of communication between individuals. The Internet has enabled individuals exposed to mass media to shape their media tools according to their own wishes and needs and has transformed individuals from passive audience to active participants. With this transformation, the Internet has become a medium where all the information in the world is collected and shared from the same center, and users can produce content thanks to various applications and tools. Especially thanks to social media platforms, the Internet has become an effective communication tool by enabling communication and mutual interaction in many ways (Özdayı, 2010).

People communicate and interact with each other in digital environments through the social media tools, social networks, virtual games, and mobile applications. Social media: It is defined as an environment where users share their ideas, experiences, feelings, and thoughts, visual or auditory content with each other (Lai & Turban, 2008). With the help of platforms and forums created in social media, anyone can freely share their ideas and thoughts by writing, millions of people can easily communicate with each other, and people can play games and have fun on the platforms they are interested in (Aksak, 2017). Social media encourages people to communicate, interact, produce, consume, and share with each other quickly and easily, without time and place limits. In this context, the biggest difference of social media from traditional media is the existence of mutual communication and interaction. Users can give equal feedback to the shared posts and thus a two-way communication can be achieved.

Recently, social media has become an indispensable component of life for all age groups in almost every field and environment. According to the first quarter data of the “Global Digital” 2021 research conducted annually by We Are Social and Hootsuite (2021) on Internet, social media and mobile user statistics around the world, the number of Internet users worldwide increased by 3,96 percent at the end of April compared to January 2020 data, reaching 4,72 billion. The number of social media users increased by 533 million and reached 4.33 billion. This number shows that 55.1% of the world's population are social media users. When we look at the data on a Turkey basis, the number of Internet users in Turkey increased by 6% with 3.7 million and the number of current Internet users with 65.8 million constitutes 77.7% of Turkey's population. Active social media users in Turkey exceeded 60 million.

With the process that started with the increase in the use of social media, the society has become a content producer and consumer, and some needs that could not be satisfied with traditional media before were started to be met by the variety of content produced by these tools. It is seen that individuals who have memberships in different social media tools use social media for various reasons (Koçak & Yıldız 2020). These are usually; to communicate with family and

friends, to maintain this communication, to seek information, to access information, to share information, to meet new people and to introduce themselves to them, to share their personal life, to spend time, to meet their need for fun, to start a romantic relationship, to follow the posts of other accounts they follow, shopping, sharing visual, written or musical information through their own accounts, being recognized and following other individuals (Elmalı 2020; Koçak & Yıldız 2020; Uzun et al. 2019). Individuals can meet their needs, such as developing personal relationships, making new friends, and maintaining their relationships with their friends through social media, virtually for psychological satisfaction (Dirik, 2018).

Today, while most of the people become active users for a longer period of time due to the social interaction opportunity offered by social media, their real-life social interactions are negatively affected. Individuals exist in social media and can eliminate the expected social contact in real life by maintaining their relationships in the virtual environment. It can be considered as a kind of addiction when individuals spend more than necessary time on a subject, event, object, or tool, in a way that will affect their daily life, in a way and size that will have an impact on their relationships and communication (Aktan, 2018). Social media covers a significant part of the daily activities of users, thanks to its new and never-before-seen format, content, and communication infrastructure. In this respect, social media can be considered as a new addiction element. In other words, the services offered by social media to individuals and the technical infrastructure can cause addiction by causing problematic use of individuals. Among the negative factors of social media, long-term, uncontrolled, unconscious, and out of real purpose use can be mentioned. These negativities negatively affect the moral development, personal skills, and social development of the individual. As a result, it is possible to talk about individuals who have high levels of anxiety, behave aggressively, and have insufficient self-confidence (Yüksel & Yılmaz, 2016).

At the same time, the fact that individuals are on social media platforms for a long time causes them to disrupt their responsibilities and have sleep problems due to the lack of sleep patterns. In addition to these, it has been understood that students who spend time on social media platforms for a long time have problems in their classes and continuing school. In addition to these, individuals experience problems in their relations with the environment, psychological problems, anxiety, and communication problems (Gök, 2017).

Consistent and persistent beliefs and intuitions about a person, object or event are called attitudes. These beliefs and intuitions shape the behavior of the individual towards that person, object, or event. In other words, attitude is the possible reaction of an individual to a situation, case, or phenomenon (Argin 2013). This response can be positive, negative, or neutral. Individuals' attitudes towards social media also affect their use of social media. These usage characteristics determine which of the positive or negative situations in the literature on social media will be experienced by individuals. In this context, when the social media attitudes of individuals and their social media usage characteristics are examined; the attitudes of individuals towards social media were revealed in terms of various variables with various sample groups (Alican & Saban 2013; Argin 2013; Atalay 2014; Meltem 2020). In their study, Alican and Saban (2013) concluded that students' attitudes towards social media are partially positive, males have more positive attitudes towards social media than females, and there is no significant difference between the attitudes of middle school and high school students towards social media. Otrar and Argin (2016) concluded in their study that students' social media attitudes did not show a significant difference according to the gender variable, but a significant difference was observed according to the school type and grade level variables. Aküzüm and Saraçoğlu (2017) reported in their research on pre-service teachers that the dimension with the highest level of participation by the pre-service teachers was the dimension of "social isolation"

in which negative expressions about social media were included, and the dimension with the lowest level of participation was the dimension of "social competence". Kırnik et al. (2018) found that the variables of Internet connection, computer ownership, and Internet connection did not affect pre-service teachers' attitudes towards social media; it was found that the variables of gender, type of device used to connect to the Internet, membership of any social network, purpose of using the Internet and the duration of daily Internet use were found to be effective. As a result of the study conducted by Mollaoğlu et al. (2019) for associate degree students, it was determined that students spend most of their time on social media and the use of social media has become an important part of young people's daily life activities. In addition, it has been revealed that students use social media mostly for social sharing activities (photo-video sharing, chatting), very few students benefit from these networks to contribute to their education, and they have a positive attitude towards social media. Akyürek (2020) found that students' attitudes towards social media are moderate in his study. In addition, it was concluded that the students' perceptions of their level of attitude towards social media did not show a significant difference according to gender, school type and grade level. Kayacı (2021), in his study, concluded that the social media attitudes of high school students are partially positive, the attitudes of males towards social media are more positive in terms of gender, and there is no significant difference according to grade level.

When the national and international studies on social media usage characteristics and attitudes towards social media are examined; it has been noted that there are many studies in the literature, but there is no study directly on the social media usage characteristics and attitude levels of social media users. Considering the level of social media use in Turkey and all over the world, it is thought that important findings will emerge from the study in which there is such a sample difference. In addition, the sample of the study was not limited to individuals at a certain level of education. People from many educational levels, from secondary school to graduate education, participated in the study. In addition, the age range of the people participating in the study is quite wide. It is foreseen that these situations will give more comprehensive results in terms of revealing the attitude towards social media. In this context, answers were sought to the following research questions:

- 1) Social media users:
 - How long do they use the Internet daily?
 - What device do they use to connect to the Internet the most?
 - For what purpose do they use the Internet?
 - Which social networking platforms do they spend time on?
 - For what purpose do they use social networking platforms?
 - When they meet with their friends, what are their complaints frequency about dealing with the phone of their friends?
- 2) What are the attitudes of social media users towards social media?
- 3) Do social media users' attitudes towards social media differ according to demographic variables (gender, age, and education level)?

2. METHOD

2.1. Research Design

In this study, which was conducted to determine the attitudes of social media users towards social media, a quantitative research approach was adopted, and a descriptive survey model was used. Quantitative research, which enables the collection and analysis of quantitative data such as survey model, has purposes such as generalizing, making predictions, and explaining the causal relationship (Büyüköztürk et al., 2014). The event, individual or object that is the subject

of the research tries to define it in its own conditions and as it is. No effort is made to change or influence them in any way (Karasar, 2007).

2.2. Population and Sample

The population of the research consists of all social media users. However, since it is not possible to reach all social media users, the sample of the research was determined by the convenience sampling model as a non-probability sampling method. This sampling method is a sampling made on volunteers who are in the immediate vicinity and easy to reach, available at hand and willing to participate in the research. In this context, 564 participants were reached through an Instagram page with 55.000 followers. “Do you have an active student record?” The answers of 102 participants who answered “no” to the question were not taken into account. Therefore, the data of 462 participants were evaluated. The distribution of the participants according to demographic variables is presented in Table 1.

Table 1. Descriptive Statistics About the Sample

Gender	N	%
Female	237	51.3
Male	225	48.7
Age		
Between 13-17	57	12.3
Between 18-22	213	46.1
Between 23-27	90	19.5
Between 28-32	69	14.9
33 and over	33	7.1
Education level		
Middle school	15	3.2
High school	132	28.6
Associate degree	105	22.7
Undergraduate	183	39.6
Graduate	27	5.8

According to the distributions shown in Table 1, 3.2% of the participants are at middle school, 28.6% at high school, 22.7% at associate degree, 39.6% at undergraduate level, and 5.8% at graduate level. It is seen that the density is between the ages of 18-22 with 46.1% in age ranges. 51.3% of the participants are female and 48.7% are male.

2.3. Data Collection Tools and Data Collection

“Personal Information Form” prepared by the researcher and “Social Media Attitude Scale (SMAS)” developed by Otrar and Argin (2015) were used as data collection tools. First, a draft form was created by scanning the literature by the researcher and presented to three experts working as academicians in the Department of Computer Education and Instructional Technologies. In line with expert opinions, some items were removed from the form and some items were corrected, and the form was finalized. Since the form can be accessed from the web browser within the Instagram application, care has been taken to keep the form short. In the form, there are nine questions to gather information about participants' gender, age, education level, duration of Internet use, purpose of Internet use, social networking platforms they spend most of their time on, for what purpose they use social networking platforms the most, what means they connect to the Internet most, complaints about their friends' dealing with the phone when meeting with their friends.

The Social Media Attitude Scale was developed by Otrar and Argin (2015) and aims to obtain information about individuals' social media attitudes. In this scale, there are a total of four

factors and 23 items: Social competence (6 items), need for sharing (8 items), communication with lecturers (3 items) and social isolation (6 items). It is designed as a 5-point Likert scale, which includes Strongly Agree (5), Agree (4), Undecided (3), Disagree (2), Strongly Disagree (1). Six items in the social isolation factor of the scale were negatively expressed and these items were analyzed by reverse coding. While the lowest score is 23 from the Social Media Attitude Scale, the highest possible score is 115. Factors explain 52.65% of the total variance. As a result of the reliability analysis of the scale, the Cronbach Alpha value was calculated as $\alpha=0.85$. The test-retest correlation coefficient was significant ($r=.83$; $p<.001$).

A survey form called Social Media Attitude Evaluation was created by combining the Personal Information Form and the SMAS. The survey form was shared with the followers via the story feature of the Instagram application by an Instagram page and it was left to the initiative of the followers whether they participated in the survey or not. The survey form was kept on the page for four days so that the followers could access the survey.

2.4. Data Analysis

In the research, firstly, the frequency and percentage distributions describing the social media usage characteristics of social media users were determined. Then, to examine whether the social media attitudes of the participants differ in terms of different variables, first, the normality distributions of the data were examined. Accordingly, the skewness value of the obtained data was $-.209$ and the kurtosis value was $.256$. Since the values were between -1.5 and $+1.5$, it was accepted that the data showed a normal distribution (Tabachnick et al., 2007). Wherefore the data showed a normal distribution, parametric tests were used while analyzing the data. To understand whether the attitudes of social media users towards social media differ significantly in terms of different variables, independent samples "t-test" for bivariate groups and "One-Way Analysis of Variance (ANOVA)" for groups with more than two variables were conducted. In case of significant differentiation, "Hochberg's GT2" test was used when variances were homogeneous and "Tamhane's T2" test was used when they were not homogeneous ($p<0.05$). Significant differences between the means and whether the variances are homogeneously distributed are shown in the tables. The data were analyzed with the SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) program.

3. FINDINGS

3.1. Social Media Usage Features

In Table 2, the time spent by social media users on the Internet and the devices they use most to connect to the Internet are given.

Table 2. The Daily Internet Usage Time of the Participants and the Devices They Connect to the Internet the Most

Daily Internet usage time	N	%
3 to 4 hours	192	41.6
5 to 6 hours	144	31.2
7 hours and over	66	14.3
1 to 2 hours	57	12.3
Less than 1 hour	3	0.6
Device used to connect to the Internet	N	%
Mobile phone	414	89.6
Computer	39	8.4
Tablet	9	1.9

According to Table 2, when the daily Internet usage times of social media users are examined, it is seen that 99.4% of the participants use the Internet for at least 1 hour every day. 41.6% of the participants stated that they spend 3-4 hours a day on the Internet. 31.2% of the participants spend 5-6 hours a day; 14.3% more than 7 hours; 12.3% of them spend 1-2 hours on the Internet. 89.6% of the participants connect to the Internet most intensively from their mobile phones, 8.4% from computers and 1.9% from tablets. Table 3 shows for what purpose the participants use the Internet.

Table 3. Distribution of the Purposes for Which the Participants Use the Internet

Internet usage purpose	N	%
Social media	417	28.3
Communication	237	16.1
Listen to music	225	15.2
Research / Education	216	14.6
Watching Movies / Videos	192	13
Shopping	105	7.1
Playing games	84	5.7

Looking at Table 3, the participants stated that they mostly use the Internet for access to social media (28.3%). This is followed by communication (16.1%), listen to music (15.2%) and research/education (14.6%). The playing games was the least Internet usage preference with 5.7%. The rate of Internet usage for shopping is 7.1%. Table 4 shows the distribution of which social media platforms the social media users prefer to use.

Table 4. Distribution of Which Social Media Platforms the Participants Use

Social media platforms	N	%
Instagram	414	40.1
Youtube	279	27
Twitter	165	16
Other	51	4.9
Snapchat	33	3.2
Pinterest	30	2.9
Twitch	24	2.3
Facebook	21	2
Linkedin	15	1.5

When Table 4 is examined, it is seen that social media users mostly use the social media platform named Instagram with 40.1%. It is followed by Youtube with 27%. Twitter (16%) ranks third. Platforms such as Netflix, Whatsapp, Tiktok and Discord are specified in the Other (4.9%) category. It is seen that LinkedIn (1.5%) and Facebook (2%) are the least used social media platforms. Table 5 shows the purposes for which the social media users use social media platforms.

Table 5. Distribution of the Purposes for Which the Participants Use Social Media Platforms

Social media usage purpose	N	%
Communicate	267	21.1
Research / Education	213	16.8
Maintaining social relationships	198	15.6
Watching what others are doing	183	14.5
Content, video, photo, etc. to share	165	13
Join interesting groups	105	8.3
Playing games	63	5
Making friends	60	4.7
Recognition by others	12	0.9

Looking at Table 5, it is seen that the participants use social media platforms mostly for communication (21.1%), research / education (16.8%) and maintaining social relations (15.6%), respectively. This is followed by the purposes of watching what others are doing (14.5%) and sharing content, videos, and photos (13%). It was determined that the least usage purpose of the participants was recognition by others (0.9%). In Table 6, the opinions of the friends of the social media users about the phone usage status of the users are given.

Table 6. Complaint Status of the Participants' Friends When They Are Interested in the Phone

Complaint status	N	%
Never	246	53.2
Rarely	165	35.7
Occasionally	36	7.8
Mostly	15	3.2

According to Table 6, 53.2% of the participants never received a reaction because they were interested in the phone when they were with their friends. 35.7% rarely, 7.8% occasionally, and 3.2% mostly, participants receive reactions from their friends because they are on the phone while with their friends.

3.2. Attitude Level Towards Social Media

In Table 7, the attitude levels of social media users towards social media based on sub-dimensions and total scores are given.

Table 7. Descriptive Statistics on the Level of Attitudes of the Participants Towards Social Media Based on Dimensions

	Dimensions	N	M	Std. Dev.	SE	Comment
Attitudes Towards Social Media	Social competence	462	2.23	0.86	0.04	Low level
	Need for sharing	462	3.29	0.84	0.03	Moderate level
	Communication with lecturers	462	2.09	1.22	0.05	Low level
	Social isolation	462	3.98	1.06	0.04	High level
	Total	462	3.04	0.47	0.02	Moderate level

According to Table 7, when the attitude levels of the social media users towards social media are examined on the basis of dimensions, it is seen that the dimension with the highest level of attitudes is social isolation (M=3.98), which includes negative expressions towards social media. It is seen that the dimension with the lowest attitudes is the dimension of communication with the lecturers (M=2.09). The second dimension, which has the lowest level of attitude of the participants, is the social competence (M=2.23) sub-dimension. In addition, when an evaluation is made by considering the average score, the attitudes of the participants towards the need for sharing (M=3.29) sub-dimension were moderate level. When we look at the general attitudes of the participants towards social media (M=3.04), it was determined that this was at a moderate level.

3.3. The Relationship of Attitudes Towards Social Media and Demographic Variables

Table 8 includes the results of the independent group t-test, which was conducted to determine whether there is a significant difference in the attitudes of the participants towards social media according to the gender variable.

Table 8. T-Test Results of Participants' Level of Attitude Towards Social Media by Gender Variable

Dimensions	Gender	N	M	Std. Dev.	df	t	p
Social competence	Female	237	2.13	0.79	460	-2.426	.01
	Male	225	2.33	0.93			
Need for sharing	Female	237	3.35	0.88	460	1.624	.10
	Male	225	3.23	0.79			
Communication with lecturers	Female	237	2.13	1.16	460	0.717	.47
	Male	225	2.05	1.27			
Social isolation	Female	237	4.06	0.91	460	1.712	.88
	Male	225	3.89	1.19			
Total	Female	237	3.05	0.47	460	1.089	.27
	Male	225	3.01	0.47			

When the table is examined, the difference between the arithmetic means of the groups was found to be significant as a result of the independent group t-test, which was conducted to determine whether the social competence sub-dimension scores of the participants showed a significant difference according to the gender variable ($t=-2.426$; $p<.05$). Accordingly, it was determined that male's ($M=2.33$, $Sd=0.93$) perceptions of social competence sub-dimension were significantly higher than female's ($M=2.13$, $Sd=0.79$). No significant difference was observed in terms of other sub-dimensions and total scale scores. In Table 9, the analysis results of the relationship comparison the age variable and the attitudes of the participants towards social media are given.

Table 9. ANOVA Results for Participants' Level of Attitude Towards Social Media by Age Variable

Dimensions	Age	N	M	Std. Dev.	Source	SS	MS	F	p	Mean Dif.
Social competence	13-17 (1)	57	2.41	0.79	Between	22.32	5.58	7.810	.001	1-4, 1-5; 2-4, 2-5; 3-4, 3-5
	18-22 (2)	213	2.32	0.86	Within	326.57	0.71			
	23-27 (3)	90	2.36	1.00	Total	348.90				
	28-32 (4)	69	1.83	0.76						
	33+ (5)	33	1.80	0.32						
Need for sharing	13-17 (1)	57	3.72	0.78	Between	15.34	3.83	5.587	.001	1-2, 1-3, 1-4, 1-5
	18-22 (2)	213	3.31	0.83	Within	313.81	0.68			
	23-27 (3)	90	3.22	0.83	Total	329.16				
	28-32 (4)	69	3.08	0.84						
	33+ (5)	33	3.09	0.80						
Communication with lecturers	13-17 (1)	57	2.22	1.17	Between	44.11	11.02	7.843	.001	3-2, 3-4
	18-22 (2)	213	1.99	1.19	Within	642.63	1.40			
	23-27 (3)	90	2.64	1.29	Total	686.75				
	28-32 (4)	69	1.65	1.11						
	33+ (5)	33	2.00	0.94						
Social isolation	13-17 (1)	57	3.79	0.82	Between	27.04	6.76	6.282	.001	4-1, 4-2, 4-3; 5-2
	18-22 (2)	213	3.84	1.08	Within	491.81	1.07			
	23-27 (3)	90	3.92	1.32	Total	518.86				
	28-32 (4)	69	4.44	0.66						
	33+ (5)	33	4.39	0.76						
Total	13-17 (1)	57	3.20	0.54	Between	3.16	0.79	3.586	.007	1-4
	18-22 (2)	213	3.02	0.46	Within	100.78	0.22			
	23-27 (3)	90	3.10	0.47	Total	103.94				
	28-32 (4)	69	2.92	0.48						
	33+ (5)	33	2.95	0.25						

ANOVA was conducted to determine whether the total sub-dimension scores of participants' social competence ($F=7.810$; $p<.01$), need for sharing ($F=5.587$; $p<.01$), communication with lecturers ($F=7.843$; $p<.01$), social isolation ($F=6.282$; $p<.01$), and attitude total ($F=3.586$;

$p < .01$) sub-dimensions differed according to the age variable. As a result of the analysis, the difference between the arithmetic means of the groups was found to be significant. After this result, complementary analyzes were started. While deciding which comparison analysis to use, first of all, the homogeneity of the variances was checked with the Levene test, and it was found that the variances were homogeneous in terms of the need for sharing sub-dimension ($L_{NFS} = .538$; $p > .05$), while the variances were not homogeneous in terms of the sub-dimensions of social competence, communication with lecturers, social isolation and attitude total ($L_{SC} = 7.675$; $L_{CwL} = 2.597$; $L_{SI} = 14.299$; $L_{AT} = 2.874$; $p < .05$). For this reason, Hochberg analysis was applied for the sharing need sub-dimension and Tamhane analysis was applied for the remaining sub-dimensions. It was determined that the perceptions of the 13-17 ($M=2.41$), 18-22 ($M=2.32$) and 23-27 ($M=2.36$) age group participants for the social competence sub-dimension were higher than the 28-32 ($M=1.83$) and 33 and over ($M=1.80$) age group participants. For the need for sharing sub-dimension, it was determined that the perceptions of the 13-17 ($M=3.72$) age group participants were higher than the rest of the age groups. For the sub-dimension of communication with lecturers, the perceptions of the 23-27 ($M=2.64$) age group participants were found to be higher than the 18-22 ($M=1.99$) and 28-32 ($M=1.65$) age group participants. For the social isolation sub-dimension, the perceptions of the participants in the age group of 28-32 ($M=4.44$) were higher than the participants in the age group of 13-17 ($M=3.79$), 18-22 ($M=3.84$), and 23-27 ($M=3.92$), and 33 and over ($M=4.39$) age group participants' perceptions were found to be higher than 18-22 ($M=3.84$) age group participants. Finally, in terms of total attitude scores, the perceptions of the 13-17 ($M=3.20$) age group participants were higher than the 28-32 ($M=2.92$) age group participants. In Table 10, the analysis results of the comparison between the education level variable and the attitudes of the participants towards social media are given.

Table 10. ANOVA Results for the Level of Attitudes of the Participants Towards Social Media According to the Variable of Education Level

Dimensions	Education level	N	M	Std. Dev.	Source	SS	MS	F	p	Mean Dif.
Social competence	Middle school (1)	15	1.76	0.45	Between	14.49	3.62	4.953	.001	2-1, 2-5
	High school (2)	132	2.43	0.89	Within	334.40	0.73			
	Associate degree (3)	105	2.19	0.95	Total	348.90				
	Undergraduate (4)	183	2.21	0.83						
	Graduate (5)	27	1.77	0.42						
Need for sharing	Middle school (1)	15	2.62	0.61	Between	7.78	1.94	2.768	.027	2-1; 3-1; 4-1
	High school (2)	132	3.35	0.93	Within	321.37	0.70			
	Associate degree (3)	105	3.31	0.86	Total	329.16				
	Undergraduate (4)	183	3.32	0.79						
	Graduate (5)	27	3.16	0.47						
Communication with lecturers	Middle school (1)	15	1.60	0.76	Between	5.58	1.39	0.936	.443	---
	High school (2)	132	2.13	1.27	Within	681.17	1.49			
	Associate degree (3)	105	2.20	1.28	Total	686.75				
	Undergraduate (4)	183	2.06	1.17						
	Graduate (5)	27	2.03	1.19						
Social isolation	Middle school (1)	15	4.36	0.51	Between	11.60	2.90	2.615	.035	1-2
	High school (2)	132	3.82	1.02	Within	507.25	1.11			
	Associate degree (3)	105	3.85	1.25	Total	518.86				
	Undergraduate (4)	183	4.10	0.99						
	Graduate (5)	27	4.24	0.89						
Total	Middle school (1)	15	2.72	0.27	Between	2.23	0.55	2.510	.041	2-1; 3-1; 4-1
	High school (2)	132	3.07	0.51	Within	101.70	0.22			
	Associate degree (3)	105	3.01	0.50	Total	103.94				
	Undergraduate (4)	183	3.07	0.45						
	Graduate (5)	27	2.93	0.26						

ANOVA was conducted to determine whether the total sub-dimension scores of participants' social competence ($F=4.953$; $p<.01$), need for sharing ($F=2.768$; $p<.05$), communication with lecturers ($F=0.936$; $p>.05$), social isolation ($F=2.615$; $p<.05$), and attitude total ($F=2.510$; $p<.05$) sub-dimensions differed according to the education level variable. As a result of the analysis, the difference between the arithmetic means of the groups was found to be significant except for the communication with lecturers ($F=0.936$; $p=.443$, $p>.05$) sub-dimension. While deciding which comparison analysis to use, first, the homogeneity of the variances was checked with the Levene test, and it was found that the variances were not homogeneous ($L_{SC} = 5.240$; $L_{NFS} = 3.900$; $L_{SI} = 5.172$; $L_{AT} = 2.876$; $p<.05$). For this reason, Tamhane analysis was applied. In this context, it was found that the perceptions of the participants at the high school ($M=2.43$) education level for the social competence sub-dimension of these differences were higher than the participants at the middle school ($M=1.76$) and graduate ($M=1.77$) education levels. For the need for sharing sub-dimension, the perceptions of the participants at high school ($M=3.35$), associate degree ($M=3.31$) and undergraduate ($M=3.32$) education levels were higher than those at middle school ($M=2.62$) education level; for the social isolation sub-dimension, the perceptions of the participants at the middle school ($M=4.36$) education level were higher than compared to the participants at the high school ($M=3.82$) education level; finally, when the total attitude scores are examined, it has been determined that the perceptions of the participants at the high school ($M=3.07$), associate degree ($M=3.01$) and undergraduate ($M=3.07$) education level are higher than the participants at the middle school ($M=2.72$) level.

4. DISCUSSION and CONCLUSION

Within this study, social media usage characteristics of social media users were tried to be determined and their attitudes towards social media were examined through certain variables. According to the results of the research conducted with the participation of 462 people between the ages of 13-45 who participated in the online survey application; it has been determined that most of the participants spend at least one hour a day on the Internet and nearly half of the participants use the Internet for 3-4 hours a day. Similarly, Mollaoğlu et al. (2019) in their study to determine the social media attitudes of students, concluded that most of the participants spent at least one hour on the Internet a day and that the majority of the participants spent around 3-4 hours on the Internet. This is due to the fact that most individuals today have their own personal mobile devices and can easily access the Internet. Considering the daily Internet usage times; the increase in Internet time increases the addiction to social media, causes people to spend more time on social media, and this causes people to start to need more emotional support. Students' relationships with family and friends are gradually weakening. Students become introverted and make them dependent on social media (Çiftçi, 2018). The increase in the time individuals spend on social media daily is one of the determining factors on their social media addiction (Aktan, 2018). Accordingly, the research findings also reveal that more time spent daily on social media increases the level of social media addiction. Today, people can connect to the Internet with their mobile devices from anywhere at any time. It was found that the most used device by the participants while accessing the Internet was their mobile phone. In terms of being similar to the findings of this study, Kalender (2016) determined in his research that the differentiation in the variable with which students connect to social media the most is mobile phones. Again, Aküzüm and Saraçoğlu (2017) concluded that the most connected device to the Internet is mobile devices. Otrar and Argın (2014), on the other hand, concluded in their study that a desktop computer is the most preferred one for Internet access. This situation can be explained by the prevalence of mobile technologies that have developed in the period between the two studies.

In the study, it was seen that social media users mostly use the Internet for access to social media. This is followed by purposes such as communicating, listening to music, doing research, and studying. The rate of use of the Internet for purposes such as playing games and shopping is at a low level. In the world, especially when the purposes of Internet use in mobile devices are examined, the use of social media takes the first place (Kemp, 2020). The reason for this can be shown as both the widespread use of smartphones and the fact that social media platforms are easily accessible by being installed on phones as applications. Similarly, Hazar (2011) determined that half of the students use social media, one of the applications included in Internet use, almost exclusively for social media applications. In the “Global Digital” 2021 report of We Are Social and Hootsuite, it was stated that the number of active social media users in Turkey exceeded 60 million. In this context, the findings in the research that the Internet is mostly used for accessing social media are consistent. Ideally, Internet and social media use provides opportunities such as obtaining information and personal development (Papacharissi & Rubin, 2000), interacting with other users and sharing information (Sandoval & Fuchs, 2010), and improving educational processes (Tess, 2013), and contributing to democratic culture by actively participating in socio-political issues/problems, especially to young people, through online public opinion (Bouilanne, 2015), apart from their instant or temporary functions such as leisure time and entertainment. However, when these positive functions of social media are replaced by the purposes of leisure, messaging with friends and entertainment, it is seen that social media addiction, which triggers personal (spiritual) and social problems, increases (Çömlekçi & Başol, 2019).

When the social media platforms used by the social media users participating in the study were examined, it was determined that almost half of the participants used the Instagram application. This is followed by Youtube and Twitter social networks and platforms. It is noteworthy that the least used social media platforms are Facebook and LinkedIn. This result coincides with the "Global Digital" 2021 report prepared by We Are Social and Hootsuite (2021), showing Youtube and Instagram as the most used social media in Turkey. Similarly, Tükenmez et al. (2019) concluded that the most used social media network by young individuals is Instagram. Again, Akyürek (2020) reported that Instagram is the most used social media in his study for high school students. Mollaoğlu et al. (2019) concluded in their study with associate degree students that the most used social media is Facebook. This result does not coincide with the findings of the study. It can be said that the reason for this is due to the fact that Instagram users constitute the sample of this research. In addition, the fact that Facebook is an old platform and young people prefer relatively newer social media platforms such as Instagram may have caused this situation. Social networks, which enable interaction between people over the Internet, provide individuals with freedom, autonomy, and independence to create content (Akçay, 2011). It has been concluded that the participants use the platforms that they create their own content from social media networks such as Instagram, Twitter, Youtube more effectively.

When examining the purposes for which social media users use social media platforms, it is seen that they mostly aim to communicate. The topics of doing research, maintaining social relationships and watching what others are doing are among the popular uses of the participants. The aims of being recognized by others and making friends were found to be low. In their study, Çömlekçi and Başol (2019) reported that individuals mostly use social media for communication and following the agenda, and they use it at least for the purpose of reaching people, individual presentations, sharing information and getting to know people. It can be said that these results are consistent with the findings of the research. Mollaoğlu et al. (2019) reported in their research that associate degree students mostly use social media to share photos and videos. In this research, content, video, photo, etc. the purpose of sharing has a moderate

use and is partially overlapping in this respect. The reason for this may be that social media is as natural as carrying a mobile phone in our lives and in our daily lives, and sharing content, video, and photos is only a tool rather than a goal. Sofiah et al. (2011), Chen and Kim (2013), and Ryan et al. (2014) investigated the relationship between social media usage purposes and social media addiction in their research with university students who use social media. Accordingly, it has been observed that there is a positive relationship between the goals of getting to know people better, reaching people and messaging, and social media addiction. When the research findings are compared with these results, it can be deduced that the participants in the study have an addiction to social media use.

Pre-service teachers who use the Internet for six hours or more think that when they use the Internet for a long time, they distance themselves from their friends, their family relations are negatively affected, they cannot spare enough time for social activities, and they cannot pay enough attention to their lessons (Kırnık et al. 2018). Similar to the aforementioned negative situations, a small portion of social media users participating in this research stated that they sometimes get reactions because they are interested in the phone when they meet with their friends.

When we look at the attitude levels of social media users, it is seen that the dimension with the highest attitude is the dimension of social isolation, and the lowest level of attitude is in the dimension of communicating with the lecturers. The general attitudes of users towards social media are at a moderate level. These results fully coincide with the results of Aküzüm and Saraçoğlu's (2017) study titled "Examination of university students' attitudes towards social media". Similarly, Akyürek (2020) also found high school students' attitudes towards social media at a moderate level; in the sub-dimensions, it was found high in the social isolation dimension and low in communication with the lecturers. Higher social isolation scores indicate that students experience less social isolation.

When the social media attitudes of social media users are examined in terms of gender, it has been determined that the perceptions of males are higher than females only in the sub-dimension of social competence. No significant difference was found in terms of other sub-dimensions and total scale score. Social competence: It is defined as the ability to use one's social skills effectively (Ateş 2016). It supports this result; as a result of their research, Aküzüm and Saraçoğlu (2017) concluded that university students' attitudes towards social media do not differ much in terms of their genders, but male students exhibit a significantly more positive attitude than female students in terms of social media gaining social competence. Similarly, in Argın's (2013) study, it was determined that the scores of the students in the social competence and social isolation sub-dimensions differed significantly according to the gender of the students, and it was determined that both differences were in favor of male students. This result can be interpreted as male students' social competencies are higher and they are more isolated from social life because of social media sites. It is thought that this is since men in our society can act more freely, use the Internet and social media networks for various purposes, and exhibit more comfortable behavior in social networks. In addition, in the study conducted by Çiftçi (2018), in examining social media addiction in terms of gender; it has been determined that boys have more social media addictions than girls, boys cannot use social media in a controlled manner and conflict with themselves. This dependency may lead to an isolated life from social life.

Considering the social media attitudes of social media users according to the age variable, a significant difference was found in terms of social competence, need for sharing, communication with instructors, social isolation sub-dimensions and general attitude scores.

Accordingly, the lower age groups have more social competence than the participants in the higher age groups; participants aged 13-17 need more sharing than participants in other age groups; participants in the age range of 23-27 have a higher level of communication attitude with the lecturers than the participants between the ages of 18-22 and 28-32; participants in the older age group experienced less social isolation than younger participants; and in terms of total scale score, it was understood that the participants between the ages of 13-17 showed a more positive attitude towards social media than the participants between the ages of 28-32. McAndrew and Jeong (2012) found in their research that young people are the most active social media users. It is thought that people who use social media frequently in daily life have more positive views on social networks. While Gül (2019) reached similar findings in the social competence dimension in his study, unlike this study, he could not find a difference in terms of age variable in other dimensions. Elsel (2021), when looking at the social media attitudes of adolescents according to the age variable, found that social isolation increases as age increases, similar to this study. In her research, Altınay Bor (2018) concluded that 15- and 17-year-old students in the social competence sub-dimension have higher social competence than 18-year-old students and revealed that there is a decline in social competence in the individual with increasing age. The outputs in the sub-dimensions of social competence and sharing need also overlap with the findings of Sarsu's (2020) research. Acar and Yenmiş (2014), on the other hand, found in their study that students' views on the use of social networks in education did not differ significantly in terms of age. Considering the age variable of social media users, the purpose of use, frequency of use and the effect of sharing vary. While the age range that uses social media most actively is 18-34, the age range following them is 35-49 (İşlek, 2012). Within the scope of this research, significant differences were found between different age groups in each dimension. Kandell (1998) states that university students are more addicted to the Internet than students studying at a lower level of education. As the reason for this, it is shown that university students live in dormitories far from their homes, misuse their spare time without the guidance of their families, students in this period tend to interpersonal relationships and the education system directs students to use the Internet. In this study, it has been determined that younger participants lead a more isolated life from social life and have higher attitudes towards social media than adults. It is thought that this difference between the two studies is due to the great technological developments experienced in the period between studies. Today, the fact that individuals from almost every age group can easily access the Internet and that young people are less conscious than adults may cause young people to be more affected by the negative aspects of the Internet and social media.

Considering the social media attitudes of social media users according to the education level variable, a significant difference was found in terms of social competence, need for sharing, social isolation, and scale total scores. No difference was found in the sub-dimension of communication with lecturers. Accordingly, the participants at the high school education level have more social competencies than the participants at the middle school and graduate education levels. In addition, it was observed that the need for sharing increased as the level of education increased. Likewise, it was observed that participants at middle school education experience less social isolation than those in high school. The reason for this may be that users at middle school education use social media for less time. In general, it is seen that as the level of education increases, the positive attitude towards social media also increases. Ergüder (2019) similarly found in his study that as the level of education increases, the positive attitude towards social media also increases. In their studies, Duygun (2018), Şafak and Kahraman (2019), and Öztürk (2019) could not find a relationship between education level and social media attitudes and addictions, contrary to the results of this study. This situation is thought to be caused by sample difference. When the studies in question are examined, it is seen that students from two different education levels participate in the studies at most. In this study, four education levels

are discussed. Therefore, the effect of education level on attitude could be examined in more detail.

5. LIMITATIONS and IMPLICATIONS

This research has some limitations. The extent of the reliability of the findings can be considered as a limitation of the study, since the participation in the research was carried out by filling out the questionnaire form created in the online environment. The fact that the participants who filled out the questionnaire answered the questions thinking that their answers would be seen and the level of sincerity resulting from this situation may have affected the results of the study differently. In addition, the data was collected through a social media platform. Most of the participants accessed the online questionnaire form through the mobile application of this platform. The length of documents such as the questionnaire accessed through this application may affect the visibility of the form. For this reason, the questionnaire was tried to be kept as short as possible. This situation may have affected the quantity and quality of the variables examined within the scope of the study.

Some suggestions have been developed in line with the results of the research. According to this:

- Today, Media Literacy training is of great importance for individuals who spend most of their time on the Internet and are exposed to a lot of information of dubious accuracy. It can be suggested that the Media Literacy course should be included in the lifelong learning process starting from pre-school education and should be a compulsory course. Thus, it can be ensured that individuals use the Internet and social media on more useful issues and reach the right information.
- Educators can turn this situation into an educational opportunity by ensuring the effective use of social media networks, which are an inseparable part of their lives and frequently used by students, in education.
- By conducting qualitative studies on the subject, individuals' attitudes towards social media and the reasons for their attitudes can be examined in depth.

REFERENCES

- Acar, S., & Yenmiş, A. (2014). A research study on determine of students opinions for social networks in education: sample study of Facebook. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(3), 55-66.
- Aküzüm, C., & Saraçoğlu M. (2017). Investigation of attitudes of university students towards social media. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, 13(32), 803-817. <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.789>
- Aksak, M. (2017). A study on the relationship between attitudes of different students from different schools towards social media and their loneliness. (Tez No. 469649) [Master's thesis, Marmara University-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aktan, E. (2018). Assessment of social media addiction levels of university students by numerous variables. *Journal of Erciyes Communication*, 5(4), 405-421.
- Akyürek, M. İ. (2020). Use of social media and attitudes towards social media of high school students. *Uşak University Journal of Social Sciences*, 13(1), 58-92.
- Alican C., & Saban A. (2013). Secondary and high school students' attitudes in terms of social media usage: Ürgüp sampling. *Erciyes Academy*, 2(35), 1-14.
- Altınay Bor, H. (2018). The relations between social media attitudes, fear of missing out in using social media and social anxiety in adolescents. (Tez No. 502543) [Master's thesis, İstanbul University-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Argın F. (2013). Examination of the attitudes of secondary and high school students towards social media: Çekmeköy sample. (Tez No. 327660) [Master's thesis, Yeditepe University-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Atalay R. (2014). The relationship between the attitudes of high schoolers to social media and their levels of social support perceived by them: example of Bahçelievler district. (Tez No. 381759) [Master's thesis, Marmara University-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ateş, B. (2016). Psychological well-being and social competence as a predictor of academic success of university students, *Electronic Journal of Social Sciences*, 15(59), 1203-1214.
- Boulianne, S. (2015). Social media use and participation: A meta-analysis of current research. *Information, Communication & Society*, 18(5), 524-538.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (16. baskı). Pegem Akademi.
- Canan, A. S. (2013). The usage of social media as a public relations tool: a review of three fields. (Tez No. 328635) [Master's thesis, İstanbul University-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Chen, H.T. & Kim, Y. (2013). Problematic use of social network sites: The interactive relationship between gratifications sought and privacy concerns. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(11), 806–812.

- Çiftçi, H. (2018). Social media addiction in university students. *MANAS Journal of Social Studies*, 7(4), 417-434.
- Çömlekçi, M. F., & Başol, O. (2019). Analysis of relationship between youths' social media usage motives and social media addiction. *Celal Bayar University Journal of Social Sciences*, 17(4), 173-188.
- Dirik, D. (2018). Sosyal medya, sanal ortam ve yalnızlık. sosyal medyanın iş yaşamındaki yeri. H. Yıldız (Ed.), *Sosyal medyanın iş yaşamındaki yeri* (1. baskı, s. 302-312) içinde. Beta Yayıncılık.
- Duygun, A. (2018). The effect of social media addiction on consumer purchase decision making process. *Gumushane University e-Journal of Faculty of Communication*, 6(2), 1352-1375.
- Esel, H. (2021). Investigation of the relationship between self-perception and social media attitude in adolescents. (Tez No. 655814) [Doctoral dissertation, Karabük University-Karabük]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ergüder, E. N. (2019). Investigation of the relationship between the level of cyber bullying and victimization, internet addiction and social media attitudes of high school students. (Tez No. 570421) [Master's thesis, İstanbul University- İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gök, A. Y. (2017). Examination of the relationship between problematic internet use, personality traits and social skills of adolescents. (Tez No. 469665) [Master's thesis, Marmara University-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gül, G. (2019). Investigate of high school students' relationship between social media behaviors and moral maturity levels. (Tez No. 544836) [Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim University-İstanbul.]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Hazar, M. (2011). Social media dependency-filed survey. *Journal of Communication Theory & Research*, 2011(32), 151-175.
- İşlek, M. S. (2012). The effects of social media on consumer behaviors: A research on social media users in Turkey. (Tez No. 320279) [Master's thesis, Karamanoğlu Mehmetbey University-Karaman]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kalendere, M. (2016). Investigation of social media usage habits of the high school of science and social sciences college student (sample of Kütahya). (Tez No. 434936) [Master's thesis, Afyon Kocatepe University-Afyon]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kandell, J. (1998). Internet addiction on campus-the vulnerability of college students. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(1), 46-59.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kayacı, E. (2021). Investigation of İmam Hatip high school students' attitudes towards social media. *Trabzon Theology Journal*, 8(1), 39-74.
- Kemp, S. (2020). *2020 Year internet and social media usage statistics*. Retrieved September 26, 2021, from <https://wearesocial.com/digital-2020>

- Kırnık, D., Pepeler, E., & Özbek, R. (2018). The attitude of teacher candidates concerning social media usage: Malatya city sample. *MANAS Journal of Social Studies*, 7(1), 25-45.
- Lai, L. S. L., & Turban, E. (2008). Groups formation and operations in the web 2.0 environment and social networks. *Group Decision and Negotiation*, 17(5), 387-402.
- McAndrew, F. T. & Jeong, H. S. (2012). Who does what on Facebook? Age, sex, and relationship status as predictors of Facebook use. *Computers in Human Behavior* 28(6), 2359-2365.
- Meltem A. (2020). Examination of high school students' attitudes related to social media (Tarsus example). (Tez No. 620232) [Master's thesis, Çağ University-Mersin]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Mollaoğlu, M., Hastaoğlu, F., Başer, E., & Mollaoğlu, S. (2019). Investigation of social media usage features and attitudes of vocational school of health services students. *Journal of the International Scientific Research*, 4(2), 157-166. <https://doi.org/10.21733/ibad.528372>
- Otrar, M., & Arın, F. S. (2014). Multidimensional examination of the adolescents' attitude concerning social media. *Journal of Education and Humanities: Theory and Practice*, 5(10), 3-22.
- Otrar, M., & Arın F. S. (2015). A scale development study to determine the attitude of students' towards social media, *Journal of Research in Education and Teaching*, 4(1), 391-403.
- Özdayı, E. (2010). Interpersonal communication usages of social network sites in terms of social impact: a search about Facebook users. (Tez No. 264493) [Master's thesis, İstanbul University-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öztürk, G. (2019). An investigation of the relationship between social media dependence and alexithymia in the Eastern Marmara region of Turkey. (Tez No. 581497) [Master's thesis, Üsküdar University-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Papacharissi, Z. & Rubin, A. M. (2000). Predictors of Internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 44(2), 175-196.
- Ryan, T., Chester, A., Reece, J., & Xenos, S. (2014). The uses and abuses of Facebook: A review of Facebook addiction. *Journal of Behavioral Addictions*, 3(3), 133-148.
- Sandoval, M., & Fuchs, C. (2010). Towards a critical theory of alternative media. *Telematics and Informatics*, 27(2), 141-150.
- Sarsu, M. (2020). Analysis of the relationship between social media attitude social appearance anxiety and personality traits. (Tez No. 667791) [Master's thesis, Çağ University-Mersin]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Sofiah, S. Z. S., Omar, S. Z., Bolong, J., & Osman, M. N. (2011). Facebook addiction among female university students. *Revista De Administratie Publica Si Politici Sociale*, 3(7), 95.

- Şafak, B., & Kahraman, S. (2019). The examination of the relationship between social media usage and loneliness and narcissistic personality traits. *Eurasian Journal of Researches in Social and Economics*, 6(2), 54-69.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. & Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics*. (Vol. 5). Pearson.
- Tess, P. A. (2013). The role of social media in higher education classes (real and virtual) – A literature review. *Computers in Human Behavior*, 29(5), 60-68.
- Tükenmez, A. G., Güler, A. G., Hocaoğlu, A. G., & Şahin, S. (2019). Investigation of social media attitudes of young people. *Sciences*, 5(20), 942-947.
- We Are Social & Hootsuite, (2021). *Digital 2021 April global statshot report*. Retrieved September 27, 2021, from <https://datareportal.com/reports/digital-2021-april-global-statshot>
- Yüksel, M., & Yılmaz, E. (2016). The investigation of the relationship between internet addiction and problem-solving skills of high school students in terms of several variables. *Elementary Education Online*, 15(3), 1031-1042.

YAYIM ALANI, YAZIM KURALLARI ve YAZILARIN DEĞERLENDİRME SÜRECİ

YAYIM ALANI

Dergi, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde yapılan bilimsel nitelikli çalışmaları yayımlar.

YAZIM KURALLARI

1. Çalışmalar 5000 ile 9000 kelime arasında olmalıdır.
2. Gönderilecek çalışmaların daha önce yurt içi veya yurt dışında herhangi bir yerde yayımlanmamış olması gerekir. Fakat bilimsel toplantılarda (kongre, sempozyum, seminer vb.) sunulan ve tam metni yayımlanmamış bildiriler, sunulduğu yer ve tarih belirtilmek şartıyla kabul edilir.
3. Yazıların manyetik ortamda (CD/DVD) veya elektronik posta ile gönderilmesi gerekmektedir.
4. Yazılar; Microsoft Word'de tek satır aralığı, Times New Roman ve 12 punto; kâğıt ölçüsü A4 olacak şekilde hazırlanmalıdır. Metin içinde yer alacak şekiller ve tabloların bu ölçülere uyması gerekmektedir.
5. Türkçe çalışmalarda, yazının başlığı ve yazar ad(lar)ının altında 150 – 200 kelimelik bir Türkçe öz ve anahtar kelimeler yer almalı; bunu takiben İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler verilmelidir. İngilizce çalışmalarda, yazının başlığı ve yazar ad(lar)ının altında 150 - 200 kelimelik bir İngilizce öz ve anahtar kelimeler yer almalı; bunu takiben Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimeler verilmelidir. Her iki öz de tek satır aralığı ve 10 punto ile yazılmalıdır. Anahtar kelimeler, 4 - 7 kelime arasında olmalıdır.
6. Kaynaklara göndermeler dipnotlarla veya metnin içinde açılacak ayraçlarla yapılabilir.
7. Makalede yer alan ekler, metodolojik ayrıntıları ve ek bilgileri içermelidir. Birden fazla ek olduğu durumda EK A, EK B başlıkları kullanılmalıdır. Eklere kaynaklardan sonra yer verilmelidir. Makalenin tamamı için okuyucuya bilgi verecek mahiyette ve makale başlık sayfasında yer alması uygun görülen 20 – 25 kelimelik kısa anlatım, özet bölümünün ardından yazılmalıdır.
8. Yazarın akademik unvanı, görevi, bağlı bulunduğu kuruluş elektronik posta (elmeK) adresi ilk sayfanın altına 10 puntoluk dipnotla yazılmalıdır.
9. Tablo ve şekillere başlık ve sıra numarası verilmeli, başlıklar tablo ve şekillerin üstünde yer almalı, kaynaklar ise tablonun altına yazılmalıdır.
10. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası yay ayraç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.
11. Öneri yazıları A-4 veya 8.5"x11" boyutundaki kâğıda 1.5 aralıklı olarak yazılmalıdır. Yazılar okunabilecek koyulukta basılmalı ve çoğaltılmalıdır. Sayfa kenar boşlukları üst: 3cm, alt: 3cm; sol: 3,5 cm, sağ: 2,5 cm olmalıdır. Sayfaların altına sağ köşesine sayfa numarası konmalıdır. Font büyüklüğü en az 10 punto olmalıdır.
12. Yazı, Giriş bölümüyle ikinci sayfadan başlamalı ve uygun bölümlere ayrılmalıdır. Bölümler, ardışık olarak numaralandırılmalıdır. Bölüm başlıkları numaralarıyla birlikte büyük harflerle ("1. GİRİŞ" şeklinde) yazılmalıdır. Gerekli durumlarda bölümler alt bölümlere ayrılabilir. Alt bölümler, her bölüm içinde bölüm numarası da kullanılarak "1.1", "1.2" şeklinde numaralandırılmalıdır. Alt bölüm başlıkları numaralarıyla birlikte her kelimenin ilk harfi büyük olacak şekilde sola dayalı olarak yazılmalıdır. Son bölüm, Sonuç(lar)/Tartışma bölümü olmalı ve bu bölümü takiben Kaynakça ile varsa Teşekkür ve Ekler yer almalıdır. Not: İsteğe bağlı olarak şekil listesi ve tablo listesi kaynakçadan hemen önce verilebilir.
13. +Notasyon (işaretlerle gösterim) ve kısaltmalar ilgili bilim alanının standart notasyon ve kısaltmaları olmalı veya metin içinde ilk geçtiği yerde tanımlanmalıdır. Gerekli durumlarda, notasyon ve kısaltmalar Giriş bölümünde veya bu bölümü izleyen ayrı bir bölüm içinde verilebilir.
14. Tüm çizimler, haritalar, grafikler, fotoğraflar, vb. şekil olarak değerlendirilmelidir. Baskıya hazır özgün şekiller yazı basıma kabul edildikten sonra gönderilmelidir. Şekiller, ardışık olarak numaralandırılmalıdır. Bunlara metin içinde "Şekil 1." şeklinde atıfta bulunulmalıdır. Her bir şekil için uygun bir başlık kullanılmalı ve başlık şeklin altına numarasıyla birlikte yazılmalıdır.

15. Tablolar ardışık olarak numaralandırılmalıdır. Tablolara metin içinde numaralarıyla "Tablo 1." şeklinde atıfta bulunulmalıdır. Her bir tablo için uygun bir başlık kullanılmalı ve bu başlık tablonun üzerine numarasıyla birlikte yazılmalıdır.

16. Başka eserlere yapılan atıflar aşağıdaki iki şekilden biri tercih edilerek gösterilebilir:

A. Metin içinde başka eserlere yapılan atıflar;

- Yazar soyadı, yıl ve sayfa kullanılarak "(Yazar, 2010, s.15)" şeklinde yapılmalıdır.
- İki yazarlı eserlerde iki yazarın soyadı "(Yazar ve Yazar, 2009, s.135)" şeklinde kullanılmalıdır.
- Daha çok yazarlı eserler, yalnızca ilk yazarın soyadı verilerek "Yazar vd." şeklinde ve yine benzer biçimde yıl ve sayfa numarası yazılarak kullanılmalıdır.
- Birebir alımlar "... " İşareti ile ve 10 punto yazılacaktır.

Örnek:

Kontrol ortamı (çevresi); kurumsal (örgütsel) biçimler bütünü örgütteki insanların kontrol bilincine yansıyışını ifade eder (Erdoğan, 2005, s.92)

B. Yukarıdaki yöntem benimsenmez ise atıflar dipnot yönteminde ve aşağıdaki kurallara göre yapılır:

- Kitap dipnotta ilk kez tanıtılırken, sırasıyla şu bilgileri vermek gerekir:

Yazar adı-soyadı (ilk harf büyük); Kitap başlığı (ilk harfler büyük); Kitabın yayım bilgileri (İlk kez basılmamış ise baskı sayısı, basıldığı şehir, yayınevi, yayım yılı) ve (eğer alıntı yapılmış ise alıntının) ve sayfa numarası (tek sayfadan alıntı ise s.95 şeklinde, birden fazla sayfadan ise ss. 95-98 şeklinde gösterilir).

Örnek:

Kontrol ortamı (çevresi); kurumsal (örgütsel) biçimler bütünü örgütteki insanların kontrol bilincine yansıyışını ifade eder.

- Bir dergideki makale dipnotta ilk kez tanıtılırken, sırasıyla şu bilgileri vermek gerekir: Yazar adı-soyadı; Makalenin başlığı; Derginin adı; Dergiye ait bazı yayım bilgileri (Cilt no.su + Sayı no.su + Ay ve yıl + sayfa no.su).
- İnternetteki belgelerin gösterimi şu şekilde yapılır:

"Son Yazarın Adı-Soyadı; "Belgenin Başlığı"; Tüm Eserin Başlığı, Belge Tarihi ya da Belgenin Son Güncellenme Tarihi, Adres, Sayfa ve parantez içinde Erişim Tarihi.

- Bütün kaynaklar için geçerli olmak üzere; aynı kaynağa ikinci ve sonraki başvurular yazarın soyadı ve sayfa numarasını göstermek yeterlidir.
- Birebir alımlar "... " İşareti ile ve 10 punto yazılacaktır.

17. Açıklama Dipnotu:

Bilgi ve açıklama dipnotu sayfa altında ve (*) işareti ile gösterilir. Açıklama dipnotlarının gereğinden fazla verilmemesi gerekmektedir.

18. Kaynakça yazımında aşağıdaki hususlara dikkat edilecektir:

- "KAYNAKÇA" başlığı sola hizalı, tüm harfleri büyük, kalın yazılmalıdır.
- Atıfta bulunulan eserler "Kaynakça" bölümünde ilk yazarın soyadına göre alfabetik liste olarak sıralanmalıdır.
- İlk yazarı aynı olan eserlerde sıralamayı belirlemek için sırasıyla ikinci ve daha sonra gelen yazarların soyadları kullanılmalıdır.

- Tüm yazarları aynı olan eserler yılına göre eskiden yeniye doğru sıralanmalıdır. İlk yazarı ve yılı aynı olan üç ve daha fazla yazarlı eserler de aynı şekilde ayrılmalıdır.
- Kaynakçada tüm yazarların soyadları ve diğer adlarının ilk harfleri yer almalıdır.

YAZILARIN DEĞERLENDİRME SÜRECİ

1. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nde, en az 2 (iki) hakem tarafından incelenip "Yayımlanabilir" oluru alınmış bilimsel makaleler yayımlanır.
2. Hakemler yazıları; özgünlük, bilimsel katkı, ilgili literatürden yararlanma düzeyi, bilimsel makale hazırlama düzenine uygunluk, (varsa) alan araştırmasında kullanılan yöntem ve bulguları, üslup ile önemli buldukları diğer unsurlar açısından değerlendirerek yazılı görüşlerini Yayın Kuruluna iletirler.
3. Hakemler tarafından düzeltme talep edilirse düzeltmelerin Yayın Kurulunun uygun gördüğü sürede tamamlanıp tekrar gönderilmesi beklenir. Düzeltilmiş makaleler yeniden hakemlerin görüşüne sunulabilir.
4. "Yayımlanabilir" kararı verildikten sonra yazı yayım sırasına alınır ve bu durum yazar(lar)a bildirilir.
5. Dergide örnek olay incelemeleri, raporlar, bilimsel etkinlikler hakkında haberler, kitap tanıtım ve eleştirileri, yayım duyuru ve özetleri, önceden yazılmış bir makaleye getirilen ekler, eleştiri ve yorumlar, yanıtlar ve eleştirilere cevaplar da yer alabilir.
6. Bilimsel makalelerden ayrı yayımlanacak bu tür yazıların dergide yayımlanması ile ilgili karar, Hakem raporu aranmaksızın Yayın Kurulu tarafından verilir.
7. Dergiye gönderilen tüm yazılar önce Yayın Kurulu tarafından ön değerlendirmeye alınır. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi kapsamında yer alması öngörülmüş konular ile doğrudan ilişkili olmayan ya da bilimsel bir yazı biçiminde içerik ve şekil açısından uygun olmayan yazılar, Yayın Kurulu tarafından hakemlik süreci başlatılmadan geri çevrilir ya da ilgili değişiklik önerilerinde bulunulur.
8. Bilimsel çalışmalar, Türkçe veya İngilizce hazırlanabilir.
9. Yayımlanacak makalelerde esasa ilişkin olmayan düzeltmeler yapılabilir.
10. Makalesi yayımlanan yazarlara telif ücreti ödenmez.
11. Makalelerin yazarları ve makaleleri değerlendiren hakemlerin isimleri karşılıklı olarak gizli tutulur.

DERGİMİZİN TARANDIĞI İNDEKSLER

Academic Resource Index (ResearchBib)

CiteFactor
Academic Scientific Journals

CiteFactor